

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

HANS MORGENTHAU VE SİYASAL REALİZMİN FELSEFİ İDEALİST
KÖKENLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Rasul ALMAMMADOV

ANKARA, 2026

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

HANS MORGENTHAU VE SİYASAL REALİZMİN FELSEFİ İDEALİST
KÖKENLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Rasul ALMAMMADOV

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Klevis KOLASI

ANKARA, 2026

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

HANS MORGENTHAU VE SİYASAL REALİZMİN FELSEFİ İDEALİST

KÖKENLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Klevis KOLASİ

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

1. Prof. Dr. Çınar ÖZEN

2. Prof. Dr. Klevis KOLASİ

3. Doç. Dr. Engin SUNE

Tez Savunması Tarihi

01.06.2026

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Klevis KOLASİ danışmanlığında hazırladığım “**HANS MORGENTHAU VE SİYASAL REALİZMİN FELSEFİ İDEALİST KÖKENLERİ(Ankara, 2026)**” adlı **yüksek lisans** tezimdaki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

01.06.2026

Rasul ALMAMMADOV

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ŞEKİLLER.....	iii
TABLolar.....	iv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENTELEKTÜEL TARİH VE TOPLUMSAL TARİH ÇERÇVESİNDE HANS MORGENTHAU

I. HANGİ MORGENTHAU? ELEŞTİREL TEORİSYEN Mİ YOKSA AYDINLANMA KARŞITI DÜŞÜNÜR MÜ?	17
II. MORGENTHAU’NUN SİYASİ DÜŞÜNCESİNİ YORUMLAMADA ENTELEKTÜEL DÖNÜŞÜN KATKILARI VE SINIRLARI.....	23
III. YÖNTEM: HANGİ BAĞLAM? DİLSEL-METİNSEL Mİ YOKSA TARİHSEL- SOSYOLOJİK Mİ?	29

İKİNCİ BÖLÜM

MORGENTHAU’NUN ELEŞTİREL-YORUMSAMACI OKUMASININ SINIRLARI

I. POST-POZİTİVİST MORGENTHAU OKUMALARI: YORUMSAMACILIK, PRAKSİS VE ELEŞTİRELLİK	39
A. Richard Ashley: Teknik Realizme Karşı Pratik Realizm	41
B. Jim George: Klasik Realizmin Eleştirel Potansiyeline Postmodern Eleştiri.....	45
C. Özdeşünümsellik, Faillik ve Praksis: Mark Neufeld Üzerinden Morgenthau’nun Eleştirel Potansiyelinin Sınırları	49

**II. DANİEL LEVİNE VE ROBERT COX'UN ELEŞTİRELLİK KATEGORİSİ
ÇERÇEVESİNDE MORGENTHAU'NUN “ELEŞTİREL” DÜŞÜNCESİNİ
YENİDEN DÜŞÜNMEK 55**

A. Morgenthau'da Pozitivizm Karşıtlığı, Tarihsellik ve Yorumsamacı Bilgi Anlayışı 55

B. Morgenthau'nun Düşüncesinde “Eleştirelliğin” Sınırları 61

1. Levine ve Morgenthau'nun Muhafazakâr Epistemolojisi 64

2. Cox'un Eleştirel Teori Ölçütleri ve Morgenthau'nun Sınırları..... 67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**MORGENTHAU'DA DÜZEN, DEĞİŞİM VE TARİHSELÇİLİK ANLAYIŞI:
SİYASAL REALİZM'İN FELSEFİ İDEALİST KÖKENLERİ**

**I. FELSEFİ İDEALİZMDEN KARŞI-DEVRİMCİ SİYASAL TEOLOJİYE
SİYASAL REALİZM 72**

A. Siyasal Realizmin Felsefi İdealist Kökenleri 75

B. Tarihsellikten Tarih-Dışılığa: Morgenthau'nun Felsefi İdealist Tarih Anlayışı 80

C. Siyasal Teoloji olarak Siyasal Realizm 86

**II. MORGENTHAU'NUN DÜNYA GÖRÜŞÜ: MUHAFAZAKÂRLIKTAN
GERİCİ MODERNİZME..... 91**

A. Morgenthau'nun Düşüncesinde Gerici Modernizm..... 91

B. Schmitt, Kararcılık ve Siyasal Realizm 96

C. Jus Publicum Europaeum, Großraum/Büyük Alan Teorisi ve Morgenthau 101

SONUÇ 108

KAYNAKÇA.....115

ÖZET 126

ABSTRACT 127

ŞEKİLLER

Şekil 1. Entelektüel Tarih Yazımının Tarih Felsefesi.....	27
Şekil 2. “Aklın Uykusu Canavarlar Doğurur” (Francisco Goya).....	84
Şekil 3. Alman Tarihselciliği, Siyasal Realizm ve Postyapısalcılık.....	86

TABLÖLAR

Tablo 1. Eleştirel bir Teori olarak Siyasal Realizm.....	59

GİRİŞ

Bu çalışmanın temel amacı, Hans Morgenthau'nun epistemolojik ve ontolojik konumuna ilişkin Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplininde öne çıkan, birbiriyle gerilim içindeki iki hâkim yorumu açıklığa kavuşturmak; bu yorumları mümkün kılan tarihsel bağlamı, felsefî varsayımları ve entelektüel gelenekleri incelemektir. Ana akım literatürde Morgenthau, bir yandan pozitivist bir düşünür olarak tanımlanırken, öte yandan 1980'lerden itibaren gelişen post-pozitivist tartışmalar bağlamında, özellikle Robert Cox'un "sorun çözücü teori" ile "eleştirel teori" arasında yaptığı ayırmadan hareketle eleştirel bir düşünür olarak yeniden değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede Morgenthau, bir taraftan tarihi şeyleştiren, güç politikalarını meşrulaştıran ve zaman ile mekândan bağımsız, genellenebilir bilgi üretmeye yönelik "büyük teori" arayışının temsilcisi olan pozitivist bir düşünür olarak eleştirilmiştir. Diğer taraftan ise onun siyasal düzenin mekânsal ve zamansal boyutlarını dikkate aldığı; yaklaşımının her zaman eleştirel, tarihsel ve normatif bir yön taşıdığı ileri sürülmüştür.

Bu ikinci yorum, özellikle post-yapısalcı Uİ teorisini Richard Ashley'in, Morgenthau'nun Siyasal Realizmini Kenneth Waltz'un Neorealizmine, diğer bir ifadeyle yapısal realizmine kıyasla açık biçimde üstün gördüğü "Neorealizm'in Sefaleti" (*The Poverty of Neorealism*) başlıklı meşhur makalesiyle öne çıkmıştır. Ashley'e göre Morgenthau'nun Siyasal Realizmi, insanı, tarihi, ahlaki sorumluluğu ve siyasal muhakemeyi içinde barındıran "pratik" bir düşünce geleneğini temsil ederken; Waltz'un Neorealizmi dünyayı yapısal belirlenimlere hapseden soyut ve yapay bir "teknik" modeline indirgemektedir. Bu nedenle Ashley, Morgenthau'nun realizmini yalnızca tarihsellik ve "değişim imkânı", insan eylemliliği (failliği), devlet adamlığı ve hermenötik derinlik bakımından Neorealizme üstün görmekle kalmaz; aynı zamanda onu eleştirel ve post-pozitivist teorilerin öncüllerinden biri olarak konumlandırır. Bu yorum, özellikle

2000'lerden itibaren literatürde giderek daha fazla kabul görmüş ve günümüzde Morgenthau okumalarında önemli bir referans noktası hâline gelmiştir.

Bu çalışma, post-pozitivist yazarlar tarafından ileri sürülen, Morgenthau'nun temsil ettiği Siyasal Realizmin tarihsel bağlama ve olumsuzluğa önem verdiği, ayrıca pozitivist yaklaşımlardan farklı olarak normatif iddialar içerdiği yönündeki değerlendirmelere belirli ölçüde katılmaktadır. Bununla birlikte, bu niteliklerin Morgenthau'yu siyasi düzenin değişim ve özgürleşme imkanlarıyla ilgilenen eleştirel bir düşünür olarak tanımlamak için yeterli olup olmadığını sorgulamaktadır. Bu kapsamda, bu tez, Morgenthau'nun Siyasal Realizmi'nin pozitivizm karşıtı, normatif ve tarihselci yönleri sahip olmasına rağmen, Coxçu anlamda eleştirel teori olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorunu incelemektedir. Daha somut olarak tez, Morgenthau'nun insan doğası, güç, siyasal çatışma, düzen, karar ve tarih anlayışının; toplumsal ve siyasal dönüşüm imkânlarını açan eleştirel bir teoriye mi, yoksa Aydınlanma'nın akılcılık, ilerleme, eşitlik ve özgürleşme vaatlerine mesafeli duran muhafazakâr ve karşı-Aydınlanmacı bir ontolojiye mi dayandığını araştırmaktadır. Literatürde öne çıkan post-pozitivist Morgenthau yorumlarından farklı olarak bu çalışma, Morgenthau'nun Siyasal Realist teorisinin normatif ve değer yüklü niteliğini kabul etmekle birlikte, onun teorisinin toplumsal ve siyasal gerçekliği sorgulama biçimi, siyasal düzenin dönüşümüne yaklaşımı ve tarihselcilik anlayışı bakımından Eleştirel Teori geleneği kapsamında değerlendirilemeyeceği sonucuna varmaktadır.

Bu sonuca, Morgenthau'nun siyasal düşüncesinin oluşumunda etkili olan tarihsel, siyasal ve entelektüel kaynakların incelenmesi ve bu düşüncenin Cox'un eleştirel teoriye atfettiği temel ölçütler çerçevesinde değerlendirilmesi yoluyla ulaşılmaktadır. Bu bağlamda çalışma, Morgenthau'nun yaklaşımını özellikle üç boyut üzerinden tartışmaktadır: mevcut dünya düzenini ve siyasal düzeni sorgulama kapasitesi; toplumsal

ve siyasal dönüşüme yönelik tutumu ve tarihselcilik anlayışı. Morgenthau'nun toplumsal ve siyasal değişime karşı benimsediği ihtiyatlı hatta eleştirel tutumu, tahayyül ettiği toplum ve düzen anlayışı, insan doğasına ilişkin ön kabulleri ve güç ilişkileri ile siyasal çatışmayı tarih-ötesi ve büyük ölçüde değişmez kategoriler olarak ele alması birlikte değerlendirildiğinde, siyasi ve teorik düşüncesinin 19. yüzyılın muhafazakâr entelektüel iklimiyle uyumlu bir epistemolojik ve ontolojik zemine dayandığı görülmektedir.

Bu kapsamda tezin araştırma sorusu şu şekilde ortaya konulabilir: Morgenthau'nun Siyasal Realizmi, pozitivizm karşıtı, tarihselci ve normatif özelliklerine rağmen, Coxçu anlamda eleştirel bir teori olarak değerlendirilebilir mi; yoksa Alman romantizmi, felsefi idealizm, tarihselcilik, kararcılık ve gerici modernizmle ilişkisi dikkate alındığında, Aydınlanma karşıtı ve muhafazakâr bir siyasal ontolojiye dayanan bir düşünce geleneği olarak mı anlaşılmalıdır? Bu çerçevede çalışma, Morgenthau'nun “eleştirel” bir düşünür olarak değerlendirilmesinin, literatürde çoğu zaman kurumların tarihselliğini ve dolayısıyla değişim imkanlarını araştıran “tarihsel teoriler” ile siyasal düzenin hiyerarşik doğasını verili alan statükocu ve “tarih-dışı” “pozitivist” teoriler arasında kurulan sorunlu ikilikten kaynaklandığını göstermeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla Morgenthau'nun siyasi düşüncesinde ve teorik yaklaşımında normatif ve tarihsel duyarlılıkları bulunduğu halde, niçin bu özelliklerin onu Coxçu anlamda Eleştirel Teori geleneği içinde konumlandırmak için yeterli olmadığı gösterilecektir. Bu çalışma, Ronen Palan ve Brook Blair'in Siyasal Realizmin Alman romantizmi ve felsefi idealizminin Aydınlanma karşıtı damarlarıyla ilişkili entelektüel kökenlerine dair tespitlerinden¹ hareketle, Morgenthau'nun siyasal düşüncesinin Aydınlanma'ya özgü akılcılık ve ilerleme inancından belirgin biçimde ayrıldığını ileri sürmektedir. Bu bağlamda çalışma, Morgenthau'nun toplumsal ve siyasal düzenin daha akılcı, eşitlikçi ve

---

¹ Ronen P. Palan ve Brook M. Blair, “On the Idealist Origins of the Realist Theory of International Relations”, *Review of International Studies*, Cilt 19, Sayı 4, 1993, s. 385- 399.

özgürlükçü temeller üzerinde yeniden kurulabileceği varsayımını reddettiğini; insan doğası, güç, siyasal çatışma ve düzen anlayışı bakımından ise muhafazakâr ontolojik ve epistemolojik kabullere dayandığını göstermeyi amaçlamaktadır.

Morgenthau ile ilgili literatürdeki kavramsal belirsizlik, büyük ölçüde 1946 yılında yayımladığı “Bilim İnsanı ve Güç Politikası” (*Scientific Man versus Power Politics*/SMPP) adlı eserinde ortaya koyduğu görüşler ile 1948 yılında yayımlanan “Uluslararası Politika” (*Politics Among Nations*/PAN) isimli kitabının birinci ve ikinci baskıları arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda Morgenthau, ABD akademisinde pozitivizmin ve davranışsalcılığın sert bir eleştirmeni olarak tanınırken, PAN’ın özellikle ikinci baskısında “nesnel yasalar”, rasyonel karar alıcı ve “güç olarak tanımlanan çıkar” gibi kavramlardan bahsetmesi nedeniyle disiplin içerisinde önemli bir kavramsal muğlaklığa yol açmıştır. Ayrıca davranışsalcılığın altın çağında görüşleri, modası geçmiş ve Amerikan ruhuna aykırı olarak görülen Morgenthau, 1954 yılında kaleme aldığı PAN’ın ikinci baskısına yazdığı önsözde, “hiçbir zaman savunmadığı, inanmadığı ve açıkça karşı çıktığı düşünceler” nedeniyle eleştirilmiş olmaktan duyduğu hayal kırıklığını dile getirmiştir. Böylece kısa sürede etkili ancak “normatif açıdan duyarsız bir realist” araştırma paradigmasının kurucusu hâline gelmiştir.²

Uİ disiplininin tarih yazımı, büyük ölçüde kanonik metinler, kurucu figürler ve ardışık “büyük tartışmalar” anlatısı üzerine kurulmuştur. Bu anlatı, disiplinsel gelişimi çoğu zaman düz, çizgisel ve bağlamdan arındırılmış bir ilerleme süreci olarak sunar. Böylece teorik metinler, onları mümkün kılan tarihsel krizlerden, siyasal mücadelelerden, entelektüel geleneklerden ve akademik kurumsallaşma süreçlerinden kopararak değerlendirilir. Oysa bir teorinin anlamı yalnızca kendi iç tutarlılığı ya da disiplin içindeki sonraki etkileriyle değil, aynı zamanda onu üreten düşünürün içinde şekillendiği tarihsel

---

² William E. Scheuerman, *Hans Morgenthau Realism and Beyond*, Polity Press, 2009, s. 102.

ve entelektüel bağlamla birlikte anlaşılabilir. Bu nedenle Uİ teorisinin tarihini, yalnızca kanonik metinlerin ardışık gelişimi olarak değil, aynı zamanda bir disiplin sosyolojisi ve entelektüel tarih meselesi olarak ele almak gerekir.

Bu sorun Morgenthau'nun disiplin içindeki konumlandırılmasında açık biçimde görülmektedir. Ana akım literatür ve pedagojik anlatı, Morgenthau'yu çoğunlukla realizmin ve modern Uİ disiplininin kurucu isimlerinden biri olarak sunarken, onun düşüncesini besleyen Alman entelektüel mirasını çoğu zaman ikincil planda bırakmıştır. Oysa Morgenthau'nun Siyasal Realizmi, Friedrich Meinecke'nin tarihselciliği ve *raison d'état* tartışmaları, Heinrich von Treitschke'nin devlet-merkezci milliyetçiliği ve Carl Schmitt'in liberal normativizme, rasyonalizme ve evrenselci hukuk anlayışına yönelttiği eleştirilerle birlikte düşünülmeden tam olarak anlaşılabilir. Bu çerçevede Morgenthau'nun düşüncesi, Aydınlanma'nın akılcılık, ilerleme ve toplumsal-siyasal düzenin rasyonel biçimde dönüştürülebileceği varsayımına mesafeli duran muhafazakâr ve karşı-Aydınlanmacı bir entelektüel iklim içinde şekillenmiştir. SMPP ve PAN adlı eserlerinde belirginleşen insan doğası, güç, siyasal çatışma, trajedi ve düzen anlayışı da bu arka plan dikkate alındığında daha tutarlı biçimde kavranabilir. Örneğin William E. Scheuerman, SMPP'yi "Carl Schmitt'in popülerleştirilmiş bir versiyonu" olarak tanımlamıştır.³ Morgenthau aynı zamanda Friedrich Meinecke'nin çalışmalarını geniş ölçüde intihal etmekle suçlanmıştır.⁴

Uİ disiplinde Neorealizmin pozitivist hâkimiyeti kırılmaya başladıkça, Klasik Realizm yeniden keşfedildi. Bu yeniden keşif, bir yandan 2001 yılında Christoph Frei tarafından yayımlanan Morgenthau'nun biyografisi gibi çalışmalarla şekillenirken,⁵ diğer

---

³ William E. Scheuerman, *The End of Law Carl Schmitt in the Twenty-First Century*, Lanham, Md: Rowman & Littlefield, 1999, s.244.

⁴ Nicholas Guilhot, "Introduction: One Discipline, Many Histories", Nicolas Guilhot der., *The Invention of International Relations Theory*, New York, Columbia University Press, 2011, s.29, Dipnot 16.

⁵ Felix Rösch, *Power, Knowledge, and Dissent in Morgenthau's Worldview*, London, Palgrave Macmillan,

yandan Nicolas Guilhot'un da belirttiği üzere, ABD dış politikasını meşrulaştıran ideolojilerin krizine ve alternatif bir siyasal vizyon eksikliğine bağlı olarak önem kazanmaya başladı.⁶ Kısacası, 2000'li yıllardan itibaren Morgenthau üzerine çok sayıda çalışma yayımlandı. Bunun yanı sıra, aşırı sağın anaakımlaşması disiplinin kurucu figürlerinin ve kanonik metnlerinin yeniden sorgulanması ihtiyacını doğurdu.⁷ Bu tez, söz konusu tartışmalar bağlamında hem Morgenthau'nun entelektüel konumunu sorunsallaştırarak hem de onu eleştirel bir düşünür olarak ele alan entelektüel tarihçilerin sınırlılıklarını ortaya koyarak literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Belirtildiği gibi Ashley'i önemli kılan husus, Felix Rösch'ün söylediği üzere, Morgenthau'nun bilgiyi nedensel açıklama ile değil, "anlama"yla özdeşleştiren; dolayısıyla "yorumsamacı" bir epistemolojiye dayanan Kıta Avrupası geleneği içinde konumlandığını açık biçimde vurgulayan, muhtemelen ilk Amerikalı akademisyen olmasıdır.⁸ Morgenthau'nun ölümü üzerine yayımlanan özel sayıda yer alan Ashley'in çalışmasının ardından, Klasik Realizm ile Eleştirel Teori arasındaki tarihsel ve kavramsal bağlantılar yeniden tartışılmaya başlanmış ve bu çerçevede, iki geleneğin birbirini nasıl besleyebileceği üzerine kapsamlı tartışmalar yürütülmüştür. Bununla birlikte disiplin içerisinde eleştirel yaklaşımlar ile Klasik Realizm veya Morgenthau arasındaki ilişki bir anda ortaya çıkmamış; bu etkileşim aşamalı bir süreç içerisinde şekillenmiştir. Hartmut Behr ve Michael C. Williams, Klasik Realizmin okunmasına ilişkin 1980'lerden itibaren üç "eleştirel" dalga tespit etmektedir.⁹ Bu üç dalga ile birlikte yazarlar, Klasik Realizm

---

2015, s.6.

⁶ Nicholas Guilhot, "Introduction: One Discipline, Many Histories", s.5-6.

⁷ Jean-François Drolet ve Michael C. Williams, "The radical Right, realism, and the politics of conservatism in postwar international thought", *Review of International Studies*, Cilt 47, Sayı 3, 2021, s. 273–293.

⁸ Felix Rösch, "Hans J. Morgenthau, the "marginal man" in International Relations. A "Weltanschauungsanalyse"", *Newcastle University, PhD Thesis*, 2011, s.16.

⁹ Hartmut Behr ve Michael C Williams, "Interlocuting Classical Realism and Critical Theory: Negotiating 'Divides' in International Relations Theory", *Journal of International Political Theory*, Cilt 13, Sayı 1, 2017, s. 3–17.

ile post-pozitivist “eleştirel” teoriler arasında, her iki geleneğin de paylaştığı ortak kesişim noktalarının bulunduğunu ileri sürmektedirler.

Onlara göre bu kesişim alanları, “modernite, kriz ve insanlık” gibi ortak entelektüel kaygılar etrafında şekillenmektedir.¹⁰ Bu çerçevede hem Eleştirel Teori hem de Klasik Realizm, pozitivizm karşıtı bir epistemolojik zemini paylaşmakta; tarihe ilişkin teleolojik ya da Whig (liberal) ilerleme anlayışını reddetmekte ve modernitenin büyük anlatılarına yönelik derin bir şüpheli tutum sergilemektedir. Bu nedenle, yeni dönemde revizyonist tarihçiler Neorealizmden farklı olarak Klasik Realizmin uluslararası siyaseti açıklayan sabit ve kapalı bir ontolojik çerçeveye indirgenemeyeceği konusunda mutabıktırlar. Dolayısıyla yeni dönemdeki çalışmalara göre, realistler tarihsel bağlamın, olumsuzluğun (*contingency*), ihtiyatın (*prudence*) ve ahlaki akıl yürütmenin sınırlarının öneminde ısrar ederler.¹¹ Kısaca bu entelektüel tarihçilere göre, Cox’un “sorun çözücü teori” tanımı, Klasik Realistleri değil, esasen ABD merkezli (neo)realist paradigmayı içermektedir.¹²

Görüldüğü üzere Uİ disiplinde son otuz yılda gelişen entelektüel tarih yazımı, Duncan Bell’in belirttiği gibi, bazı temel düşünürleri ve onların eserlerini sığ ve karikatürize edilmiş anlatılardan kurtarmıştır.¹³ Siyasal düşünce ve disiplinin entelektüel tarihi artık daha dikkatle incelenmekte ve kuramsal tartışmalarda geçmişe oranla daha büyük rol oynamaktadır. Entelektüel tarihten beslenen bu revizyonist yaklaşım, söz konusu isimleri yüzeysel bir disipliner anlatı içerisine yerleştirmek yerine, onları kendi tarihsel ve söylemsel bağlamları içinde yeniden okumayı amaçlamaktadır. Yine Bell’in

---

¹⁰ Ibid., s.10.

¹¹ Duncan Bell, “Political Realism and International Relations”, *Philosophy Compass*, Cilt 12, Sayı 2, 2017, s. 3.

¹² Behr ve Williams, “Interlocuting Classical Realism and Critical Theory”, s.13.

¹³ Duncan Bell, “Writing the World (Remix)”, Brian C. Schmidt ve Nicolas Guilhot der., *Historiographical Investigations in International Relations*, London, Palgrave Macmillan, 2019, s.19-20.

belirttiği gibi, bu konuda en fazla katkının yapıldığı alan realizm kuramı, özellikle de Morgenthau olmuştur.

Bu önemli katkılara rağmen burada temel bir sorun yer almaktadır. Cox'un "sorun çözücü" yani "tarihdışı" teori ile "eleştirel", yani "tarihsel" teoriler arasında yaptığı ayırım, özellikle 2017 yılında yayımlanan "Klasik Realizm ile Eleştirel Teori Arasında Diyaloğu Kurmak" (*Interlocuting Classical Realism and Critical Theory*) isimli özel sayı¹⁴ ile birlikte Klasik Realizm ile Eleştirel Teorinin ortak bir entelektüel geleneğe dayandığı yönündeki yaklaşımı önemli ölçüde güçlendirmiştir. Bu ayırım, "tarihdışı" Neorealizm ile "tarihsel" Klasik Realizm arasındaki karşıtlığı derinleştirirken, tarihsel yaklaşımın olumsuzluk ve bağlamsallığa yaptığı vurgu nedeniyle Siyasal Realizmin eleştirel bir karakter taşıdığı varsayımını pekiştirmiştir. Öte yandan bu süreç, Klasik Realizmin Alman tarihselci düşünce geleneğine dayanan kökenlerinin yeniden keşfedilmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda birçok entelektüel tarihçi, disiplin içerisindeki pozitivist Neorealist çıkmazın Klasik Realizm ile Eleştirel Teorinin katkıları sayesinde aşılabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Bununla birlikte, burada metodolojik bir sorun olarak görünen ama aslında temelde epistemolojik ve ontolojik olan bir sorun ortaya çıkmaktadır. Örneğin bu meseleye tarihsel-sosyolojik bir perspektifle yaklaşan John M. Hobson ve George Lawson'ın dikkat çektiği üzere, sosyal bilimlerde mevcut olan en az dört farklı tarih anlayışı, Cox'un "sorun çözücü" ve tarihdışı ile "eleştirel" ve tarihsel şeklinde yaptığı ayırımında tek bir tarihselcilik kategorisi içerisinde eritilmiştir.¹⁵ Oysa onların belirttiği üzere, disiplin içerisinde yer alan tüm yaklaşımlar belirli bir "tarih" kavrayışa sahiptir;

---

¹⁴ Behr ve Williams, "Interlocuting Classical Realism and Critical Theory", s.3-17.

¹⁵ Onlar bu eleştiriyi tarihdışı/Amerikan ve tarihsel/İngiliz tarih yazımı anlatısına yönelik yapmaktalar. John M. Hobson ve George Lawson, "What is History in International Relations?", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 37, Sayı 2, 2008, s. 416.

oysa asıl açıklanması gereken mesele ise nasıl bir tarih anlayışının benimsendiğidir.¹⁶ Bu anlamda hem Neorealizm hem de Siyasal Realizm açık veya örtük bir biçimde benimsenen belirli bir tarih anlayışına sahiptir. Dolayısıyla Cox'un sözünü ettiği ikililik (Ashley'in ifadesiyle “teknik” ve “pratik” realizm ayrımı) entelektüel tarihçilerin Morgenthau ve Siyasal Realizmi, hâkim pozitivist eğilime karşı bir karşı zehir (antidot) olarak konumlandırarak Eleştirel Teoriyle ilişkilendirmelerine zemin hazırlamıştır.

Öte yandan Hobson ve Lawson, sosyal bilimlerde yer alan pozitivist ve post-pozitivist uçlarda konumlanan tarih anlayışlarının, yani geleneksel tarihselcilik ile eleştirel (radikal) tarihselcilik arasında düşünüldüğü kadar keskin bir ayrım taşımadığını göstermektedir.¹⁷ Aksine bu görünüşte “karşıt” yaklaşımlar, tarihi “biricik, olumsal ve rastlantısal” bir süreç olarak kavrayan ortak bir epistemolojik zemini paylaşmaktadır. Bu tezin temel argümanlarından biri, Siyasal Realizm ile post-pozitivist teorilerin tarihselcilik anlayışları konusundaki benzerliklerin tesadüfi olmadığıdır. Bu tezin göstermeye çalıştığı üzere, pozitivist ve rasyonalizmin ilk eleştirileri, aslında 19. yüzyıla damgasını vuran Aydınlanma karşıtı geleneğinde bulunmaktadır. Klevis Kolasi'nin ifade ettiği gibi, “bu dönemdeki Alman tarihçilerinin pratikleri ve olgulara (ontolojisi) yaklaşımı, benimsedikleri tarihselci doktrinden (epistemolojiden) beslenmiştir”.¹⁸ Bu bağlamda bu çalışmanın bulgularına göre, Aydınlanma, modernite ve ilerleme düşüncesine yöneltilen eleştiri geleneğinde, (genellikle Eleştirel Teori ile özdeşleştirilen Frankfurt Okulu'nun özelinde) olduğu gibi, Siyasal Realizmin de kökleri Alman idealizmine ve romantik “tarihselci” geleneğe dayanmaktadır.

---

¹⁶ George Lawson, “International Relations as a Historical Social Science”, Andreas Gofas vd. der. *The Sage Handbook of History, Philophy and Sociology of International Relations*, Sage, 2018.

¹⁷ Bir okuma için bkz. Edward Hallet Carr, *Tarih Nedir?*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2022; Richard J. Evans, *Tarihin Savunusu*, İstanbul, V.B. Yayınları, 2025.

¹⁸ Klevis Kolasi, “Alman Tarih Yazımında Sonderweg Tezinin Katkıları ve Sınırlılıkları: Özgün Yolun Ötesinde”, Murat Önsoy, Mutlu Er der. *Türk-Alman Çalışmaları Serisi I*, Nobel Kitap, 2020, s. 176.

Bu doğrultuda ikinci olarak, epistemolojik düzeyde entelektüel tarihçiler, Siyasal Realizmin tarih felsefesine ilişkin tartışmayı yeterince derinlemesine ele almadıkları gözlemlenmiştir. Bu eksiklik, Morgenthau'nun kendi döneminin temel sorularına neden daha “çatışmacı”, muhafazakâr ve “elitist” bir perspektiften yaklaştığının yeterince tartışılmamasına yol açmıştır. Bu çalışmanın bulgularına göre, söz konusu durumun temel nedeni, yeni dönemde üretilen çalışmaların entelektüel tarihçiler arasında yöntemsel olarak hâkim olan Cambridge Okulu tarih yazımına dayanmasından kaynaklanmaktadır.

Quentin Skinner ve J. G. A. Pocock tarafından temsil edilen Cambridge Okulu tarih yazımı, büyük ölçüde metinsel (*textual*) analizlere odaklanarak sınırlı bir (dilsel) bağlamsalcı açıklama geliştirmiştir. Oysa Edward H. Carr'ın dikkat çektiği gibi tarihi incelemenin ilk adımı hem tarihçiyi hem de araştırmasını yürüttüğü daha geniş tarihsel, toplumsal, siyasal ve ekonomik bağlamı birlikte değerlendirmektir.¹⁹ Cambridge Okuluna dayanan entelektüel tarihçiler tarihsel-sosyal bağlamı dışlayarak ve tarihsel analizi dilsel-söylemsel “bağlamsalcılığa” indirgeyerek bu süreçte Siyasal Realistlerin ve Morgenthau'nun entelektüel konumlanışını belirleyen Aydınlanma karşıtı, anti-demokratik ve elitist—başka bir ifadeyle karşı-devrimci—tarih felsefesini büyük ölçüde göz ardı etmişlerdir. Ancak “Aydınlanma karşıtı, anti-demokratik düşünceye ve emperyal geleneklere dayanan Siyasal Realizm UI düşüncesinde kendisini zamansız bilgelik olarak sunarak disiplinde büyük ölçüde radikal karşı-devrim söylemini içselleşmesine neden olmuştur”.²⁰ Ayrıca bu yaklaşım, Alman tarih felsefesinin idealist kökenleri kadar, sınıf uzlaşısı içinde gelişen anti-materyalist ve anti-diyalektik, diğer bir ifadeyle Lukács'ın

---

¹⁹ Hobson ve Lawson, “What is History in International Relations?”, s.428.

²⁰ Klevis Kolasi, “Reconciling Tensions in the Analysis of Bourgeois Revolutions: A Critical Realist Approach”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 21, Sayı 82, 2024, s. 79; Nicolas Guilhot, “Imperial Realism: Post-War IR Theory and Decolonisation”, *The International History Review*, 2014, Cilt 36, 4 2014, s. 698-720; Palan ve Blair, “On the idealist origins of the realist theory of international relations”, s. 385-99.

sözünü ettiği “irrasyonel” bir bilgi felsefesine dayanan yönlerini ele almayı da ihmal etmiştir.

Üçüncüsü, disiplinde yer alan 1648 ve 1919 gibi dönüm noktalarının ve büyük tartışmaların tam anlamıyla bir efsane olmasa bile, gerçeği karikatürize ederek çarpıttığını gösteren revizyonist tarihçiler, disiplinin şimdici (*presentist*) ve anakronik yönünü ortaya koyarak isabetli bir biçimde “Whig tarih yazımını” eleştirmişlerdir. Örneğin, disiplinin kurucu mitleri, disiplinin emperyalist kökenlerine ilişkin “rahatsız edici gerçeği” (*inconvenient truth*) görünmez kılarken, realizmin “gerçek dünyayı en iyi açıklayan teori” olduğu yönündeki eğilimi de beslemektedir.²¹ Bununla birlikte Whig anlatımının reddi, diğer bir ifadeyle, disiplinde tarih yazımına yönelik “anti-Whig” yaklaşım, entelektüel Uİ çalışmalarında, özellikle siyasi kavramlar (örn. Kavramlar Tarihi veya Cambridge okulu) tarihinden beslenen yaklaşımlar arasında varsayılan temel bir ayar (*default position*) haline gelmiştir.²² Ancak disiplindeki teleolojik anlatıları reddeden anti-Whig tarih yazımının entelektüel kökenleri ve dayandığı tarih felsefesi incelendiğinde, söz konusu geleneğin Siyasal Realizme ve realizmin tarih anlayışına içsel olduğu görülmektedir.²³

Realizm’in karikatürleştirilmiş anlatılarını (özellikle “büyük tartışmalar” hikâyesini) düzeltmeyi amaçlayan araştırmacılar, çoğu zaman farkında olmadan realizmi çağdaş disiplinin beklentilerine daha uygun ve kabul edilebilir hale getirmektedirler. Diğer bir ifadeyle, entelektüel tarihçiler, kendi tarih yazımı yaklaşımlarının realizmin tarih felsefesi tarafından ne ölçüde şekillendirildiğini fark etmemektedirler. Şöyle ki, Whig tarih yazımı üzerine ilk kapsamlı eleştiriyi kaleme alan isim, disiplinde siyasal

---

²¹ Benjamin de Carvalho, Halvard Leira, John M. Hobson, “The Big Bangs of IR: The Myths That Your Teachers Still Tell You about 1648 and 1919”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 3, 2011, s.737.

²² Nicolas Guilhot, “Portrait of the Realist as a Historian: On Anti-Whiggism in the History of International Relations”, *European Journal of International Relations*, Cilt 21, Sayı 1, 2015, s.4.

²³ Ibid., s.5.

teoloji üzerine olan çalışmaları ile tanınan, Hristiyan muhafazakârlık ve Rankeci Alman tarih felsefesinden beslenen Herbert Butterfield'dır.²⁴ Butterfield aynı zamanda Pocock'un doktora danışmanı olarak Cambridge Okulu'nun öncülerinden biri kabul edilmektedir. Kavramlar Tarihi (*Begriffsgeschichte*) yaklaşımına dayanan ve Carl Schmitt'i entelektüel bir referans noktası olarak gören Reinhart Koselleck ise, bu geleneğin ilk temsilcileri arasında Nazi entelektüelleri olarak anılan yine Schmitt, Otto Brunner ve Erich Rothacker gibi isimlerin bulunduğunu belirtmiştir.²⁵ Kısaca ifade edilecek olursa, Schmitt'ten Koselleck'e ve Butterfield'dan Pocock ve Cambridge Okulu'na uzanan entelektüel veya "tarihselci" okullar, özellikle anti-Whig tarih anlayışlarında-birleşmektedirler.

Dördüncü olarak, disiplin içinde metodolojik bir tartışmaya indirgenen İkinci Büyük Tartışma, aslında Siyasal Realizmin ideolojik temellerinin görünmez kılınmasına yol açmıştır. Diğer bir ifadeyle temelde realizmin doğasını anlamayı zorlaştıran şey, "realizmin sosyal bilimlere yönelttikleri eleştirileri, ideolojik boyutlarını göz ardı ederek, genellikle yalnızca metodolojik tartışmalar olarak değerlendirilmesidir".²⁶ Bu bağlamda çalışma, Siyasal Realizmi yalnızca soyut bir teori olarak ele almak yerine, toplumsal hayata ilişkin belirli normatif ve siyasal yönelimler taşıyan ideoloji yönünü öne çıkartmayı hedeflemektedir. Buna göre Siyasal Realizm, "her şeyden önce, tarihin artık farklılıkları tarihsel sürecin rasyonel doğasını ifade eden daha yüksek bir birlik içinde çözüme kavuşturmasının beklenmediği bir durumda, siyasal faillik ve rasyonalite sorununa odaklanan bir tarih anlayışdır."²⁷

---

²⁴ Herbert Butterfield, *The Whig Interpretation of History*, WW Norton, 1931.

²⁵ Guilhot, "Portrait of the realist as a historian", s.11.

²⁶ Nicolas Guilhot, *After the Enlightenment Political Realism and International Relations in the Mid-Twentieth Century*, Cambridge, Cambridge University Press, s.13-4.

²⁷ Guilhot, "Portrait of the realist as a historian", s.7

Bu tez, temelde Morgenthau'nun siyasi ve entelektüel düşüncesini tarihsel sosyolojik bir yöntemle ele almakta; diğer bir ifadeyle Siyasal Realizmin toplumsal tarihini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışma, Neal Wood ve Ellen Meiksins Wood tarafından literatürde geliştirilen toplumsal tarih yaklaşımına dayanmaktadır. Buna göre, her düşünürün dünya görüşü, ortaya çıktığı sosyo-tarihsel bağlamla yakından ilişkilidir. Bu nedenle klasik metinler ve düşünürler, diğer özelliklerinin yanı sıra, kendi dönemlerinin önemli bir temsilini oluşturmakta ve ait oldukları toplumun doğası hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Uİ disiplinde realizmde yer alan teori ile tarih arasındaki ilişki, siyasal, toplumsal ve tarihsel boyutlarıyla ilk kez Nicolas Guilhot tarafından sistematik biçimde ele alınmış; iki savaş arası dönemde ve sonrasında realizmin hem gerici hem de emperyalist kökenleri açığa çıkarılmıştır. Bu bağlamda çalışma, Guilhot'nun katkılarını genişleterek Siyasal Realizmin karşı-devrimci gelenek, Alman idealizmi ve emperyalizmi ile kurduğu tarihsel ve düşünsel ilişkileri incelemeyi; aynı zamanda bu gelenek içerisinde yer alan irrasyonel unsurları görünür kılarak realizmi yine kendi tarihsel bağlamı içerisinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle çalışma, ayrıca, Morgenthau'da yer alan irrasyonel ve “gerici modernizm” olarak tanımlanan geleneğe dayanan düşüncelerini ortaya koymak amacıyla Georg Lukács'ın düşünsel ve yöntemsel çerçevesinden yararlanılmaktadır.²⁸ Lukács irrasyonelizmin en önemli özelliğini, düşüncenin diyalektik ve tarihsel yöneliminin terk edilmesi olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda Morgenthau'nun siyasi düşüncesinin, irrasyonel temeller üzerine kurulu bir insan idealini çatışmacı ve gerici modernist bir çerçevede nasıl inşa ettiği ortaya konulacaktır.

Bu kapsamda, tezin temel bulgularına göre, iki savaş arası dönemin kriz ortamını tecrübe eden Morgenthau başta olmak üzere Siyasal Realistler, liberal demokrasinin

---

²⁸ Georg Lukács, *Aklın Yıkımı*, Payel Yayınları, 2007.

krizini, Fransız Devrimi'nden itibaren yaygınlaşan “yanlış” bir siyasal rasyonalizm anlayışının sonucu olarak değerlendirmiştir.²⁹ Onlara göre siyaset, bütünüyle rasyonelleştirilebilecek bir alan değildir; aksine, mevcut hukuki düzenin ve yerleşik bürokratik işleyişin ötesine geçebilen sürekli bir karar alma kapasitesini gerektirir. Bu tutum, temelde Schmitt ile ilişkilendirilen siyasal düşünceyi bünyesine dahil etmesine yol açmıştır. Kısaca, bu tezin göstermeye çalıştığı üzere Siyasal Realizm, Fransız Devrimi'nin ilkelerine ve Aydınlanmanın vaatlerine karşı siyaseti temelde dost-düşman ilişkisi olarak tanımlayan, 18. ve 19. yüzyıl Avrupa diplomasisine yönelik nostaljiyi, seçkinlere dayalı ve hesap verebilirlikten uzak karar alma anlayışının yüceltilmesini paylaştan anti-demokratik, ilerleme karşıtı tutumu ve siyasal teolojiyi içeren bir siyasal ideolojiye ve felsefi idealizme dayanmaktadır.

Morgenthau özelinde Siyasal Realizmin felsefi ve entelektüel kaynaklarını inceleyen bu çalışma üç bölüm bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, öncelikle Realizme ilişkin iki hâkim ve çelişkili görüş ele alınmakta; ardından bu görüşlerin farklı düşünürler tarafından nasıl yorumlandığı gösterilerek tezin temel sorunsalı ortaya konulmaktadır. Ardından Uİ disiplininde son otuz yılda öne çıkan entelektüel tarih çalışmalarının katkıları ve sınırlılıkları ele alınmaktadır. Buradaki amaç, disiplin içerisindeki Whig tarih anlatısını ve temel düşünürleri bağlamsal biçimde incelemeyi amaçlayan entelektüel tarih yazımının, Realizmin tarih felsefesi tarafından ne ölçüde şekillendirildiğini göstermektir. Son olarak, entelektüel tarih yazımında öne çıkan yöntem tartışmaları incelenerek tezin temel yöntemsel çerçevesi ortaya konmaktadır. Buna göre çalışma, yöntemsel olarak tarihsel sosyoloji, toplumsal tarih ve içkin eleştiri yaklaşımına dayanan bir yaklaşımın Morgenthau'yu ele almada nasıl bir fark yarattığını göstermeye çalışmaktadır. Bu bölümde, Siyasal Realizm soyut bir teori olarak değil, belirli bir tarihsel

---

²⁹ Nicolas Guilhot, “Author’s Response”, *H-Diplo Roundtable Review*, Cilt XIX, Sayı 21, 2018, s.17-8.

dönemin krizlerine verilen ideolojik ve siyasal bir yanıt olarak ele alınacak; Morgenthau'nun toplumsal tarafsızlığı ortaya konulacak ve düşünsel çerçevesinin sezgilere dayalı irrasyonel bir felsefi zemine ne ölçüde dayandığı tartışılacaktır.

“Morgenthau'nun “Eleştirel” Yorumsamacı Okumasının Sınırları” ismini taşıyan ikinci bölüm ise, 1981 tarihli Robert Cox ve Richard Ashley'in çalışmaları ile birlikte post-pozitivist dönemden günümüze kadar Morgenthau'nun çalışmalarının hangi epistemolojik ve ontolojik çerçeveler içinde değerlendirildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bölüm, tezin araştırma sorusunun ilk boyutunu oluşturan, Morgenthau'nun neden bir eleştirel düşünür olarak ele alındığını incelemektedir. Burada çalışma Ashley'nin “pratik” ve “teknik” realizm ayrımına dayanarak tarihsel ve yorumsamacı geleneğine dayanan Siyasal Realizmi, pozitivist disiplinin açmazlarına bir alternatif olarak sunan müdahalesinden hareketle; Siyasal Realizm ile Eleştirel Teorinin ortak entelektüel kaygılar taşıdığını ileri süren ve Morgenthau'yu Eleştirel Teorisyen olarak değerlendiren literatüre kadar uzanan tartışmaları incelemektedir. Ayrıca bu bölüm, disiplinde Cox tarafından ortaya konan ve eleştirelliği “özdüşünümsellik”, “tarihsel değişim” ve “özgürleşme” temelinde kavrayan tanımdan hareketle, Morgenthau'yu eleştirel bir düşünür olarak konumlandıran literatürün içsel bir değerlendirmesini sunmaktadır.

“Morgenthau'da Düzen, Değişim ve Tarihselecilik Anlayışı” başlığını taşıyan üçüncü bölüm ise, Siyasal Realizmin entelektüel kökenlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Siyasal Realizmin Alman tarihseleciliğinden beslenen ve siyasal teolojiye dayanan felsefi idealist temeller üzerine nasıl inşa edildiği gösterilecektir. Burada amaç, Siyasal Realizmin Alman idealizmine dayanan kökenlerinin nasıl müşterek siyaseti sınırlayarak çatışmacı ve aristokratik bir siyasete yol açtığını göstermektir. İkinci olarak, Morgenthau'nun “gerici modernizm” olarak

tanımlanan düşünsel gelenekten beslenen felsefi temelleri ve siyaset anlayışı ele alınarak, Carl Schmitt'in düşüncesiyle belirli süreklilikler taşıyan ve küresel ilişkileri hiyerarşik ve emperyal bir çerçevede kavrayan siyasal tahayyülü ortaya konacaktır. Bu doğrultuda bölüm, muhafazakâr ve gerici düşünce geleneğine içkin olan Siyasal Realizmin hem disiplin içi tartışmaları hem de ilerlemeci politik tahayyülleri nasıl sınırladığını göstermeye çalışmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENTELEKTÜEL TARİH VE TOPLUMSAL TARİH ÇERÇVESİNDE HANS MORGENTHAU

I. HANGİ MORGENTHAU? ELEŞTİREL TEORİSYEN Mİ YOKSA AYDINLANMA KARŞITI DÜŞÜNÜR MÜ?

“Siyaseten nerede durduğumu mu soruyorsunuz?

Cevabım şu: Hiçbir yerde.” (Morgenthau)

2005 yılında bir yuvarlak masa toplantısına katılan Ken Booth, diğer birçok yazar gibi, Morgenthau’nun realist mi yoksa idealist mi tanımlanması gerektiği konusundaki anlaşmazlığa işaret ediyordu. Ona göre kuşkusuz;

Morgenthau, insan doğasına ilişkin özcü bir anlayışa sahipti ve güç dengesini evrensel bir toplumsal olgu olarak görüyordu: bu yönüyle bütünüyle realisti. Ancak Morgenthau aynı zamanda ulus-devletin artık işlevini yitirdiğini, dünya devletinin tek rasyonel siyasal yapı olduğunu, nükleer silahsızlanmanın arzu edilir olduğunu savunmaya başlamıştı. [...] Kısacası soru şudur: “Morgenthau” ne zaman Morgenthau’ydü?³⁰

Bu soruya yanıt vermeye çalışan John Mearsheimer, onun idealist mi yoksa realist mi olduğu sorusunun sağduyuyla çeliştiğini; nitekim kendisini açıkça realist olarak tanımlayan ve 1948’den bu yana realist bir metin olarak kabul edilen PAN’ın yazarı olan Morgenthau’nun realistiğinin tartışma götürmez bir gerçek olduğunu ifade etmektedir. Mearsheimer’e göre, “uzun bir akademik kariyer boyunca binlerce sayfa yazarken, rakip kuramsal geleneklerle örtüşen argümanlar ileri sürmemek neredeyse imkânsızdır”.³¹

Benzer bir soruyu Morgenthau ve realizm üzerine çalışan önemli isimlerden biri

---

³⁰ Ken Booth, “Offensive realists, tolerant realists and real realists”, *International Relations*, Cilt 19, Sayı 3, 2005, 352.

³¹ John Mearsheimer, “The more isms the better”, *International Relations*, Cilt, 19, Sayı 3, 2005, s.355.

olan William E. Scheuermann da gündeme getirmekteydi.³² Ona göre, geç dönem Morgenthau'da hem toplumsal değişimi vurgulayan idealist hem de insan doğasının statik unsurlarını içeren realist yönü bir arada bulunmuştur. O da her zengin entelektüel gelenek, çok sayıda ve hatta birbiriyle çelişen yorumlara açıktır; “soyut bir teoriye sadakat, zorlu siyasi sorulara nadiren kolay yanıtlar sağlar” demektedir. Bununla birlikte, “daha derin bir muamma”nın söz konusu olabileceğine işaret etmektedir. Nitekim, Scheuermann “realizm” teriminin bizzat kendisinin de hatalı bir adlandırma olduğunu ileri sürmektedir.³³ Morgenthau'da yer alan çelişkili düşünceleri erken bir tarihte ele alan Jim George ise, onun metinlerinin çok sayıda anomali ve içsel gerilim barındırmasına rağmen, bu durumun ana akım Uİ teorisyenleri tarafından ciddi biçimde tartışılmamış olmasını şaşırtıcı bulmaktadır.³⁴

Bu tartışmaların yapıldığı tarihten beri son yirmi yılda konu giderek içinden çıkılmaz bir hâl almıştır. Bu dönemde entelektüel tarihçilerin katkıları, Irak Savaşı sonrası Klasik Realizmin yükselişe geçmesi ve Neorealizmin yetersizlikleri nedeniyle Neoklasik-realizm'in kendine disiplinde bir alan kazanması, Morgenthau hakkında özel sayılar, kitaplar, doktora tezleri, makaleler kısaca, sayısız çalışmanın ortaya çıkmasına neden oldu.³⁵ Bu çalışmalarla birlikte Morgenthau'nun entelektüel haritası ayrıntılı biçimde incelenmeye başlandı. Örneğin Max Weber, Carl Schmitt, Friedrich Nietzsche, Friedrich

---

³² William E. Scheuerman, “A Theoretical Missed Opportunity? Hans J. Morgenthau as Critical Realist”, Duncan Bell der. *Political Thought and International Relations Variations on a Realist Theme*, Oxford University Press, 2008, s.57.

³³ Ibid., s.57.

³⁴ Jim George, *Discourses of Global Politics: A Critical (Re)Introduction to International Relations*, Lynne Rienner Publishers, 1994, s.93.

³⁵ Öne çıkan bazı çalışmalar için bkz. Christoph Frei, *Hans J. Morgenthau: An Intellectual Biography*, LSU Press, 2001; Michael C. Williams der., *Realism Reconsidered: The Legacy of Hans Morgenthau in International Relations*, Oxford University Press, 2007; Cornelia Navari, der. *Hans J. Morgenthau and the American Experience*, Palgrave Macmillan, 2018; Duncan Bell der. *Political Thought and International Relations: Variations on a realist theme*, Oxford University Press, 2009, William E Scheuerman, *Morgenthau: Realism and Beyond*, Polity Press, 2009; Nicolas Guilhot der, *The Invention of International Relations Theory*, Columbia University Press, 2011.

Meinecke, Sigmund Freud, Yahudi düşüncesi, Aristoteles, Hugo Sinzheimer, Karl Mannheim ve Hannah Arendt gibi isimler bu bağlamda ele alınmıştır.

Bu çalışmalar, Morgenthau'yu bir uçta gerici modernist, diğer uçta ise eleştirel bir teorisyen olarak konumlandıran oldukça farklı tanımları ortaya çıkarmıştır. Onu eleştirel olarak tanımlayanlar Morgenthau'nun "trajik, iradeci (*wilful*), özdüşünümsel (refleksif), cumhuriyetçi, progresif, liberal, dinsel ve son olarak inşacı" olarak ele aldı.³⁶ Diğer taraftan Morgenthau gerici modernist, Schmittçi, muhafazakâr veya anti-liberal olarak tanımlandı.³⁷

Örneğin erken dönem Morgenthau üzerine yazan ilk isim olan Alfons Söllner'e göre, onun Siyasal Realizmi, Bismarck'ın Realpolitik anlayışı ve Weber'in *Führerdemokratie* kavramı tarafından şekillendirilmiş; ancak Carl Schmitt'in otoriter anti-liberalizmi ile Hermann Heller'in demokratik sosyalizmi arasındaki Weimar siyaset bilimi bağlamı içerisinde gelişmiştir.³⁸ Jan Willem Honig'e göre, her ne kadar Morgenthau'nun İkinci Dünya Savaşı sonrası eserlerinde adı hiçbir yerde anılmasa da, Schmitt'in ve benzer biçimde muhafazakâr-devrimci ve nasyonal-sosyalist Alman düşünürlerinin etkisi belirgin bir şekilde hissedilmektedir.³⁹ Stanley Hoffmann'a göre, Morgenthau kendisini sorun çözücü teorisyen olarak görmesine rağmen arka planda politikaya yönelik normatif kural koyucu yönü vardı ve bu nedenle "kılık değiştirmiş bir

---

³⁶ Sırasıyla Richard Ned Lebow, Michael C. Williams, Brent Steele, Vibeke Schou Tjalve, Sean Molloy, William E. Scheuerman, Matt Sleat, Jodok Troy, Vassilios Paipais ve Alexander Reichwein. Bkz. Rösch, *Power, Knowledge, and Dissent in Morgenthau's Worldview*, s.6.

³⁷ Hans-Karl Pichler, "The godfathers of 'truth': Max Weber and Carl Schmitt in Morgenthau's theory of power politics", *Review of International Studies*, Cilt 24, Sayı 2, 1998, s. 185–200; Piki Ish-Shalom, "The Triptych of Realism, Elitism, and Conservatism", *International Studies Review*, Cilt 8, Sayı 3, 2006, s. 441–468.

³⁸ Alfons Söllner, "German Conservatism in America: Morgenthau's Political Realism", *Telos*, Cilt 72, 1987, s.161.

³⁹ Jan Willem Honig, "Totalitarianism and Realism: Hans Morgenthau's German Years", der. Benjamin Frankel, *Roots of Realism*, Routledge, 1996, s.283-314.

idealist...bir muhafazakâr liberaldi".⁴⁰ Öte yandan Jim George'a göre değişmez, katı ve günahkâr insan vurgusu nedeniyle Morgenthau'nun bu metafizik yaklaşımı "karanlık bir Orta Çağ Perspektifi"dir.⁴¹ Nicholas Onuf ise onu "kafası karışık bir liberal ve zayıf bir teorisyen" olarak tanımlamıştır.⁴²

Diğer taraftan, Michael C. Williams'a göre, başka bir perspektiften bakıldığında, Morgenthau'nun düşüncesi; "Atlantik cumhuriyetçiliği" geleneğiyle önemli bağlantılar taşımaktadır; görüşleri sorumluluk siyasetine zemin oluşturan demokratik bir kamusal alanın sürdürülmesine yönelik güçlü bir duyarlılık sergilemekte ve hem iç hem de dış politikada dinamik fakat aynı zamanda kendini sınırlayan bir siyaset anlayışının inşa edilmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.⁴³ Robbie Shilliam, benzer şekilde, Almanya'nın Fransa ve İngiltere'ye kıyasla yaşadığı tarihsel "geri kalmışlık" algısına verilen entelektüel bir tepki bağlamında Morgenthau'yu, liberal ahlakı "milliyetçi evrenselcilik" ve ideolojik haçlı seferleri gibi yıkıcı eğilimlerden korumak amacıyla güç dengesi ve elit bir dış politika bürokrasisi gibi illiberal (liberal olmayan) araçların kullanılmasını savunan bir "muhafazakâr liberal" olarak tanımlar.⁴⁴ Bununla birlikte, Morgenthau'yu realizmin ilk eleştirel teorisyeni olarak ele alan Murielle Cozette Morgenthau'nun savunduğu şeyin, entelektüeller için "sürekli eleştiri"ye dayalı bir *ethos*u benimseme yükümlülüğü olduğunu ifade etmektedir.⁴⁵ Rösch ise bir proto-

---

⁴⁰ Stanley Hoffmann, "Notes on the Limits of Realism", Cilt 48, Sayı 4, 1981, s.657.

⁴¹ Jim George, "Realist 'Ethics', International Relations, and Post-modernism: Thinking Beyond the Egoism-Anarchy Thematic", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 24, Sayı 2, 1995, s.204.

⁴² Williams, *The Realist Tradition and the Limits of International Relations*, s.84.

⁴³ Ibid., s.84.

⁴⁴ Robbie Shilliam, "Morgenthau in Context: German Backwardness, German Intellectuals and the Rise and Fall of a Liberal Project", *European Journal of International Relations*, Cilt 13, Sayı 3, 2007, s. 299–327.

⁴⁵ Murielle Cozette, "Reclaiming the critical dimension of realism: Hans J. Morgenthau on the ethics of scholarship", *Review of International Studies*, Cilt 34, Sayı 1, 2008, 1 s. 27; Alıntılayan Daniel J. Levine, "Why Hans Morgenthau Was Not a Critical Theorist (and Why Contemporary IR Realists Should Care)", *International Relations*, Cilt 27, Sayı 1, 2013, s. 96.

postyapısalcı olarak tanımlanamasa da Morgenthau'nun postyapısalcılarla benzer bir araştırma gündemini ve entelektüel kaygıyı elli yıl öncesinden takip ettiğini söyleyecek kadar ileri gidecektir.⁴⁶

Benzer şekilde bir grup yazar Morgenthau'yu katı bir pozitivist olarak nitelerken, diğer bir çok yazar ise onun yönteminin “hermenotik, yorumsamacı ve historografik” olduğunu iddia etmektedir.⁴⁷ Bazı yazarlar, onu gerici modernizm içine yerleştirirken, diğerleri ise Morgenthau özelinde Klasik Realizmin Eleştirel Teori ile ortak yönüne vurgu yaparak “anti-pozitivist, anti- teleolojik ve modernite eleştirmeni” olarak ele almaktadır.⁴⁸

Morgenthau'yu “Realizmin Papası” olarak tanımlayan Hoffmann'a göre, eğer UI disiplininin bir kurucu babası varsa, bu, Morgenthau'dan başkası değildir.⁴⁹ Öğrencisi Richard Ned Lebow'un da belirttiği üzere, Morgenthau savaş sonrası realizmin entelektüel babası ve muhtemelen kendi kuşağının en önemli uluslararası ilişkiler teorisyenidir; Morgenthau sayesinde Realizm, bu alanda baskın paradigma haline gelmiş ve Soğuk Savaş boyunca bu konumunu korumuştur.⁵⁰ Bu bağlamda, Klasik Realizm tüm çağdaş realist teorilerin kurucu kaynağı olarak değerlendirilebilir.⁵¹ Bu çalışma, tüm disiplin genelinde etkili olmuş Morgenthau'nun SMPP ve PAN'a dayanarak, ayrıca Siyasal Realizmin toplumsal tarihini ortaya koyarak onu muhafazakâr ve gerici modernist olarak değerlendiren literatüre katılmaktadır.

Her ne kadar Morgenthau'nun erken ya da geç dönem düşüncesinde eleştirel

---

⁴⁶ Rösch, “Hans J. Morgenthau, the “marginal man” in International Relations”, s.213.

⁴⁷ Behr ve Williams, “Interlocuting classical realism and critical theory”, s. 8.

⁴⁸ Ibid., s.8.

⁴⁹ Stanley Hoffmann, “Realism and Its Discontents”, *The Atlantic*, 1985; Stanley Hoffmann, “An American Social Science: International Relations”, *Daedalus*, 1977, Cilt, 106, Sayı, 3, s.44.

⁵⁰ Richard Ned Lebow, *The Tragic Vision of Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, s.216.

⁵¹ Daniel Bessner, Nicholas Guilhot “How Realism Waltzed Off: Liberalism and Decisionmaking in Kenneth Waltz's Neorealism”, *International Security*, Cilt 40, Sayı 2, 2015, s.89.

unsurlar tespit eden bazı yazarlar onu bir eleştirel kuramcı olarak konumlandırmaya çalışsa da disiplin açısından belirleyici öneme sahip savaş sonrası eserlerini inceleyen entelektüel tarihçiler, bu metinleri çoğunlukla bir çelişki ya da anomali olarak değerlendirmekte ve söz konusu yazılarla kapsamlı bir tartışma yürütmemektedir. Bu soruna karşı genel olarak iki temel yanıt öne sürülmektedir. İlk olarak, savaş sonrası Morgenthau, ikna edici olmaktan uzak bir biçimde, erken dönem ya da seçili bazı geç dönem eserlerine referansla bağlamsallaştırılmakta; böylece düşünsel gelişimi adeta dondurulmaktadır. Nitekim, Hartmut Behr ve Felix Rösch, Morgenthau'nun PAN'ı faşizm ve komünizm tehdidine karşı kaleme alınmış bilinçli bir karşı-ideoloji kitabı olarak yazdığını kabul ettiğini ve başlangıçta eserin ikinci baskısını yapmayı dahi istemediğini vurgulamaktadır.⁵² İkinci olarak ise, Morgenthau'nun sürekli olarak “yanlış anlaşıldığı” yönündeki ifadelerine dayanılarak PAN'ın indirgemeci biçimde okunduğu iddia edilmektedir.⁵³ Ayrıca, süreç içerisinde Morgenthau'nun Klasik Realizminin, Neorealizm tarafından kendi kuramsal konumunu meşrulaştırmak amacıyla araçsallaştırıldığı ileri sürülmekte; bu çerçevede Morgenthau giderek pozitivist ve muhafazakâr bir düşünür olarak tanımlanmaya başlandığı ifade edilmektedir.⁵⁴

Bell'e göre, iki kıtada ve üç dilde sayısız çalışma üreten ve altmış yıla yakın kariyere sahip olan bir entelektüelin düşüncesinde tekil ve yekpare bir yorum aramak beyhude olacaktır. Ona göre yapılabilecek en makul şey, düşüncesinin belirli dönemlerdeki yapısal özelliklerini çözümlemek; farklı yönlerini tespit ederken, düşüncesindeki süreklilikleri ve kopuşları birlikte izlemeye çalışmaktır.⁵⁵ Bu çalışmanın

---

⁵² Rösch, *Power, Knowledge, and Dissent in Morgenthau's Worldview*, s.56 ve 96.

⁵³ Ibid., s.96.

⁵⁴ Hartmut Behr ve Amelia Heath, “Misreading in IR Theory and Ideology Critique: Morgenthau, Waltz and Neo-Realism”, *Review of International Studies*, Cilt 35, Sayı 2, 2009, s. 327-349.

⁵⁵ Duncan Bell, “Introduction: Under an Empty Sky—Realism and Political Theory”, Duncan Bell der., *Political Thought and International Relations: Variations on a Realist Theme*, Oxford, Oxford University Press, 2009, s. 9.

temel bulgularına göre, Morgenthau her ne kadar pozitivist olmayan bir epistemolojiye sahip olsa da, özellikle post-savaş ve Soğuk Savaş dönemi bağlamında, onu eleştirel bir düşünür olarak nitelendirmeyi zorlaştıran Aydınlanma karşıtı ve gerici- muhafazakâr süreklilikler barındırmaktadır. Nükleer savaş olasılığının yarattığı dehşet, bir dünya devletini düşünmeye sevk etmiş olsa da içe dönük ve özdüşünsel bir tartışma geliştirememesi nedeniyle, geç dönem Morgenthau’da gerici modernist eğilimler varlığını sürdürmüştür.

II. MORGENTHAU’NUN SİYASİ DÜŞÜNCESİNİ YORUMLAMADA ENTELEKTÜEL DÖNÜŞÜN KATKILARI VE SINIRLARI

Uİ disiplininde tarih yazımı ve entelektüel tarih üzerine tartışmalar, 1990’lı yılların ortalarından itibaren gündeme gelmiştir. Bu dönemde yayımlanan çalışmalarla birlikte Duncan Bell, yeni bir “dönüşün” ortaya çıktığını belirtmektedir.⁵⁶ Onun ifadesiyle, disiplinin entelektüel tarihi artık daha dikkatle incelenmekte ve kuramsal tartışmalarda geçmişe kıyasla daha merkezi bir rol oynamaktadır.⁵⁷ Bu anlamda disiplin tarihçileri, Uİ disiplininin anlaşılmasına önemli katkılar sağlamıştır; alanın “büyük tartışmalar” etrafında şekillendiğine dair ders kitabı anlatısı çürütülmüş, üniversiteler, düşünce kuruluşları ve vakıflardan oluşan kurumsal ekolojisi ayrıntılı biçimde haritalandırılmıştır.⁵⁸ Klasik Realizm ve özellikle de Morgenthau’nun çalışmaları daha titizlikle ele alınmış ve ders kitabı klişelerinden arındırılmıştır.

---

⁵⁶ Duncan Bell, “International Relations: The Dawn of a Historiographical Turn?”, *British Journal of Politics and International Relations*, Cilt 3, Sayı 1, 2001, s. 123; Ayrıca bir okuma için bkz. David Armitage “The Fifty Years’ Rift: Intellectual History and International Relations”, *Modern Intellectual History*, Cilt 1, Sayı 1, 2004, s. 97–109.

⁵⁷ Duncan Bell, “Writing the World (Remix)”, Brian C. Schmidt ve Nicolas Guilhot der., *Historiographical Investigations in International Relations*, London, Palgrave Macmillan, 2019, s. 2.

⁵⁸ Duncan Bell, “International Relations and Intellectual History”, Mlada Bukovansky vd. der., *History and International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2023, s. 99–100; Brian Schmidt, “On the History and Historiography of International Relations”, Walter Carlsnaes vd. *Handbook of International Relations*, Sage, 2013.

Revizyonist tarihçiliğin önemli bir katkısı, Bell'in de belirttiği gibi, bazı temel düşünürleri ve onların eserlerini sığ ve karikatürize edilmiş anlatılardan kurtarmış olmasıdır.⁵⁹ Entelektüel tarihten beslenen bu revizyonist yaklaşım, söz konusu isimleri yüzeysel bir disipliner anlatı içerisine yerleştirmek yerine, onları kendi tarihsel ve söylemsel bağlamları içinde yeniden okumayı amaçlamaktadır. Onun da belirttiği gibi, en fazla katkının yapıldığı alan realizm kuramı, özellikle de Morgenthau olmuştur. Son yirmi yılda Morgenthau üzerine çok sayıda çalışma yayımlanmış; bu çalışmalar, onun düşüncelerini mümkün kılan geniş tarihsel, söylemsel ve toplumsal bağlamı esas alarak kapsamlı bir şekilde yeniden değerlendirmeye çalışmıştır.

Uİ disiplinde Antik düşünce gelenekleri ile modern düşünürler arasında doğrudan bir bağ olduğu ve bu geleneklerin (realizm özelinde epik bir geleneğin) hâlâ sürmekte olduğu varsayımı uzun süre verilir olarak alınmıştır. Oysa Brian Schmidt'in gösterdiği üzere, bu konuda temel bir sorun yer almaktadır. Uİ literatürü geriye dönük olarak inşa edilmiş “analitik” bir geleneği (örneğin Realizm) “tarihsel” olarak gerçekten var olmuş bir gelenek (örneğin Marksizm) olarak görme eğiliminde olmuştur. Ona göre, bu alandaki akademik söyleme bilinçli ve kurumsal olarak katılan düşünürlerin gerçek tarihsel sürekliliğini yansıtan bir anlatı sunmak yerine, Antik Atina'dan günümüze uzanan idealize edilmiş ve tarihdışı bir gelenek aktarılmış; bu da geçmişin daha epik bir biçimde kurgulanmasına yol açmıştır.⁶⁰

Benzer şekilde, Ole Wæver Uİ teorisini paradigmalar yerine düşünürler üzerinden ele alarak iki önemli noktaya dikkat çekmektedir.⁶¹ İlk olarak, disiplinin

---

⁵⁹ Bell, “Writing the World (Remix)”, s.19-20.

⁶⁰ Brian C. Schmidt, “The historiography of academic international relations”, *Review of International Studies*, Cilt 20, Sayı 2, s.349 – 367.

⁶¹ Ole Wæver, “Figures of international thought: introducing persons instead of paradigms”, Iver B. Neumann ve Ole Wæver der., *The Future of International Relations Masters in the Making?*, Routledge, 1997, s.1-2.

yalnızca soyut “okullar”dan ibaretmiş gibi sunulmasına karşı çıkmakta ve düşünürlerin çoğu zaman tek bir paradigma içine sığdırılamayacağını vurgulamaktadır. Buna göre paradigma yaklaşımı, özellikle Klasik Realizm içindeki farklılaşan ve realist görüşe sığmayan (Morgenthau, Carr, Herz, Schuman) düşünürlerin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır.⁶² İkinci olarak, disiplinin 19. yüzyıl düşüncesi (örneğin Güç Okulu/*Machtsschule*) “garip bir şekilde dışlanmış”. Uİ literatürü çoğunlukla antik dönem ile 20. yüzyıl teorileri arasında doğrudan bir süreklilik varsayarak, bu teorik çerçeveleri mümkün kılan 19. yüzyıl düşünsel birikimini yeterince dikkate almamıştır.⁶³ Oysa aslında “en tutarlı düşünsel bağlantılar, süreklilik arz eden fikirler ve gerçek ilham kaynakları, 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl eserlerinde bulunabilir; 19. yüzyıl düşünürleri çalışan birisi için 20. yüzyıl Uİ düşüncesinde şaşırtıcı pek bir şey yoktur”.⁶⁴

Tüm katkılarına rağmen Nicolas Guilhot’un isabetli bir şekilde gösterdiği üzere, entelektüel tarihçilerin farkında olmadan neden olduğu bir paradoksa ve bunun sonuçları üzerine düşünmek gerekmektedir. Entelektüel tarihçiler bir yandan Klasik Realizmi pozitivist olmayan kökenlerini yeniden ortaya çıkararak itibarını iade ederken, diğer yandan realizmin daha “sorunlu entelektüel kökenlerini arındırmakta ya da adeta aklamaktadır”.⁶⁵ Realizm’in karikatürleştirilmiş anlatılarını (özellikle “büyük tartışmalar” hikâyesini) düzeltmeyi amaçlayan araştırmacılar, çoğu zaman farkında olmadan realizmi çağdaş disiplinin beklentilerine daha uygun ve kabul edilebilir hale getirmektedir. Diğer bir ifadeyle, entelektüel tarihçiler kendi tarih yazımı yaklaşımlarının

---

⁶² Lucian M. Ashworth, “A Historiographer’s View: Rewriting the History of International Thought”, Andreas Gofas vd. der., *The SAGE Handbook of the History, Philosophy and Sociology of International Relations*, London, Sage, 2018, s.529-42.

⁶³ Bu gelenek inşası ile ilgili bir örnek için bkz. Nicolas Guilhot, “The Making of the Realist Tradition: Felix Gilbert and the Reclaiming of Machiavelli”, *Modern Intellectual History*, Cilt 13, Sayı 3, 2016, s.681-711.

⁶⁴ Neumann ve Waever, “The Future of International Relations Masters in the Making?”, s.8.

⁶⁵ Guilhot, “Portrait of the realist as a historian”, s. 3– 26.

Realizm'in tarih felsefesinden ne ölçüde şekillendiğini fark etmemektedir.⁶⁶

Örneğin Kavramlar Tarihi'nin (*Begriffsgeschichte*) kurucusu olan ve Carl Schmitt'i kendi çalışmaları için temel referans noktası olarak gören Reinhart Koselleck'e göre, kavramsal tarih anlayışın öncüleri Nazi Almanyası düşünürleri olan yine Schmitt, Otto Brunner ve Eric Rothacker'di. Koselleck dahil bu düşünürler temelde Aydınlanmaya karşı muhafazakâr bir tepki temelinde birleşmişlerdir. Schmitt'in "siyasal olan" (dost-düşman) kavramsallaştırmasından beslenen Kavramlar Tarihi ekolü, sosyo-politik kavramların özsel olarak karşıtlık ve polemik üzerinden şekillenen, tartışmalı bir nitelik taşıdığını; dolayısıyla her kavramın ancak bir karşıt-kavramla girilen varoluşsal mücadele içinde anlam kazandığını ileri sürmektedir. Tarihsel dönüşümlerin hem yapısal göstergeleri hem de bu dönüşümleri bizzat inşa eden aktif ve kurucu unsurlar olan kavramlar, evrensel iddiaların aksine, yalnızca üretildikleri ve işlevsel kılındıkları tikel sosyo-kültürel bağlamlar dahilinde epistemolojik bir geçerlilik kazandığı vurgulanır. Bu doğrultuda anti-Whig tarih yazımı, farklı dönemlerin çatışmalı söylemsel pratiklerini homojen bir bütünlükte birleştirebilecek müşterek bir siyaset dilinin ya da bir ilerleme teleolojisinin mevcudiyetini metodolojik olarak reddetmektedir.⁶⁷ Kavramlar Tarihi'ne ilişkin bu ifadeler açıkça Morgenthau'da görülebilmektedir:

"Roma İmparatorluğu", "yeni düzen", "yaşam alanı" (*Lebensraum*), "kuşatma", "ulusal güvenlik", "sahip olanlar ile olmayanlar" gibi liberal olmayan siyasal kavramlar, somut siyasal amaçlarla doğrudan fark edilebilir bir ilişki sergilerken; "kolektif güvenlik", "demokrasi", "ulusların kendi kaderini tayin hakkı", "adalet" ve "barış" gibi liberal kavramlar ise herhangi bir siyasal duruma uygulanabilen, ancak belirli bir siyasal bağlama özgü olmayan soyut genelliklerdir.⁶⁸

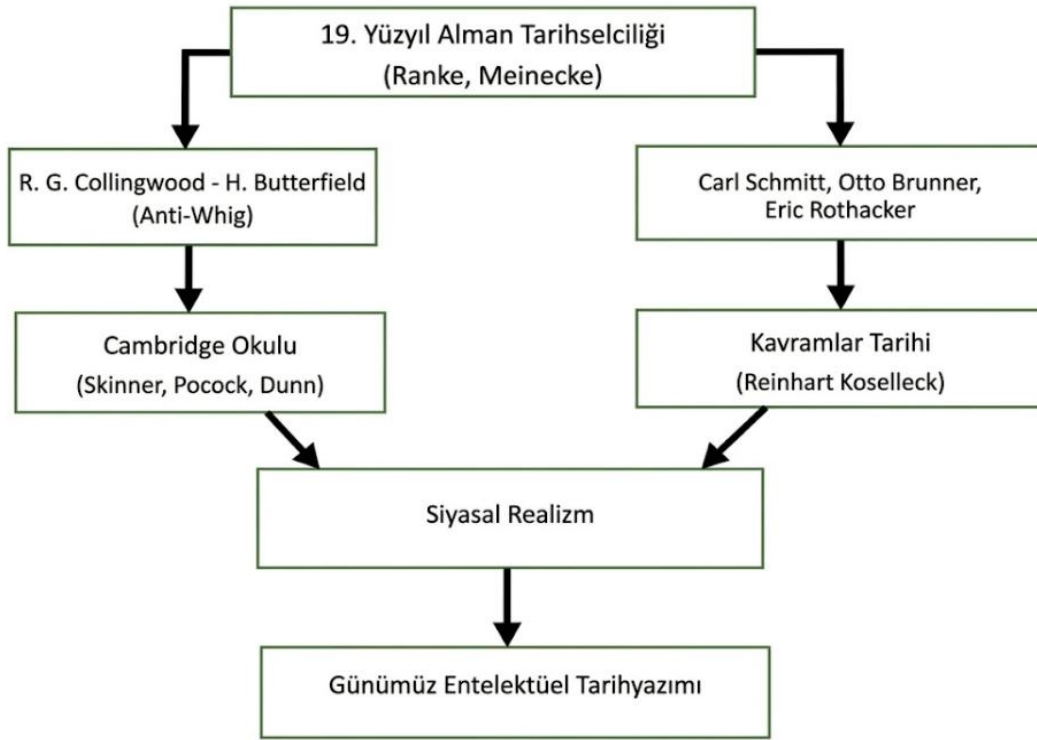
---

⁶⁶ Ibid., s.5.

⁶⁷ Ibid., s.11.

⁶⁸ Hans Morgenthau, *Scientific Man versus Power Politics*, University of Chicago Press, 1946, s.77; alıntılan Guilhot, "Portrait of the realist as a historian", s.15.

Diğer bir realist düşünür olan ve Whig tarih yazımı eleştirisini kapsamlı bir biçimde ilk kez literatüre kazandıran ve siyasal teolojiye ilişkin çalışmaları ile tanınan Herbert Butterfield, anti-Hegselci ve Rankeci Alman tarih felsefesinden beslenmiştir.

Şekil 1. Entelektüel Tarih Yazımının Tarih Felsefesi.⁶⁹

Her ne kadar kendisini hiçbir zaman sağcı (ya da solcu) olarak tanımlamamış olsa da 1930’larda entelektüel serüveni onu Corpus Christi Koleji’nin neo-gelenekçi, anti-liberal ve çoğu zaman faşist eğilimli çevrelerinin etki alanına sürüklemiştir. Hatta Alman tarih yazımı ve siyasetiyle yakından ilgilenen Butterfield, Nazizm’in yükselen Bolşevizm’e karşı gelişmiş savunmacı bir tepki olduğunu (Ernst Nolte’dan önce) dile getiren ilk düşünürdür.⁷⁰ Butterfield aynı zamanda entelektüel tarih çalışmalarının kurucu

⁶⁹ Bu şekil Guilhot’un çalışmasından hareketle hazırlanmıştır. Guilhot, “Portrait of the realist as a historian”, s. 3–26.

⁷⁰ Ibid., s.14.

isimlerinden olan J. G. A. Pocock'un doktora danışmanı olarak Cambridge Okulu'nun öncülerinden biri kabul edilir. Bu nedenle söz konusu entelektüel dönüş, geçmişi tarafsız biçimde yeniden keşfetmekten ziyade, realizmin Aydınlanma karşıtı eğilimlerini perdeleyen ve bugünün ihtiyaçlarına yönelik bir uzlaşma işlevi görme riski taşır.⁷¹

Özetlemek gerekirse, Guilhot'un söylediği gibi, disiplin tarihlerinin yazılma biçimi; tarih, ilerleme ve akıl hakkında daha geniş felsefi varsayımları yansıtır. Bilim ve akademik disiplinlerin geleneksel tarihleri, tarihsel ilerlemeye olan inancın başka alanlarda zayıflamış olmasına rağmen, uzun süre Aydınlanmacı bir tarih felsefesini korumuş; entelektüel gelişimi, bilginin kademeli olarak birikmesi ve hakikate doğru ilerleyen aşamalı bir hareket olarak tasvir etmiştir. Bu anlamda disiplin tarihi, Michel Foucault'nun "epistemolojik ekstrapolasyon" olarak tanımladığı şeye benzer biçimde, bilimsel bilginin adım adım ilerlediği ve buna karşılık cehaletin giderek geri çekildiği doğrusal bir gelişim anlatısı işlevi görmektedir.⁷² Sonuç olarak, disiplin tarih yazımı örtük biçimde entelektüel ilerlemeye ilişkin teleolojik bir tasavvuru sürdürmüştür.

Realizmin ve tarihselciliğin ortaya çıkışı, bu Aydınlanmacı rasyonalizme önemli bir meydan okuma oluşturmuştur. Uİ disiplininin kendisi de tarihsel ilerleme fikrine yönelik bir kuşkuculuk üzerine kurulduğu için, rasyonalist tarih felsefelerine yöneltile eleştirilere özellikle açık olmuştur. Bu entelektüel yönelim, Uİ tarihçilerinin teleolojik anlatıları reddeden ve bunun yerine olumsuzluğu, bağlamsal yorumu ve geçmişteki siyasal tartışmaların indirgenemez özgünlüğünü vurgulayan anti-Whig yaklaşımları benimsemelerini zemin hazırlamıştır. Kavramlar Tarihi gibi geleneklerden ve savaş sonrası tarihselcilikten etkilenen bu yaklaşım, zamanla disiplinin kendi geçmişini anlama biçimini dönüştürmüş; ilerleme anlatılarının yerini daha bağlamsal ve çatışma merkezli

---

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid., s.19.

yorumlar almıştır.²¹

Bununla birlikte ortaya çıkan tarih yazımı paradoksal bir nitelik taşımaktadır. Her ne kadar kendisini anti-Whig olarak tanımlasa ve bugünün şimdici (*presentist*) anlatıları eleştirse de Uİ'nin yeni tarih yazımı çağdaş disipliner kaygılar ve entelektüel gündemlerle sıkı biçimde bağlantılı olmaya devam etmektedir.²² Bu nedenle, geçmişin tarafsız bir yeniden inşasından ziyade, çoğu zaman Klasik Realizmin entelektüel mirasını örtük bir biçimde onaylayan bir işleve neden olmaktadır. Bu anlamda Uİ'nin entelektüel tarih yazımı Guilhot'un söylediği üzere, realizmi yalnızca dışarıdan incelemekle kalmaz; “bizzat realist geleneğin en doğrudan ifadelerinden birini teşkil ederek, tarih yazımı ile teorik yönelimin birbirine ne kadar derinden bağlı olduğunu ortaya koymaktadır”.⁷³ Siyasal Realizmden Neorealizme geçişte unutulmuş bu hikaye Guilhot'un söylediği gibi bugün de entelektüel tarihçiler tarafından dikkate alınmamaktadır. Dolayısıyla Aydınlanma karşıtı ve karşı-devrimci düşünceleri yeniden üretmelerine neden olmaktadır.

III. YÖNTEM: HANGİ BAĞLAM? DİLSEL-METİNSEL Mİ YOKSA TARİHSEL-SOSYOLOJİK Mİ?

Entelektüel tarih üzerine yazılmış her çalışma gibi bu çalışma da belirli bir düşünürü, kendi eserlerini ortaya koyduğu bağlam içerisinde ele almayı ve Bell'in ifadesiyle “geçmişteki kültürel üretimi aydınlatmayı” amaçlamaktadır.⁷⁴ Çalışmanın araştırma sorusu, Morgenthau'nun düşünce dünyası ile Aydınlanma karşıtı ve karşı-devrimci gelenek arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu bağlamda onun eleştirel bir düşünür olup olmadığını ortaya koymaktır. Ole Wæver'ın vurguladığı üzere, “realizm” hakkında fikir sahibi olmak ve bu bağlamda Morgenthau'dan söz etmek kolaydır; zira çoğu kişi

---

⁷³ Ibid., s.15-19.

⁷⁴ Duncan Bell, “International Relations and Intellectual History”, Mlada Bukovansky vd., *The Oxford Handbook of History and International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2023, s.94.

onun “realizmin altı ilkesi” üzerine yazdığı en fazla on iki sayfalık yanıltıcı metni okumuştur. Oysa Morgenthau’nun “SMPP (...) gibi kalıplaşmış yargıları sarsabilecek diğer eserleri çoğunlukla okunmamış kalmıştır”.⁷⁵ Morgenthau, hâlen birçok yazar gibi atıf alan ancak okunmayan düşünürlerden biri olmaya devam etmektedir. SMPP çoğu zaman hiç okunmazken, PAN ise uzun süredir unutulmaya yüz tutmuş bir kitap haline gelmiştir.

Entelektüel tarih, düşünürleri eserlerini ortaya koydukları bağlamda yeniden değerlendirerek sorulmamış soruları ve göz ardı edilmiş argümanları —başka bir ifadeyle “gömülü hazineleri”⁷⁶ — açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Schmidt, tarih yazımına dört nedenle başvurduğunu belirtmektedir: (1) geçmiş düşünürlerden yeni kuramsal öngörüler elde etmek, (2) indirgemeci ve hatalı anlatıları düzeltmek, (3) bugün kullandığımız kavramları daha iyi anlamak ve (4) günümüze eleştirel bir gözle bakabilmek.⁷⁷ Bell ise bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için üç temel strateji önermektedir: tarihsel metinlerden yeni fikirler çıkarmak (*idea mining*), hâkim söylemleri mitolojiden arındırmak (*demythologizing*) ve teorileri politik sonuçlarını ortaya koyabilmek için tarihsel bağlamına yerleştirmek (*historicizing*).⁷⁸ Bu çalışma, disiplinin çarpıtılmış veya unutulmuş öz görünümüne katkı sunmakla kalmayıp, aynı zamanda günümüzde yeniden nükseden ve açıklamaya muhtaç olan aşırı sağın anaakımlaşması ile karşı-devrimci gelenek ya da gerici modernizmin dünya görüşünün, aslında çoğu zaman disiplinin hem merkezinde hem de çeperinde dolaştığını göstermeyi amaçlamaktadır.

Entelektüel tarih yazımında Cambridge Okulu, Kavramsal Tarih, Soykütüksel ve

---

⁷⁵ Ole Wæver, “Figures of international thought: introducing persons instead of paradigms”, Iver B. Neumann ve Ole Wæver der., *The Future of International Relations Masters in the Making*, Routledge, 2005, s.11.

⁷⁶ Bell, “International Relations and Intellectual History”, s.95.

⁷⁷ Schmidt, “On the History and Historiography of International Relations”, s. 4. Alıntılayan Bell, “International Relations and Intellectual History”, s. 100.

⁷⁸ Bell, “International Relations and Intellectual History”, s. 100.

Tarihsel Materyalist yaklaşımlar gibi yöntemsel açıdan ayrışan farklı yönelimler bulunmaktadır. Uİ disiplininde ise Quentin Skinner özelinde Cambridge Okulu baskın yaklaşım olmaya devam etmektedir. Skinner, görüşlerini temellendirdiği 1969 yılında çalışmasında, düşünce tarihini anlamada düşünceyi dinsel, politik veya ekonomik koşulların bir ürünü olarak okuyan yaklaşım ile metni doğrudan “zamansız bilgelik” (*textual*) olarak ele alan iki hâkim yaklaşımı yetersiz bularak kendi “dilsel bağlamsalcı” yaklaşımını geliştirmiştir.⁷⁹ Buna göre bir fikrin anlamı, yalnızca daha geniş entelektüel (söylemsel) bağlam içinde ele alındığında kavranabilir. Onun bağlamsalcılığı, “içsel bağlamsalcılık” olarak adlandırılır ve bu nedenle düşüncelerinin ardındaki maddi ve toplumsal dinamikleri çoğu zaman göz ardı eder.⁸⁰

Cambridge Okulu tarih yazımı, büyük ölçüde metinsel analizlere odaklanarak sınırlı bir (dilsel) bağlamsalcı açıklama geliştirmiştir. Örneğin Skinner’ın metodolojisi; “analitik dil felsefesi, R. G. Collingwood’un Hegel’den esinlenen idealizmi ve (geç dönem) Wittgenstein’in görüşlerinin karmaşık ve kimi zaman istikrarsız bir sentezine dayanmaktadır”.⁸¹ Dilsel dönüşten etkilenen Skinner, bir düşünceyi anlamak için hem yazarın ne söylemek istediğini (niyet) hem de bu sözün hangi tartışma ortamında dile getirildiğini (söylemsel bağlam) bilmek gerektiğini savunur.

Oysa Carr’ın söylediği gibi tarihi incelemenin ilk adımı hem tarihçiyi hem de araştırmasını yürüttüğü daha geniş tarihsel, toplumsal, siyasal ve ekonomik bağlamı birlikte değerlendirmektir.⁸² Bu çerçevede entelektüel düşünürlerin eserleri, kendi

---

⁷⁹ Quentin Skinner, “Meaning and Understanding in the History of Ideas”, *History and Theory*, Cilt 8, Sayı 1, 1969, s. 3-4.

⁸⁰ Skinner’in yaklaşımını bağlamsalcılık olarak tanımlamak Mark Bevir, Ellen Meikins Wood ve Ole Wæver’in belirttiği üzere yanıltıcıdır. Skinner’in bağlam anlayışı, kavramın ifade ettiği anlamdan farklıdır. Örneğin Bevir onu konvensiyonalist (*conventionalist*) olarak tanımlamaktadır. Holden, ‘Who contextualizes the contextualizers?’, s.262.

⁸¹ Bell, “Political theory and the functions of intellectual history”, s.152.

⁸² Hobson ve Lawson, “What is History in International Relations?”, s.428.

zamanlarının ötesinde “istisnai” yazarların ürünleri değildir; Ateş Uslu’nun vurguladığı üzere, siyasal olaylardan entelektüel tartışmalara, toplumsal cinsiyet ilişkilerinden sınıfsal dinamiklere uzanan geniş bir yelpazede konumlanışlarının bileşkesinden doğan çalışmalardır.⁸³ Cambridge okuluna dayanan entelektüel tarihçiler tarihsel-sosyal bağlamı dışlayarak ve tarihsel analizi dilsel-söylemsel bağlamsalcılığa indirgeyerek bu süreçte Siyasal Realistlerin ve Morgenthau’nun entelektüel konumlanışını belirleyen Aydınlanma karşıtı, anti-demokratik ve elitist—başka bir ifadeyle karşı-devrimci—tarih felsefesini büyük ölçüde göz ardı etmişlerdir.

Bu tez, temelde Morgenthau’nun düşüncelerini tarihsel sosyolojik bir yöntemle ele almakta; diğer bir ifadeyle Siyasal Realizmin toplumsal tarihini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışma, Neal Wood ve Ellen Meiksins Wood tarafından literatürde geliştirilen toplumsal tarih yaklaşımına dayanmaktadır.⁸⁴ Buna göre, her düşünürün dünya görüşü, ortaya çıktığı pratik sosyo-tarihsel bağlamla yakından ilişkilidir. Bu nedenle klasik metinler ve düşünürler, diğer özelliklerinin yanı sıra, kendi dönemlerinin önemli bir tezahürünü oluşturmakta ve ait oldukları toplumun doğası hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.

Wood’un gösterdiği üzere bir kuramcıyı anlamanın yolu, onun teknik argümanlarından ziyade, savunduğu toplumsal değerleri temsil eden “insan ideali”ni (*human ideal*) ve bu idealin içinden çıktığı sosyo-politik çatışmaları kavramaktan geçmektedir.⁸⁵ Bu kavram, düşünürün inşa etmeye çalıştığı teorisine ilişkin nasıl bir toplumsal dünya tahayyül ettiğini gösteren bir araçtır. İnsan ideali, ne sadece bireysel bir

---

⁸³ Uslu, *Siyasal Düşünceler Tarihine Giriş*, s.5.

⁸⁴ Skinnerci yöntemin temel ve önemli bir eleştirisi için bkz. Ellen Meinks Wood, *Yurttaşlardan Lordlara Eskiçağdan Ortaçağa Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi*, Yordam Kitap 2., Baskı, 2013 s.16-33; Örnek bir tartışma için bkz. Ellen Meiksins Wood, “Why It Matters”, *London Review of Books*, Cilt 30, 18-25 Eylül, 2008.

⁸⁵ Neal Wood, “The Social History of Political Theory”, *Political Theory*, Cilt. 6, Sayı 3, 1978, s. 345-367.

insan doğası öznelciliğine ne de tamamen dışsal toplumsal güçlerin nesnelliğine indirgenebilir; bu ikisinin sentezinden ibarettir.⁸⁶ Bir kuramcının insan ideali, onun sosyo-politik çatışmalar içindeki konumlanışını, toplumsal çıkarlarını ve değerler sistemini yansıtan temel bir taahhüttür. Bu doğrultuda düşünür, temel eserlerini söz konusu tahayyül üzerine inşa eder.

Wood’a göre bir siyaset kuramı, soyut bir insan idealinin somut toplumsal ve siyasal önerilere dönüştürülmesi ve tercüme edilmesi sürecidir. Kuramın “altyapısı” (*infrastructure*), kuramcının bir insan idealinde temellenmiş olan sosyo-politik tarafgirliğidir. Bilim, din, teoloji, metafizik, epistemoloji ve psikoloji gibi disiplinler ise kurama entelektüel otorite ve inandırıcılık kazandırmak için kullanılan “ikinci derece” destek bir “üstyapıdır” (*superstructure*).⁸⁷ Wood’a göre, analistlerin en büyük hatası, bu üstyapı unsurlarını kuramın asıl temeli sanmaları ve asıl belirleyici olan toplumsal tarafgirliği (altyapıyı) gözden kaçırmalarıdır. Bu nedenle toplumsal tarih yaklaşımı, teorik yapı ile toplumsal bağlam arasındaki ilişkiyi tersine çevirerek, düşünsel sistemin asıl altyapısının toplumsal konumlanış ve tarihsel çatışma olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu perspektif, örneğin Platon ve Aristoteles örneklerinde açık biçimde görülür; her iki düşünür de “aristokratik bir insan idealini” merkeze almış, bunu kendi dönemlerindeki sınıfsal dönüşüm ve demokratik yükselişe karşı bir entelektüel müdahale olarak geliştirmiştir. Bu idealin karşısında ise “anti-kahraman” olarak halk yer alır; zanaatkarlar, tüccarlar ve işçiler gibi “aşağılık” işlerle uğraşanların gerçek mutluluğa ulaşamayacağı ve medeniyeti yozlaştıracacağı önesürülür.⁸⁸ Böylece Wood’un yaklaşımı, siyasal düşünce tarihini, farklı insan idealleri etrafında şekillenen toplumsal ve tarihsel

---

⁸⁶ Ibid., s.352.

⁸⁷ Ibid., s.353.

⁸⁸ Ibid., s.354.

mücadelelerin entelektüel düzlemdeki izdüşümü olarak yeniden kurar.

Bu nedenle Morgenthau'nun realizmi, Wood'un perspektifinden bakıldığında, salt bir uluslararası ilişkiler teorisi değil, modern kitle toplumuna, demokratikleşmenin yaygınlaştırdığı rasyonalist siyaset tasavvurlarına ve yükselen faşizme ve komünizme karşı aristokratik sezgiye dayalı bir siyasal düzen tahayyülünün entelektüel ifadesi olarak okunabilir. Buna göre Morgenthau'nun insan idealinde iki farklı boyut bulunmaktadır. Bir yanda siyaseti sosyal mühendislik aracılığıyla tasarlayan ve karar alıcı bir öncülüğünde seçkin elitlerce yönlendirilen bir düzen; diğer yanda ise siyasetin rasyonel olmadığı için sezgilerle yürütüldüğü, değişim tahayyülünün mümkün görülmediği ve bireylerin herhangi bir faillik üstlenmediği bir toplumsal yapı yer almaktadır. Bu çerçevede uluslararası politika ise, çatışmanın müşterek siyaset ile çözülmeyp sınırlandırıldığı ve sezgilere dayalı aristokratik bir alan olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Öte yandan bu tezde Morgenthau'da yer alan irrasyonel ve gerici modernist düşünceleri ortaya koymak için Georg Lukács'ın düşünsel ve yöntemsel çerçevesinden yararlanılmaktadır.⁸⁹ Lukács, *Aklın Yıkımı* adlı eserinde, irrasyonel düşüncenin tarihsel olarak Fransız Devrimi karşısındaki karşı-devrimci hareket içinde ortaya çıktığını ve Aydınlanma'nın materyalizm, akıl, bilim ve ilerleme vurgusuna karşı olarak; güç istenci, içgüdüler, sezgiler, mitler ve *vitalist* yaşam ilkelerine dayanan, antihümanist, antidemokratik, antibilimsel, antisosyalist ve antidiyalektik bir yönelim taşıdığını ortaya koymaktadır.⁹⁰ Bu çalışmada Lukács, Almanya'nın dönüşümünün tarihsel-sosyolojik bir açıklamasını göstermekle birlikte, temelde, bu sürecin evriminde ortaya çıkan felsefelerin içkin eleştirisini yaparak onların sınırlılıklarını ve sorunlarını ortaya koyar. Bu yaklaşımları irrasyonalist olarak nitelendirir ve irrasyonalizmin en önemli özelliğini,

---

⁸⁹ Georg Lukács, *Aklın Yıkımı*, Cilt 1, Payel Yayınları, 2007.

⁹⁰ Foster, "The New Irrationalism", s.6.

düşüncenin diyalektik ve tarihsel yöneliminin terk edilmesi olarak tanımlar.

Lukács'a göre, çalışmasının temel yönelimi— kendi ifadesiyle—eğer irrasyonalist felsefelerin gerici niteliği gerçekten somut bir biçimde gösterilmek isteniyorsa, her bir felsefenin içsel tutarsızlığının ve çelişkilerinin, felsefî terimlerle ve gerçekte temellendirilerek kanıtlanması gerekir.⁹¹ Bu nedenle bu çalışma içkin eleştiri yöntemi ile Morgenthau'nun *Weltanschauung* 'unda (dünya görüşü) yer alan çelişkileri ve idealist felsefeye dayanan kökenlerini açığa çıkarmaya çalışmaktadır. Morgenthau'nun düşünceleri 19. yüzyılın çelişkileri, emperyalizm dönemi ve Weimar deneyimi içinde ele alınmaktadır. Dolayısıyla onun eserlerinde evrensel gerçekler olarak sunulan görüşler, bu tarihsel gerilimlere verilen entelektüel tepkiler olarak anlaşılabilir ve çalışma, onun Realizm'ini, modernitenin gerici-muhafazakâr akımları içinde kendine özgü ayrı bir özelliği olan Gerici Modernizm yaklaşımı içinde konumlandırır.

Bununla birlikte çalışmada Morgenthau'yu gerici modernist olarak nitelendirirken bunu kişisel/siyasal bir etiket olarak değil, belirli bir entelektüel gelenek ve tarihsel-sosyolojik kategori olarak kullanılmaktadır. Benzer şekilde bu tezde “gerici modernizm” kavramı, Morgenthau'nun kişisel siyasal konumunu doğrudan etiketlemek için değil; modernliğin teknik, bürokratik ve devlet-merkezli araçlarını kabul ederken Aydınlanma'nın akılcılık, eşitlik, ilerleme ve demokratik dönüşüm vaatlerine mesafeli duran muhafazakâr-modernist düşünsel yönelimi tanımlamak için kullanılmaktadır

Bu bağlamda Uİ disiplinde realizmde yer alan teori ile tarih arasındaki ilişki, siyasal, toplumsal ve tarihsel boyutlarıyla ilk kez Guilhot tarafından sistematik biçimde ele alınmış; iki savaş arası dönemde ve sonrasında realizmin hem gerici hem de emperyalist kökenleri açığa çıkarılmıştır. Guilhot, çalışmalarında Cambridge Okulu geleneğine dayanan entelektüel tarihçilerin sınırlılıklarını gösterirken, Siyasal Realizmin

---

⁹¹ Lukács, *Aklın Yıkımı*, Cilt 1, s.12.

eleştirel yaklaşımlar içerisinde değerlendirilemeyeceğini de açık biçimde ortaya koymuştur. Bu bağlamda çalışma, Guilhot'nun katkılarını genişleterek realizmin karşı-devrimci gelenek, Alman idealizmi ve emperyalizm geleneği ile kurduğu tarihsel ve düşünsel ilişkileri incelemeyi; aynı zamanda bu gelenek içerisinde yer alan Morgenthau özelinde, irrasyonel unsurları görünür kılarak realizmi yine kendi tarihsel bağlamı içerisinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Lukács'a göre düşünürler, "burjuva" dünyasını oluşturan karşıtlıklar ve çelişkiler hakkında tutarlı bir kavrayışa ulaşmanın imkânsız olduğuna kanaat getirdiğinde, tarih, artık şimdiki zamanın sorunlarını ayırt etmek veya çözmek için bir araç sunmaz. Bu bağlamda Siyasal Realizm, "her şeyden önce, tarihin artık farklılıkları tarihsel sürecin rasyonel doğasını ifade eden daha yüksek bir birlik içinde çözüme kavuşturmasının beklenmediği bir durumda, siyasal faillik ve rasyonalite sorununa odaklanan bir tarih anlayışdır." Buna göre realizm, modern bir olgudur ve köklerini, 19. yüzyılda Almanya'da Aydınlanma'ya karşı bir tepki olarak ortaya çıkan tarih yazımı geleneğinde bulmaktadır.⁹²

Lukács'a göre, emperyalizm çağında birçok filozof ne idealist ne de materyalist olarak görünmek istemiştir. Kant'tan Hegel'e uzanan büyük sistemler çökmüş; bu sistemler yalnızca akademik, soyut ve verimsiz yapılar olarak algılanmaya başlamıştır. Marx'ın materyalizmi ise işçi hareketi ve devrimle özdeşleştirilmiştir ki bu, burjuva vicdanı açısından itici bulunmuştur. 19. yüzyıl Alman felsefesi, "görünüşte" öznel idealizm ile katı materyalizm arasında kurulan ikili karşıtlığı aşmayı amaçlamıştır. Ancak Lukács'a göre bu yönelim, gerçekte eski idealizmin güncellenmiş bir biçimidir. Bu nedenle gerçeklik yalnızca deneyim üzerinden kavranabilir hale gelir. "Yaşam", "deneyim", "algı", "etki" gibi öznel süreçler düşüncenin merkezine alınır.

---

⁹² Guilhot, "Portrait of the realist as a historian", s.7.

Lukács irrasyonel ve gerici düşüncenin doğrudan tanımını vermese de aklın kötülenmesi, sezginin yüceltilmesi, aristokratik bir epistemoloji, sosyo-tarihsel ilerlemenin reddi vs. gibi temel motiflerin bulunabileceğini söylemektedir.⁹³ Kısaca özetleyecek olursak; gerçek akılla anlaşılamaz (nesnel gerçeklik epistemolojik sınırı). İkinci olarak, eğer gerçek akılla anlaşılamazsa, o zaman Daniel Tutt'un ifade ettiği gibi, kuramcı "aristokratik bir özne teorisine geri döner ve filozof aristokratik bir epistemoloji geliştirir". Üçüncü olarak ise, gerçekliği kavramanın tek yolu sezgidir.⁹⁴

Bu yaklaşımlar disiplinin kurucu ismi olarak görülen Morgenthau'nun *magnum opus*'unda görülebilmektedir. SMPP'nin belirleyici yönü liberalizm, rasyonalizm ve bilimciliğe saldırmasıdır. PAN ise bu çalışmanın devamı olarak uluslararası politika analizini ortaya koymaktadır. Morgenthau liberalizmi dış politikanın rasyonel teorisi olduğu için eleştirmektedir. Ona göre "politika bir bilim değil, bir sanattır ve gerekli olan, mühendis rasyonalitesi değil, devlet adamlarının bilgeliğidir". Dahası dış politika akılla değil, ancak olanla olacak olanı öngörecektir üstün entelektüel başarıları gerçekleştirebilecek "yaratıcı hayal gücü" ile yapılabilmektedir.⁹⁵

Yine Guilhot'un gösterdiği üzere, PAN'da; "teori" adı altında ele alınan şey, bu nedenle, iktidarın fenomenolojisidir, siyasi olguları "ebedi yasalar altında ifade etmek"ten ziyade, "tespit etmek" veya "ayırt etmek" amacıyla yapılan bir kazuistik "egzersiz"dir."⁹⁶ Ayrıca Morgenthau'nun kuramsal anlayışı sadece irrasyonel olmakla kalmaz, aynı zamanda Westphalian döneme geri dönüş gibi nostaljik ve gerici düşünceleri de

---

⁹³ Lukács, *Aklın Yıkımı*, Cilt 1, s.16.

⁹⁴ Daniel Tutt, "The Question of Worldview and Class Struggle in Philosophy: On the Relevance of Lukács's Worldview Marxism and The Destruction of Reason", *Cosmonaut*, Şubat, 2022.

⁹⁵ Nicolas Guilhot "Politics between and beyond Nations: Hans J. Morgenthau's Politics Among Nations", Henrik Bliddal vd. der., *Classics of International Relations: Essays in Criticism and Appreciation*, London, Routledge, 2007. s.70.

⁹⁶ Ibid., s.70.

barındırır.⁹⁷ Çünkü eğer siyaset sezgilerle yapılacaksa (ki güç dengesi ancak bu şekilde sağlanabilir) bu en iyi ahlaki topluluğun birlikteliği içinde aristokratik 18. yüzyılda yapılabilirdi. Bunula birlikte tezin son kısmında görüleceği üzere, Morgenthau sosyal mühendisliğe dayanan bir politika anlayışı ile bu düşüncelerini gerici modernist çerçevede inşa etmektedir.

---

⁹⁷ Scheuerman, “Carl Schmitt and Hans Morgenthau: Realism and beyond”, s.62-93.

İKİNCİ BÖLÜM

MORGENTHAU’NUN ELEŞTİREL-YORUMSAMACI OKUMASININ

SINIRLARI

I. POST-POZİTİVİST MORGENTHAU OKUMALARI: YORUMSAMACILIK, PRAKSİS VE ELEŞTİRELLİK

Bir Amerikan disiplini olarak evrilen Uİ’de hâkim bilimsel yaklaşım bugün bile büyük ölçüde pozitivist çizgide ilerlemektedir. Dylan Riley, pozitivistizmin üç anlamı olduğunu belirtmekte; bunlardan biri olan metodolojik pozitivistizmi, bilimsel bilgiyi yasalara dayandıran bir epistemolojiye, gerçekliği yalnızca gözlemlenebilir olgularla ilişkilendiren bir ontolojiye ve sosyal bilimin tanımladığı gerçeklikten bağımsız olarak yürütülen bilimsel faaliyet anlayışına (özne-nesne ayrımı) dayandığını ifade etmektedir.⁹⁸ Mark Neufeld ise pozitivistizmin üç temel unsurunu şöyle sıralamaktadır: gerçeğe tekabülîyet, bilimde metodolojik birlik, değerlerden bağımsız bilimsel bilgi üretimi.⁹⁹ Soğuk Savaş döneminde disiplinin başat teorisi hâline gelen realizm, davranışçı yaklaşımların da temel hipotez ve varsayımlarının başlıca kaynağını oluşturmuştur. Bu anlamda, Morgenthau’nun en fazla atıf alan “Realizmin Altı İlkesi”nin, onun pozitivist olarak eleştirilmesinin temel gerekçelerinden biri hâline gelmesi şaşırtıcı değildir. Çünkü ona göre, Siyasal Realizm, genel olarak toplum gibi siyasetin de “kökleri insan doğasında bulunan nesnel yasalar tarafından yönlendirildiğine” ve “bu objektif yasaları yansıtan rasyonel bir kuram geliştirmenin mümkün olduğuna” inanmaktadır.¹⁰⁰

Iver Neumann ve Ole J. Sending, Morgenthau’nun uluslararası ilişkilere yönelik

---

⁹⁸ Dylan Riley, “The Paradox of Positivism”, *Social History*, Cilt 31, Sayı 1, s.115.

⁹⁹ Mark Neufeld, *The Restructuring the International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1995, s.35.

¹⁰⁰ Hans Morgenthau, *Uluslararası Politika*, Cilt 1, çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1970, s.2-3.

analizlerinin, zamanla, teritoryal devletlerin uluslararası politikaları hakkında evrensel yasalar oluşturmaya çalışan ve daha sonra disiplinde geniş bir etki alanına sahip olan davranışçı bir gündeme doğru evrildiğini belirtmektedir.¹⁰¹ Benzer biçimde Stefano Guzzini, Morgenthau'nun PAN kitabının ikinci baskısıyla birlikte, uluslararası ilişkilerde düzenlilik arayışının ve insan doğasının değişmezliği ilkesinin, ulusal çıkarlar doğrultusunda şekillenen tüm rasyonel dış politikaların uyması gereken zorunluluklar hâline geldiğini savunur.¹⁰² Böylece realizm, tarihsel deneyim ve diplomatik kültürün ortak bilgisine dayanan bir anlayış olmaktan çıkıp, “insan doğasında kökleri bulunan nesnel yasalarla yönetilen” bir sosyal bilim teorisine dönüştürülmüştür.¹⁰³ Martin Hollis ve Steve Smith'e göre, tüm içsel çelişkilerine rağmen realizmin bir bilim olarak yükselişi üç temel nedene dayanır. Birincisi, küresel güç haline gelen ve SSCB ile karşı karşıya bulunan ABD'nin yeni uluslararası konumunu rasyonelleştirecek kuramsal bir çerçeve arayışı; ikincisi, pozitivist bilim anlayışının akademideki prestijinin realizmi de pozitivist temeller üzerinden gerekçelendirme ihtiyacı; üçüncüsü ise savaş sonrası Avrupa'dan göç eden ve makro-tarihsel süreçlere odaklanan entelektüellerin katkılarıyla oluşan uygun entelektüel zemindir.¹⁰⁴

Morgenthau'nun bilim anlayışı ve teorik yaklaşımındaki tüm çelişkilere rağmen, onun ortaya koyduğu ontolojik ve epistemolojik temeller, disipline yaklaşık yirmi yıl boyunca hâkim olmuştur. John Vasquez'in söylediği gibi 1960'larda Morgenthau'ya meydan okuyor gibi görünen çeşitli yaklaşımlar olmasına rağmen, bu yeni teoriler ne

---

¹⁰¹ Iver B. Neumann ve Ole J. Sending, “The International as Governmentality”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 35, Sayı 3, 2007, s. 684.

¹⁰² Guzzini'nin Morgenthau'nun kitabının 1. ve 2. Baskısını da dikkate alarak, 1990 yıllardaki ders kitaplarından derleyerek hazırladığı tablo için bkz. Stefano Guzzini, *Realism in International Relations and International Political Economy*, Routledge, 1998, s. 198.

¹⁰³ Ibid., s. 29-30.

¹⁰⁴ Smith ve Hollis, *Explaining and Understanding International Relations*, s.23-4.

kadar farklı terminoloji ve yöntem kullanırsa kullansın, Morgenthau'nun çizdiği sınırlar içinde hareket etmekteydiler.¹⁰⁵

Bununla birlikte bu çalışma Morgenthau'yu pozitivist olmayan bir düşünür olarak ele alan literatüre katılmaktadır. Morgenthau, kendi ifadesiyle, pozitivist ve disiplindeki davranışsalci geleneğe “dogmatik bir şekilde” karşı çıkmıştır. 1954 yılında PAN kitabının ikinci baskısı ile birlikte yanıltıcı bir biçimde ortaya çıkan bu değişimin tarihsel nedenleri ise ortaya konmuştur.¹⁰⁶

A. Richard Ashley: Teknik Realizme Karşı Pratik Realizm

Felix Rösche'ün belirttiği üzere, yakın zamana kadar Morgenthau üzerine yürütülen tartışmalar temelde onun çalışmalarının iki yönüne odaklanmıştır: güç kavramı ve bilgi anlayışı (epistemoloji). Epistemolojik boyuta ilişkin tartışmalar esas olarak Richard Ashley'in çalışmalarıyla görünür hâle gelmiştir.¹⁰⁷ Bu anlamda Rösche'e göre Ashley'i önemli kılan husus, Morgenthau'nun bilgiyi nedensel açıklama ile değil, “anlama”yla özdeşleştiren; dolayısıyla “yorumsamacı” bir epistemolojiye dayanan Kıta Avrupası geleneği içinde konumlandığını açık biçimde vurgulayan, muhtemelen ilk Amerikalı akademisyen olmasıdır.¹⁰⁸

1981 yılında yayımladığı “Siyasal Realizm ve İnsan Çıkarları” (*Political Realism and Human Interest*) isimli makalesinde, Ashley, Habermas'ın bilgi-oluşturucu çıkarlar (*knowledge-constitutive interest*) tipolojisinden (teknik, pratik ve özgürleştirici)

---

¹⁰⁵ Smith ve Hollis, *Explaining and Understanding International Relations*, s.32; John A. Vasquez, “Colouring It Morgenthau: New Evidence for an Old Thesis on Quantitative International Relations”, *British Journal of International Studies*, Cilt 5, Sayı 3, 1979, s. 210–228.

¹⁰⁶ Nicolas Guilhot, “The Realist Gambit: Postwar American Political Science and the Birth of IR Theory”, Nicolas Guilhot der. *The Invention of International Relations Theory*, Columbia University Press, 2011, s. 281–304.

¹⁰⁷ Felix Rösche, “Hans J. Morgenthau, the “marginal man” in International Relations. A “Weltanschauungsanalyse””, *Newcastle University*, Doktora Tezi, 2011, s.15.

¹⁰⁸ Ibid., s.16.

hareketle, realist teorinin hem teknik hem de pratik bilişsel yönü içerdiğini ileri sürer.¹⁰⁹ Buna göre, pratik realizm, öznelerarası anlayışı sürdürmeyi amaçlayan “pratik bir bilişsel çıkar” tarafından yönlendirilir. Bu doğrultuda pratik realizmin epistemolojik yaklaşımı hermenötiktir.¹¹⁰ Bu anlamda realizm, “devlet adamının omuzlarının üzerinden dünyaya bakan”; onun dilini, anlam dünyasını ve siyasal ufkunu kavramaya çalışan bir yorumcuya benzer. Yorumsamacı ve *verstehen* geleneğinden beslenen pratik realizmde araştırmacının görevi, devlet adamlarının eylemlerini dışsal olarak “okumak” değil; onların dünyalarını yorumlayabilmek için kullandıkları dili ve anlam ufkunu kavramayı öğrenmektir. Buna karşılık teknik realizm, nesneleştirilmiş bir gerçeklik üzerinde teknik denetimi artırmak amacıyla nesnel yasaları keşfetmeye yönelik teknik bir bilişsel çıkar tarafından yönlendirilir. Bu yaklaşımın araştırma ve temellendirme biçimi ise esasen pozitivisttir. Ashley’e göre bu nedenle realizm, onu en azından potansiyel olarak canlı ve açık uçlu bir gelenek hâline getiren eleştirel gerilimler, yani antinomiler barındırmaktadır.¹¹¹

Ashley’e göre pratik realizmin merkezinde insanın bir nesne değil, özne olduğu; başka bir deyişle öznelliğin (*subjectivity*) kurucu rol oynadığı gerçeği yer alır.¹¹² Bu çerçevede sosyal yaşamda gözlemlenen düzenlilik ya da öngörülebilirlik, değişmez ve nesnel yasalara değil; aksine, öznelerarası bir anlayış birliği—yani bir gelenek (*tradition*)—oluşturmak üzere verilen uzun, meşakkatli ve çoğu zaman farkında olunmadan sürdürülen tarihsel bir mücadelenin ürünüdür. Pratik realizmde araştırmacı ile devlet adamı, paylaşılan bir anlam dünyası içinde konumlandıkları için daima “aynı dili” konuşur. Bu nedenle pozitivist yaklaşımlarda olduğu gibi (örneğin iktisatta görüldüğü

---

¹⁰⁹ Ashley, “Political Realism and Human Interests”, s.208.

¹¹⁰ Ibid., s. 213.

¹¹¹ Ibid., s.207; George, *Discourses of Global Politics*, s.174.

¹¹² Ibid., s.210-11.

üzere) siyasal gerçekliğe dışarıdan kavramsal şemalar dayatılması söz konusu değildir. Bu bağlamda bilginin amacı, teknik denetim sağlamak değil; “ahlaki bir uzlaş”ı mümkün kılmaktır.¹¹³

Ashley, “Neorealizm’in Sefaleti” (*Poverty of Neorealism*) isimli makalesinde bu ayrımı daha derinleştirerek Morgenthau’daki eleştirel potansiyeli görünür kılmaya çalışır.¹¹⁴ Buna göre, Neorealizm, Klasik Realizmin mirasını kabul etmekle birlikte, onu bilimsel standartları karşılamamak ve kavramsal belirsizlikler barındırmakla eleştirir; kendisini ise Klasik Realizmin bilimsel bir yorumu olarak sunar. Neorealist anlatıya göre, Morgenthau, Kissinger ve Herz gibi öncüllerin çalışmalarında görülen muğlak, öznel ve modern sosyal teoriye yeterince dayanmayan varsayımsal eksiklikler giderilmeye çalışılmaktadır.¹¹⁵ Bu doğrultuda Neorealist proje, realizmi eleştirilerden kurtarmayı ve onu “nesnel zorunluluğun bilimsel olarak savunulabilir bir zemini”ne yerleştirmeyi amaçlar.¹¹⁶ Bu kurtarıcı misyon, geçmişin atomistik ve indirgemeci açıklamalarını aşmayı vaat eden bir yapısalcı dönüş söylemiyle temellendirilir. Ancak Ashley’e göre Klasik Realizm, tam da bu noktada bastırılmayan diyalektik ve eleştirel bir eğilim barındırmaktadır.¹¹⁷ Gerçekten de Ashley, Neorealizmin Klasik Realizmin mirasını devraldığını iddia ederken, bu yaklaşımın Morgenthau’nun açık ve sistematik biçimde reddettiği unsurların neredeyse tamamını bünyesinde barındırdığını göstermektedir.

Klasik Realistler için siyaset, yalnızca nedensel güçlerin zorunlu dayatmalarından ibaret değildir. Devlet adamlarının sahip olduğu pratik bilgelik

---

¹¹³ Ibid., s.210.

¹¹⁴ Richard K. Ashley, “The Poverty of Neorealism”, *International Organization*, Cilt 38, Sayı 2, 1984, s. 225–286.

¹¹⁵ Ibid., s.227.

¹¹⁶ Ibid., s.233.

¹¹⁷ Örneğin “siyasetin diyalektik karakteri Neorealistlerce ekonomik mantığın monoletik biçimine indirgenmiştir”. Ibid., s.280.

(*phronesis*), bu zorunlulukların “mekanik” etkisini aşabilmenin temel koşuludur. Bu nedenle siyaset, zaman ve mekânın somut koşullarından bağımsız olarak düşünülemez. Pratik bir faaliyet olarak siyaset, oluşumsal—ya da üretken—bir şemayı (*generative scheme*) mümkün kılar.¹¹⁸ *Virtu*’dan (erdem) yoksun bir siyaset anlayışı ise Klasik Realistler açısından kaçınılmaz olarak felaketle sonuçlanır.

Ashley’e göre Klasik Realistler, konuşma fırsatı bulsalar, Neorealizmin en sert eleştirmenleri arasında yer alırlardı.¹¹⁹ Ona göre Neorealizme içkin üniter ve faydacı devlet anlayışı, değerlerden arındırılmış pozitivist bir bilim anlayışı yapısalcı ontolojiyle birleşerek, siyasal teoriyi bir tür “hatalar sistemine”na (*orrery of errors*) dönüştürmüştür. Kısacası Klasik Realistler için *siyaset sanatı, pratik yargı ve tarih merkezi* önemdeyken; Neorealizm siyaseti “entelektüalizme hapseder”, onu *yapının bilimine, anarşinin soyut mantığına ve teknik denetim arayışına* indirger.

Bununla birlikte Mark Hoffman, Ashley’in Klasik Realizme dayanarak geliştirdiği “diyalektik yetkinlik modeli”ne (*dialectical competence model*) yönelik eleştirel bir değerlendirmede bulunmaktadır.¹²⁰ Ona söylediği üzere Ashley’nin alternatif modeline ilişkin temel sorun, onun modelinde diyalektik bir unsur bulunduğunu ileri sürmek mümkün olsa da, eleştirel ya da özgürleştirici bir unsurun varlığı tartışmaya açıktır. Hoffman’ın gösterdiği üzere, Ashley’nin modeli ancak eleştirel teori ölçütleri yalnızca diyalektik bir ilişkiye —başka bir ifadeyle, mevcut düzenin kendi içsel çelişkileri aracılığıyla dönüşüm potansiyeli taşıdığı varsayımına—indirgenirse eleştirel olarak değerlendirilebilir.¹²¹ Ancak Ashley’nin modeli, Robert Cox’un eleştirel teoriye ilişkin,

---

¹¹⁸ Ibid., s.266; Bu şema, gücün yalnızca maddi kapasitelere değil, aynı zamanda devletler topluluğu içindeki sosyal tanınmaya dayandığı bir “diyalektik yetkinlik modeli” ortaya koyar. Bu bağlamda devlet, verili ve sabit bir varlık değil; devlet adamlarının pratik bilgeliğiyle sürekli olarak yeniden düzenlenmesi gereken geçici bir denge, yani “gücün bir etkisi”dir.

¹¹⁹ Ibid., s.280.

¹²⁰ Mark Hoffman, “Critical Theory and the Inter-Paradigm Debate”, *Millennium: Journal of International Studies*, 1987, Cilt 16, Sayı 2, s. 240-41.

¹²¹ Ibid., s.240.

teorinin kendi dışına çıkabilmesi (özdüşünümsellik) yönündeki ölçütünü karşılamamaktadır. Farklı bir düzenleyici ilke seti sunmadığı gibi, kendini gerçekleştirme ya da insan potansiyelinin özgürleşmesine ilişkin herhangi bir unsur da içermemektedir.¹²²

Kısaca, özetleyecek olursak Jarvis'in ifade ettiği gibi, Ashley'nin açmazı, bilgiyi salt bir iktidar aracı olarak gören indirgemeci tuzağa düşmeden, bilgi ile çıkar arasındaki ilişkiyi nasıl kuracağı sorusu etrafında şekillenir.¹²³ Böylece realizmi, kopuk ve saf biçimde araçsal bir bilim olarak değil, çekirdek bir niteliği olan ortak-düşünsel bir kendini anlama geleneği olarak çerçeveler.¹²⁴ Ancak Jarvis'in söylediği gibi, Ashley'in yorumu Morgenthau'nun, "aynı anda hem teknik, hem pratik, hem bilimsel, hem pozitivist hem de hermenötik bir realist olduğu izlenimini bırakır!"¹²⁵

B. Jim George: Klasik Realizmin Eleştirel Potansiyeline Postmodern Eleştiri

Ashley'nin eleştirilerinin yayımlandığı özel sayıda ve sonrasında, kendisine yönelik bir dizi sert eleştiri yöneltilmiştir. Örneğin Friedrich Kratochwil, Morgenthau'nun yazılarında aslında "kaba bir pozitivistin" önemli unsurlarının bulunduğunu ve bunun, Ashley'in onu bütünüyle pozitivist olmayan bir düşünür olarak sunma çabasıyla açık bir çelişki içinde olduğunu vurgular. Ayrıca onun Klasik Realizmde varsaydığı "yetkinlik modelinin" Robert Gilpin'in metinlerde geçen "prestij", yani *kapasite* ve *tanınma* arasındaki ayrımının Neorealizmde de olduğunu belirtir. Ashley'in Neorealizme alternatif olarak sunduğu paradigmanın ise tehlikeli bir yöne evrildiğini ileri

---

¹²² Ibid., s.240.

¹²³ Jarvis, *International Relations and the Challenge of Postmodernism*, s.100.

¹²⁴ Ibid., s.100.

¹²⁵ Ibid., s.224, Dipnot 64.

sürer. Bu bağlamda söz konusu tarihselciliği “Baron Münchhausen tarzı” olarak nitelendirir. Bu benzetme, kendi saçından tutarak kendisini ve atını bataklıktan çıkardığını iddia eden barona bir yapılan bir göndermedir; yani temelsiz, kendi içinde dönen ve havada kalan bir mantığı simgelemektedir.¹²⁶

Jim George’un Morgenthau’ya yönelik eleştirisi, post-pozitivist dönemin en etkili müdahalelerinden birisidir.¹²⁷ George’un çalışması, Ashley’nin Morgenthau yorumunu eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutması nedeniyle ayrıca incelenmeyi hak etmektedir. Tekrar edecek olursak Ashley, Neorealizmi eleştirirken Morgenthau’nun Klasik Realizminde bastırılmış bir yorumsamacı ve eleştirel potansiyel bulunduğunu göstermeye çalışır. Amacı, realizmi “kurtararak” Uİ disiplinini daha eleştirel ve özgürleştirici bir yönde yeniden düşündürmektir. Ancak George bu çabayı ikna edici bulmaz ve Ashley’nin bu yaklaşımının, realizme yönelttiği genel eleştiriyi zayıflatıldığını ileri sürer.¹²⁸ George’a göre, Ashley, Hoffmann’ın belirttiği temel bir noktayı göz ardı etmektedir. Morgenthau, bilimsel Neorealizm’in “babasıdır” ve Uİ disiplininin merkezinde yer alan ekonomik rasyonalizmin bu alana aktarılmasında kurucu bir rol oynamıştır.¹²⁹

George, Mervyn Frost’a atıfla, Uİ disiplininin “büyük tartışmalar” üzerinden ilerlediğini iddia etse de kendi epistemolojik ve ontolojik varsayımlarına yönelik yeterli bir öz-düşünümsellik geliştiremediğini savunur. Disiplinin pozitivistin dar sınırları içinde kalması, bilgi-iktidar ilişkisini ihmal etmesi ve tarihsel-felsefi derinlikten yoksun olması, onu entelektüel olarak “geri kalmış” bir alan hâline getirmiştir. En temel düzeyde

---

¹²⁶ Friedrich Kratochwil, “Errors Have Their Advantage”, *International Organization*, Cilt 38, Sayı 2, 1984, s. 306.

¹²⁷ William Bain, “Deconfusing Morgenthau: Moral Inquiry and Classical Realism Reconsidered”, *Review of International Studies*, Cilt 26, 2000, s. 445.

¹²⁸ Jim George, *Discourses of Global Politics*, s.175.

¹²⁹ Ibid., s.175.

sorun, Morgenthau'nun tüm bir nesil akademisyeni uluslararası politikanın “nesnel yasaları”nı aramaya yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yönelim, disiplinin politik gerçekliği kavrama, düşünme ve yazma biçimini belirleyici ölçüde şekillendirmiştir.¹³⁰

George, çalışmasında Realizmin kurucu figürlerinden Max Weber'in ve onun yaklaşımını izleyen Morgenthau'nun, pozitivistimin disiplin üzerindeki hâkimiyetini neden kıramadığını; aksine bu hâkimiyeti nasıl yeniden ürettiğini ve pekiştirdiğini göstermeye çalışır.¹³¹ Kısacası, ona göre UI, entelektüel olarak geri kalmış bir disiplin olarak, bizi dünyayı dönüştürmeye muktedir eleştirel özneler olmaktan uzaklaştırmış; bunun yerine yalnızca “olani” kaydeden, pasif gözlemcilere indirgemıştır. George'a göre Weber'in yorumsamacılığı çoğu zaman pozitivistime bir alternatif olarak sunulsa da bu değerlendirme yanıltıcıdır. Zira Weber, bir sentez arayışı içinde *Verstehen* (anlama) yaklaşımını kullanmayı amaçlamıştır. Bu sentez, Alman yorumsamacı geleneği ile İngiliz ve Fransız pozitivistimini tutarlı bir kuramsal çerçeve içinde bir araya getirmeyi hedeflemektedir.¹³² Ancak ona göre, Weber bu süreçte bilgi üretim sürecini yeniden formüle etmiş ve sosyal bilimlerin imkânlarını radikal biçimde sınırlandırmıştır.

Buna göre Weber, analizin merkezine rasyonel aktörü yerleştirir; burada rasyonellik, bireyin belirli çıkarlarını gerçekleştirmeye yönelik amaçlı ve hesaplı davranma kapasitesini ifade eder. O, sosyal teoride önemli bir yer tutan öznelerarası anlamları bilimsel bir kategori olmaktan çıkararak bireylerin tekil davranış ve düşüncelerine indirger. Diğer bir ifadeyle, anlamı, zaten önceden verilmiş çıkarları takip

---

¹³⁰ Ibid., s.16-7.

¹³¹ George, Factor ve Turner'a atıfla, Morgenthau'nun güç siyasetine ilişkin hemen her temel fikrinin Weberci bir hermenötik bakış açısından türediği yönündeki savı yineler. Ona göre bu durum, Morgenthau'nun çalışmalarında gözlenen kuramsal gerilimleri en azından kısmen açıklamaktadır. Ibid., s.37, Dipnot 56.

¹³² Ibid., s.20.

eden maksatlı aktörlerin eylemleri sırasında üretilen türev bir kategoriye dönüştürür.¹³³ Böylece anlam, toplumsal ve kurucu bir kategori olmaktan çıkar; ikincil ve tali bir konuma itilir.

George, Weber ve Karl Mannheim'in sahip oldukları yorumsamacı hassasiyete rağmen, değerlerden arınmış bilgi arayışının onları bir epistemolojik tuzağa sürüklediğini ileri sürer. Bu bağlamda, Klasik Realistler ile davranışsalcılar arasında keskin bir ayrım yapılmasını da kabul etmez. Ona göre gelenekselcilik, pozitivist metodolojiyi reddetse bile, pozitivistimin ontolojik varsayımlarına ve dolayısıyla modernist ontolojiye sadık kalmayı sürdürmüştür.¹³⁴

Bu nedenle George, Klasik Realizmi “kurtarma” ya da rehabilite etme girişimine temelden karşı çıkar. O, Ashley'nin özgürleştirici bir potansiyel tespit ettiği¹³⁵ Morgenthau'da geri getirmeye çalıştığı öznenin modernist ve pozitivist bir yapı olduğunu savunur. Ashley, Klâsik Realizm'in ahlaki yargı ve politik özneyi koruduğunu iddia etse de George'a göre Morgenthau'nun devlet adamı, hâlâ objektif ve verili yasalarla şekillenen bir dünya görüşü içinde hareket etmektedir. Bu yaklaşım, Uİ nezdinde dış dünyayı “orada bir yerde” veya dışımızda, nesnel ve değişmez bir gerçeklik olarak gören “gerçekçi”¹³⁶ tavrı pekiştirmiş ve disiplinin önündeki her türlü potansiyel teorik açıklığı, esnekliği ortadan kaldırmıştır. Sonuç olarak disiplin; “belirlenimci bir söyleme, indirgemeci bir yöntem ve dar bir Soğuk Savaş odaklı bakış açısına mahkûm edilmiştir”.¹³⁷

---

¹³³ Ibid., s.20-21.

¹³⁴ Ibid., s.35, Dipnot 22.

¹³⁵ Ibid., s.174.

¹³⁶ Postyapısalcı bir düşünür olan Goerge, burada Siyasal Realizmi, bilim felsefesinde ontolojinin epistemolojik kaygılara indirgenemeyeceğini savunan felsefi gerçekçilik veya eleştirel realizm ile karıştırdığı izlenimini vermektedir.

¹³⁷ Ibid., s.94.

O ayrıca, Ashley'nin Realizmin eleştirel potansiyeline dair inancını da sorgular. Ona göre, gerçekçilik ister klasik versiyonunda ister yapısalcı versiyonunda temelde statükoyu meşrulaştıran bir söylem işlevi görmektedir. Ashley'nin Realizmi içten dönüştürme çabası, onun özcü güç-politik mantığından kaçmasını engellemektedir. George için, Morgenthau'nun geleneksel bilgeliğine geri dönmek, dünyayı dönüştürebilecek eleştirel özne olma kapasitesini güçlendirmek yerine, “güç politikalarının pasif bir alıcısı olarak yeniden üretmektedir”.¹³⁸ Bu nedenle, George, Ashley'nin, Neorealizm ve Klasik Realizmin aynı modernist çerçeveyi paylaştığını fark edemediği savunur.¹³⁹ George bunları modernist rejim yapıları (*modernist framing regime*) olarak değerlendirir ve bunların disiplini eski modernist sınırlara bağlamaya devam ettiğini savunur.¹⁴⁰ Çünkü Realizm, politikacılar için oldukça çekici bir araç-amaç mantığı ortaya koyuyordu. Uluslararası arenayı bir dizi rasyonel hesaplama indirgiyor, politika planlayıcılarının kendilerini rasyonel, objektif aktörler olarak görmelerini sağlayan “diplomatik devlet yönetimi”ne odaklanıyor ve güç ilişkilerinin statükosunu meşrulaştıran, küresel politikaya ilişkin açık ve yönetilebilir bir açıklama sunuyordu.

C. Özdüşünümsellik, Faillik ve Praksis: Mark Neufeld Üzerinden Morgenthau'nun Eleştirel Potansiyelinin Sınırları

Mark Neufeld, Uİ disiplinde insan özgürlüğünün marjinalleştirilmesini, bu alanın uzun süredir pozitivist felsefeye bağlı kalmasının yapısal bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Ona göre pozitivist kurucu hâkimiyeti, “eleştiri”nin üç temel unsurunu sistematik biçimde dışlamıştır: özdüşünümsellik, insan bilincinin yaratıcı

---

¹³⁸ Ibid., s.94.

¹³⁹ Ibid., s.175-6.

¹⁴⁰ Ibid., s.175.

öznelliği (faillik) ve radikal siyasal dönüşümü hedefleyen toplumsal eleştiriye (praksis) bağlılık.¹⁴¹ Neufeld, bu özgürleştirici unsurların yokluğunun tesadüfi olmadığını; aksine dönüştürücü toplumsal değişime kıyasla pozitivist metodolojiye öncelik veren bilimsel bir çerçevenin doğrudan sonucu olduğunu ileri sürmektedir.

Neufeld, diğer bazı düşünürler gibi, Morgenthau'nun altı ilkesinde birbirleriyle çelişkili yorumlara imkân veren unsurlar tespit eder.¹⁴² Bu bağlamda, Ashley'nin öne sürdüğü biçimiyle Klasik Realizmin “gerçek zıtlıklar” ya da “eleştirel gerilimler” barındırdığı yönündeki yorumunu gösterdikten sonra Neufeld, George'a atıfla, yukarıda tartışıldığı gibi Verstehen yaklaşımı ile yorumsamacı geleneğin birbirine karıştırılmasının hatalı olduğunu özellikle vurgular.¹⁴³ Pozitivist yaklaşımların da insan bilincini bütünüyle dışlamadığını göstermeye çalışır ve bu savını “keşif bağlamı” (*context of discovery*) ile “gerekçelendirme bağlamı” (*context of justification*) arasındaki iki aşamalı ayrım üzerinden temellendirir.¹⁴⁴ Bu çerçevede pozitivistlere göre, araştırmanın ilk aşamasında yorumlayıcı teknikler—özellikle Verstehen (içinden anlama)—“sezgisel araç” (*heuristic aid*) olarak kabul edilir.¹⁴⁵ Teorisyenler, karar alıcıların “omuzlarının üzerinden bakarak”, bu teknikleri “haritalar” ya da hipotezler üretmek amacıyla kullanırlar. İkinci aşamada ise Verstehen yoluyla elde edilen sonuçlar sıkı bilimsel testlere tabi tutulur. Bu içgörülerin, “bilimin metodolojik birliği” ilkesiyle uyumlu olacak şekilde, pozitivist yöntemlerle doğrulanması gerekir. Neufeld'e göre, Morgenthau'da insan öznelliği ile nesnel yasalar arasında kurulan bu ikilik, daha sonraki davranışsalci dönemde disiplinin; bir yanda sistem teorileri gibi katı davranışsalci yaklaşımlara, diğer yanda ise

---

¹⁴¹ Mark A. Neufeld, *The Restructuring of International Relations Theory*, Cambridge: Cambridge University Press. 1997, s.20.

¹⁴² Ibid., s.83.

¹⁴³ Ibid., s.84.

¹⁴⁴ Ibid., s.72-6; s.84; s.29.

¹⁴⁵ Ibid., s.73; s.86.

Dış Politika Analizi (DPA) örneğinde görülen anlam odaklı yaklaşımlara ayrılmasına zemin hazırlamıştır.¹⁴⁶

Ona göre özelliğin pozitivist yöntemle ele alınması, insan failliğinin ölçülebilir bir değişkene indirgenmesine yol açmakta ve bu durum düşüncenin yapısal doğasının kavranmasını imkânsız kılmaktadır.¹⁴⁷ Bu nedenle pozitivist araçsalcılık, küresel düzeni ölçülebilir ve nesnel bir “şey” olarak ele alarak (nesneleştirerek), insan bilincinin bu düzeni nasıl aktif biçimde dönüştürebileceğini—başka bir ifadeyle onun dönüştürücü potansiyelini—sistemik olarak göz ardı etmektedir. Dolayısıyla Neufeld, George’un da belirttiği üzere, Ashley’nin yorumunun aksine, söz konusu durumun gerçek bir çelişki değil; bilinçli bir pozitivist uyarılma olduğunu savunur. Neufeld’e göre bu yaklaşım, Charles Taylor’ın da vurguladığı biçimde, toplumsal dünyanın kurucu unsurlarını oluşturan “öznelerarası anlamları” temelden ihmal etmektedir.¹⁴⁸ Anketler aracılığıyla ölçülebilen uzlaşma ile öznelerarası anlamlar arasındaki ayrıma dikkat çeken Neufeld, hermenötik gelenekte olduğu gibi “anlamın kurucu rolünün” dikkate alınmadığını ve bu nedenle pozitivist yaklaşımın ontolojik sınırları içinde hapsedildiğini bir kez daha vurgulamaktadır.¹⁴⁹

Tüm önemli katkılarına rağmen, hem George’un hem de Neufeld’in Morgenthau’da yer alan pozitivism eleştirilerinin son dönemde bazı yazarlar tarafından sorunlu olduğu ileri sürülmüştür. Örneğin Stephen Turner ve George Mazur, Morgenthau’nun metodolojisini sistemik biçimde inceleyerek, onun çalışmalarının anlamlı biçimde değerlendirilebilmesi için esasen yine Weber’in metodolojisiyle ilişkisi içerisinde ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda iki örnek vermek

---

¹⁴⁶ Ibid., s.84-6.

¹⁴⁷ Ibid., s.74-6.

¹⁴⁸ Ibid., s.77 ve s. 74-82.

¹⁴⁹ Ibid., s.77.

gerekirse, “perspektivizm”¹⁵⁰ve “ideal tip” kavramları önem kazanmaktadır. İlk olarak perspektivizm, pozitivizmin değerlerden bağımsız evrensel yasalar keşfetme iddiasından farklılaşmaktadır. Turner ve Mazur’un yorumuna göre Morgenthau, toplumsal gerçekliğin “sonsuz çeşitliliği” karşısında her analizin kaçınılmaz biçimde belirli değerler temelinde şekillenen bir seçicilik içerdiğini savunmaktadır.¹⁵¹ Buna göre bu yaklaşım, “bilginin tarihsel ve toplumsal konuma” (*standortgebunden*) bağlı olduğunu ifade eder¹⁵²; böylece Morgenthau bunu karar alıcının perspektifiyle ilişkilendirerek bilgiyi nesnel verilerden ziyade aktörlerin amaçlarına göreli kılar ve pozitivizmden ayırır.

Turner ve Mazur’a göre, Morgenthau’da “nesnel yasalar” ile “anlam” arasındaki gerilim, Weberci ideal-tip yaklaşımıyla aşılabılır¹⁵³; zira Morgenthau’nun rasyonaliteyi açıklamak için kullandığı model, bilinçli biçimde “tek-yanlı” (*one-sidedness*) bir soyutlamaya dayanır.¹⁵⁴ Bu model, güç arayışını merkeze alarak diğer unsurları dışarıda bırakır ve amacı gerçekliği eksiksiz betimlemek değil, onu anlaşılır kılan rasyonel bir çerçeve (*Richtigkeitsrationalität*) sunmak olduğundan, bilgiyi aktörlerin bu ideal-tip doğrultusundaki davranışları üzerinden kurarak yine pozitivist anlayıştan ayırır.¹⁵⁵

Turner ve Mazur’dan farklı olarak daha nüanslı bir yorum geliştiren Guilhot, pozitivist ve “bilimci” Morgenthau okumalarına karşı, Morgenthau’nun kendi muğlak

---

¹⁵⁰ Turner ve Mazur’un ele aldığı çerçevede, perspektivizm, sosyal bilimlerdeki kavramsallaştırmaların nesnel ve evrensel bir bütünü yansıtmaktan ziyade, araştırmacının ve disiplinin kendi kültürel konumuna, değerlerine ve belirli bilişsel/pratik amaçlarına göre şekillenen bakış açısına bağımlı ve seçici olma karakterini ifade etmektedir.

¹⁵¹ Stephen Turner, George Mazur, “Morgenthau as a Weberian Methodologist”, *European Journal of International Relations*, Cilt 15, Sayı 3, 2009, s. 486., s. 486.

¹⁵² Ibid., s.488; Burada Turner ve Mazur, Morgenthau’yu geniş tarihsel-sosyal bağlama önem veren bir düşünür olarak gören yazarlara yönelik önemli bir not düşmektedir. Onlara göre, “Richard Ned Lebow *standortgebunden* kavramını “bağlamsal” olarak yorumlamaktadır; ancak bu yaklaşım temel noktayı tam olarak karşılamaz. Çünkü UI teorisinin özgül bakış açısı, belirli bir resmî aktör kategorisine—yani devlet adamına—aittir.” Dolayısıyla Morgenthau bu kavramı kullanırken yalnızca karar alıcıyı kastetmektedir.

¹⁵³ Ibid., s.488-92.

¹⁵⁴ Ibid., s.489-90.

¹⁵⁵ Kavram Weber’e ait. Ibid., s.492.

ifadelerine rağmen PAN'ın uluslararası siyaseti bir “sosyal bilime” dönüştürmeyi amaçlamadığını vurgular.¹⁵⁶ Guilhot’a göre, PAN kitabının temelini oluşturan bu anti-bilimsel eğilim, Weimar dönemi *Wissenssoziologie* (bilgi sosyolojisi) geleneğinden beslenmektedir. Morgenthau’ya göre, uluslararası ilişkiler çalışmalarında gerekli olan şey, bilimsel yasaların tarafsız ve sistematik bir şekilde uygulanması değil, aksiyomatik veya evrensel ilkelerden çıkarılamayacak her tarihsel durumun benzersizliğini kavrayabilen bir tür “yaratıcı hayal gücü”dür. Bu bağlamda, tarihin –ve dolayısıyla siyasetin– bilimsel olarak bilinebilme olasılığı temelde reddedilmektedir; zira bilginin kendisi her zaman tarihsel bir bağlamda yer alır ve tarihsel koşullara bağlıdır.¹⁵⁷

Bununla birlikte, Guilhot’un söylediği üzere, Morgenthau’nun uluslararası siyaset teorisi saf bir tarihsel göreceliğe (*historical relativism*) indirgenemez. Bilgi tarihsel koşullardan bağımsız olamasa da, tarihsel değişimden etkilenmeyen tek bir unsur vardır: insan doğası. Morgenthau’nun “yasalar”dan söz edebilmesinin nedeni de budur; çünkü onun realizmi özünde bir siyasal antropolojiye dayanır.¹⁵⁸

Özetle, Morgenthau bir taraftan güç politikalarını açıklamak için “irrasyonel” insan doğasına dayanırken, diğer taraftan 1954 yılında Rockefeller konferansında ve yine aynı yıl yayımlanan PAN’ın ikinci baskısına “rasyonel” unsurlar ekler. Bu rasyonaliteyi dahil etme biçimi “yarı-Weberci” bir tarzda olmuştur; yani rasyonalite, siyasetin derin doğasını yansıtan bir gerçeklik değil, teorisyenin ihtiyaç duyduğu “ideal-tipik” bir araç veya bir pusuladır.¹⁵⁹ Bu durum, 1954 yılında tartışılan uluslararası ilişkiler teorisinin temel bir çelişki veya yapısal bir belirsizlik üzerine kurulmasına neden olmuştur. Bu temel çelişki şudur; Morgenthau’nun kurmaya çalıştığı uluslararası ilişkiler teorisi, özü

---

¹⁵⁶ Guilhot, “Politics between and beyond nations: Hans J. Morgenthau's Politics Among Nations”, s.70-1.

¹⁵⁷ Ibid., s.71.

¹⁵⁸ Ibid., s.71.

¹⁵⁹ Guilhot, “One Discipline, Many Histories”, s.24.

gereği hiçbir zaman tam anlamıyla bir “siyaset bilimi” olamazdı.¹⁶⁰ Colin Wight’ın isabetli bir şekilde söylediği gibi;

Morgenthau, siyasetin insan doğasının nesnel yasaları tarafından yönetildiğini kabul ederken aslında şunu söylemektedir: Uİ için ayrı bir bilime gerek yoktur; çünkü uluslararası ilişkiler, toplumsal bilimlerle değil, biyolojinin açıkladığı yasalarla yönetilmektedir Uİ biliminin keşfedeceği yeni bir şey yoktur; zira insan davranışını yöneten yasalar zaten bilinmektedir. Morgenthau’nun kuramı en iyi, devlet liderleri için hazırlanmış bir el kitabı olarak görülebilir.¹⁶¹

20. yüzyılın ortalarında ABD’ye göç eden Siyasal Realistler, siyasetin hukukçuların ve tarihçilerin açıklamalarından özerk olduğunu göstermek ve Siyaset Bilimi içinde meşruiyet kazanmak amacıyla bilimin dilini kullanmak, siyasetin ve güç politikalarının “genel yasalarını” ortaya koyduklarını ileri sürmek durumundaydı.¹⁶² Öte yandan, ABD’de hâkim rasyonalist ve liberal Siyaset Bilimi’ne karşı özerklik elde edebilmek için ise siyasetin doğasının irrasyonel olduğunu savunmaları gerekiyordu:

Bu stratejik zorunluluğun belki de en fazla farkında olan kişi Hans Morgenthau idi; nitekim kendisi, “hiçbir siyaset düşünürünün, en azından terminolojisinde bilimin ruhuna saygı göstermeden dinlenmeyi bekleyemeyeceğini” ifade etmiştir. Ancak bu “saygı” gösterisi, aslında dönemin hâkim bilim anlayışını tersyüz eden bir hamleydi: savunulan “teori”, görüldüğünün aksine ampirizm ve rasyonalizm varsayımlarına değil, Alman *Staatslehre* geleneğine ve siyaset ile devlete dair Aydınlanma öncesi bir anlayışa dayanıyordu. Bu anlayış, 1950’ler Amerikası’nda yeni bir dinleyici kitlesine ulaşmak için zorunlu olarak bilimin dilini kullanıyor,

---

¹⁶⁰ Ibid., s.24-5.

¹⁶¹ Colin Wight, “Philosophy of Social Science and International Relations”, Walter Carlsnaes vd. der., *Handbook of International Relations*, London, Sage, 2013, s.34.

¹⁶² Nicolas Guilhot, “The Realist Gambit: Postwar American Political Science and the Birth of IR Theory”, s.156 ve s.148-9.

fakat bunu belirgin bir “kalın Alman aksanıyla” yapıyordu.¹⁶³

Son olarak George’un Morgenthau’yu postmodern çerçeveden ele alan eleştirisine gelince, Morgenthau’nun Eleştirel Teori ile aynı kaygıları paylaştığını savunan yazarlar, onun düşüncesinin bütünüyle modernist bir çerçeve içinde konumlandırılabilceği iddiasını reddetmektedir. Morgenthau’nun Klasik Realizmini “bütüncül” biçimde yeniden yorumlayan bu çalışmalar, onun Frankfurt Okulu ile önemli bir entelektüel ve tarihsel mirası paylaştığını vurgulamaktadır. Bu yorumlara göre Morgenthau, George’un iddialarının aksine, modernitenin sınırlarına ilişkin “trajik” bir ontolojiden hareket etmekte ve dolayısıyla Neufeld’in vurguladığı özdeşünümseellik, faillik ve praksis gibi üçlü unsurları da içeren bir teorik çerçeve sunmaktadır. Bu çalışmada ise, söz konusu düşünürlerden farklı olarak, Morgenthau’nun ne pozitivist ne de eleştirel teorisyen olarak sınıflandırılmasının isabetli olmadığı ileri sürülmektedir. Bu bölümün geri kalan kısmı bu tartışmaları ele aldıktan sonra üçüncü kısmında tezin temel eleştirilerine geri dönecektir.

II. DANİEL LEVİNE VE ROBERT COX'UN ELEŞTİRELLİK KATEGORİSİ ÇERÇEVESİNDE MORGENTHAU'NUN “ELEŞTİREL” DÜŞÜNCESİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

A. Morgenthau’da Pozitivizm Karşıtlığı, Tarihsellik ve Yorumsamacı Bilgi Anlayışı

Duncan Bell’in belirttiği üzere, Uİ disiplinde realizm pozitivist ve pozitivist olmayan (*non-pozitivist*) olmak üzere iki farklı yönelim taşır.¹⁶⁴ Pozitivist olmayan realistler, sosyal bilimlerde nesnellik iddialarına şüpheyle yaklaşır; bu nedenle tarih,

---

¹⁶³ Ibid., s.130; “Bu durum, bilimsel ile metafizik olan, normatif ile olgusal olan ve betimleyici ile kural koyucu olan arasında sürekli bir salınımın yol açtı.” s.156.

¹⁶⁴ Bell, “Political Realism and International Relations”, s. 2.

sosyoloji, felsefe ve hukuk gibi alanlarla ciddi ve sistematik ilişkiler kurma eğilimindedirler. Bu yaklaşım, realizmi yalnızca uluslararası politikanın ampirik analizine indirgemek yerine, aynı zamanda siyasal teoriye açık bir katkı olarak konumlandırır. Buna karşılık pozitivist realistler, büyük ölçüde ABD’de Neorealizmin etkisi altında, özellikle son kırk yıl içerisinde üretilen çalışmaları kapsamaktadır. Bu yönelim, “açıklamayı” “betimlemeden” ve “normatif yargı”lardan kesin biçimde ayırmayı hedefler; devlet davranışlarından hipotezler türetir ve bunları pozitivist yöntemlerle test etmeye çalışır. Yeni dönemde birçok entelektüel tarihçiye göre, Cox’un “sorun çözücü teori” tanımı, Klasik Realistleri değil, esasen ABD merkezli realizmi içermektedir.¹⁶⁵

Rösch’ün vurguladığı üzere, birçok yazar günümüzde dahi Morgenthau’nun çalışmalarını pozitivismle kesin bir karşıtlık içinde konumlandırmakta zorlanmaktadır. Bu yorumlara göre Morgenthau, “ne tutarlı bir pozitivist ne de açıkça bir anti-pozitivisttir”.¹⁶⁶ Rösch’e göre, ders kitabı anlatıları sıklıkla Neorealizm ile Klasik Realizm geleneğini birbirine karıştırmaktadır; oysa “ne epistemolojik ne de ontolojik düzeyde, genellikle Orta Avrupalı Klasik Realistler, Amerikalı Neorealist akademisyenlerle ortak varsayımlar paylaşmıştır”.¹⁶⁷

Bu anlamda Morgenthau’nun eleştirel bir düşünür olup olmadığı tartışmaya açık olmaya devam etse de, entelektüel tarihçiler onun yer yer bilim karşıtlığına kadar varan empirizme ve dedüktiv-nomotetik bilim anlayışına yönelik açık bir karşıtlık geliştirdiğini göstermiştir. Morgenthau, hem Almanya’da pozitivist hukuk geleneğine, hem de ABD’de davranışsalcılığa karşı kapsamlı tartışmalar yürüterek önemli entelektüel polemiklere yol

---

¹⁶⁵ Behr ve Williams, “Interlocuting classical realism and critical theory”, s.13.

¹⁶⁶ Rösch, *Power, Knowledge, and Dissent in Morgenthau's Worldview*, s.75.

¹⁶⁷ Rösch, Felix, “Hans J. Morgenthau”, Robert Schuett ve Miles Hollingworth der., *The Edinburgh Companion to Political Realism*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2018, s. 343.

açmıştır.¹⁶⁸ Örneğin Morgenthau'ya göre;

Yeni teoriler [davranışçılık, sistem analizi, oyun teorisi, simülasyon]...aslında teoriden çok dogma niteliği taşımaktadır. Bunlar, gerçekliği olduğu gibi yansıtmaya çalışmaktan ziyade, kapsamlı bir rasyonelleştirme arzusunu tatmin eden teorik bir şemayı, dirençli bir gerçekliğin üzerine zorla dayatma eğilimindedir...oysa gerçek fiziksel dünya, belirsizlik ilkesinin hâkim olduğu ve ancak istatistiksel olasılık yoluyla öngörülebilene bir dünyadır.¹⁶⁹

Behr ve Heath göre ise, bu alıntı Morgenthau'nun "tarihsel-politik hermenotik yöntemini" ifade etmektedir:

Toplum bilimleri ile doğa bilimleri arasındaki analogiye karşı çıktım. Bu bağlamda, dogmatik bir biçimde şunu ifade etmeliyim ki, toplum bilimlerinin nesnesi, doğanın bir ürünü olarak insan değil; aksine, bireyselliği ve özgür tercih yetisi içinde ve bu tarih aracılığıyla tezahür eden, tarihin hem ürünü hem de yaratıcısı olan insandır.¹⁷⁰

Nitekim Ashley'in çalışmaları ile birlikte, Morgenthau pozitivism-post-pozitivism tartışması içerisinde de kendisine özgü bir konum edinmiştir. Morgenthau'nun 2000'li yıllarda entelektüel tarihçilerin UI disiplinine daha belirgin biçimde dâhil olmalarıyla birlikte, Klasik Realizme ve Eleştirel Teori ile arasında tarihsel ve kavramsal bağlantılara yönelik artan bir ilgi gözlemlenmiştir.¹⁷¹ Bununla birlikte eleştirel yaklaşımlar ile Klasik realizm arasındaki ilişki, bir anda ortaya çıkmamış Hartmut Behr ve Michael C. Williams'ın belirttiği üzere üç dalga hâlinde gelişmiştir.¹⁷² Birinci dalga (1980'ler başı-

---

¹⁶⁸ Morgenthau'nun positivist hukuk eleştirisi için bkz. Felix Rösch, "Morgenthau in Europe: Searching for the Political", Cornelia Navari der. *Hans J. Morgenthau and the American Experience*, Palgrave Macmillan, 2018, s.10.

¹⁶⁹ Hans Morgenthau, *Truth and Power: Essays of a Decade, 1960-70*, Praeger Publisher, 1970, s.245.

¹⁷⁰ Behr ve Heath, "Misreading in IR Theory and Ideology Critique: Morgenthau, Waltz and Neo-Realism", s.334.

¹⁷¹ Michael C. Williams, "Introduction", Williams, der. *Realism Reconsidered: The Legacy of Hans Morgenthau in International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2007, s.1-9.

¹⁷² Behr ve Williams, "Interlocuting Classical Realism and Critical Theory", s. 3-17.

1990’lar ortası), Richard Ashley (1981, 1984), R. B. J. Walker (1989) ve Timothy Luke (1993) gibi isimlerle temsil edilmiş; Klasik Realizmi eleştirel biçimde yeniden yorumlayarak disiplinin yerleşik kavramlarını sorgulamış ve onun pozitivizmden farklılığını vurgulamıştır. Bu postyapısalcı katkılar, düşünürlerin entelektüel bir incelemesi olmaktan ziyade disipliner kaygılar tarafından yönlendirilmiş ve devlet, egemenlik, güç ve meşruiyet kavramlara ilişkin anlatıları da dâhil olmak üzere, disiplinin bizatihi kendisini sorgulamaya odaklanmıştır.¹⁷³

İkinci dalga (1990’lar sonu–2000’ler), klasik düşünürlerin (Aristoteles, Thucydides, Morgenthau) tarihsel yeniden okumasına yönelmiş; özellikle Richard Ned Lebow ve Michael C. Williams, realizmi fikirler ve normları merkeze alan, Neorealizmden farklı ve daha “inşacı” bir gelenek olarak yenide konumlandırmıştır. Üçüncü dalga ise disiplinin sınırlarını aşarak realizmin entelektüel bağlamını genişletmiş; Weber, Freud, Schmitt, Arendt gibi isimlere kadar uzanan okumalarla Klasik Realizmin özünde çoğulcu bir düşünsel gelenek olduğunu ortaya koymuştur.¹⁷⁴

Bu üç dalga ile birlikte yazarlar, Klasik Realizm ile Eleştirel Teori arasında, her iki geleneğin de paylaştığı ortak kesişim noktalarının bulunduğunu ileri sürmektedirler. Bu kesişim alanları, “modernite, kriz ve insanlık” gibi ortak entelektüel kaygılar etrafında şekillenmektedir.¹⁷⁵ Bu çerçevede hem Eleştirel Teori hem de Klasik Realizm, *pozitivizm karşıtı bir epistemolojik zemini paylaşmakta; tarihe ilişkin teleolojik ilerleme anlayışını reddetmekte ve modernitenin büyük anlatılarına yönelik derin bir şüpheci tutum sergilemektedir.*

---

¹⁷³ Ibid., s.6.

¹⁷⁴ Ibid., s.7.

¹⁷⁵ Ibid., s.11.

Üç dalga	Zamanlama	Temel tartışma	Önemli isimler
Birinci Dalga	1980-90'lar	Devlet, egemenlik, güç ve meşruiyet kavramlarına ilişkin bir sorgulama	Richard Ashley Rob Walker, Timothy Luke
İkinci Dalga	1990'ların sonu ve 2000'lerin ortaları	Klasik Realizm ve Neorealizm arasındaki farkı betimleyen tarihsel bir okuma	Richard Ned Lebow, Michael C. Williams
Üçüncü Dalga	Günümüz	Klasik Realizmin çoğulcu kökenlerini ve Eleştirel Teori ile olan bağlarının tanınması	William E. Scheuerman, Hartmut Behr, Felix Rosch, Sean Molloy

Tablo 1. Eleştirel bir teori olarak Siyasal Realizm¹⁷⁶

Buna göre, yöntemsel açıdan her iki yaklaşım da “hermenötik, yorumlayıcı ve historiografik” bir yönelimi benimsemektedir.¹⁷⁷ Bu nedenle, yazarlar Klasik Realizmin uluslararası siyaseti açıklayan sabit ve kapalı bir ontolojik çerçeveye indirgenemeyeceği konusunda mutabıktırlar. Aksine onlara göre Klasik Realizm, bilgi ve pratiğe, epistemoloji ve ontolojiye yönelik bir “sorunsallaştırma” biçimidir.¹⁷⁸ Bu yaklaşım, kökleri modern siyasetin temel konularında ve ikilemelerinde (ulusal çıkar, güç, ahlak, barış ve tarih gibi) yatan temel meseleleri ele almayı amaçlayan bir perspektiftir. Her iki

¹⁷⁶ Bu tablo Behr ve Williams’ın makalesine dayanılarak hazırlanmıştır. Behr ve Williams, “Interlocuting Classical Realism and Critical Theory”, s. 3–17.

¹⁷⁷ Ibid., 8.

¹⁷⁸ Ibid., s.8.

gelenek, sosyal mühendislik anlayışının, bürokratik aklın ve kitle siyasetinin yükselişiyle ortaya çıkan insanlık kaybına (*loss of humane politics*) ilişkin benzer kaygıları paylaşmaktadır.¹⁷⁹ Buna karşılık, her iki yaklaşım da müzakereye, etik yargıya ve sorumluluk bilincine dayanan daha insani bir siyaset anlayışını yeniden mümkün kılmayı hedeflemektedir. Son olarak, her iki geleneğin de ortak bir entelektüel-biyografik merkez olarak Frankfurt Okulu çevresinde kesiştiği görülmektedir. Dolayısıyla yeni dönemdeki çalışmalara göre, Bell'in ifadesiyle, realistler olumsuzluğun, tarihsel bağlamın, ihtiyatın ve ahlaki akıl yürütmenin sınırlarının öneminde ısrar ederler.¹⁸⁰

Bununla birlikte, burada temel bir soruna dikkat çekmek gerekmektedir. Morgenthau'yu gerek pozitivist gerekse eleştirel bir düşünür olarak konumlandıran yaklaşımların aksine, Colin Wight'ın belirttiği üzere, onu Uİ'de bilimsel bir yaklaşımın temsilcisi şeklinde yorumlamak, düşüncesinin esas yönelimini gözden kaçırma riskini taşımaktadır. Onun söylediği gibi, öncelikle Morgenthau insan doğasına ilişkin argümanlarını herhangi bir bilimsel bağlamda değil, “metafizik bir çerçevede”, yani aslında toplum bilimleri temelinde değil, “biyolojinin açıkladığı yasalarıyla” temellendirmiştir. Bu durum onu (eleştirel) bir toplum bilimci olarak ele alanlar açısından temel bir gerilim yaratmaktadır. İkinci olarak ise; “bu durum aynı zamanda, pozitivizmle ilgili bazı çağdaş kafa karışıklıklarının nasıl ortaya çıktığını da aydınlatmaktadır. Örneğin Hollis ve Smith'in, Morgenthau'nun realizmini “temelde pozitivist bir analiz biçimidir, çünkü davranış üreten temel güçler fikrine dayanmaktadır” şeklinde nitelermeleri sorunludur; zira pozitivizm, temel nedenlerin aranmasını reddetmektedir.”¹⁸¹

Diğer taraftan önemli bir entelektüel tarihçi olan William Scheuerman ise erken

---

¹⁷⁹ Ibid., s.11

¹⁸⁰ Bell, “Political realism and international relations”, s.3.

¹⁸¹ Wight, “Philosophy of Social Science and International Relations”, s.34.

dönem Morgenthau ile 1950'lerdeki Morgenthau arasındaki gerilime dayanarak, bu eleştirel görüşlerin zamanla terk edildiğini ileri sürmekte ve bu durumu “kaçırılmış bir fırsat” olarak değerlendirmektedir.¹⁸²

B. Morgenthau'nun Düşüncesinde “Eleştirelliğin” Sınırları

Morgenthau'yu pozitivist olmayan bir düşünür olarak ele alan entelektüel tarihçiler, onun pozitivist teorilerden farklı olarak özne-nesne ikiliğini reddettiğini ve bu nedenle normatif iddialarda bulunduğunu; tarihe ilişkin olumsuzluk vurgusu yaptığını ve uluslararası ilişkilerin trajik doğası nedeniyle çatışmacı bir tahayyül geliştirdiğini ileri sürmektedirler. Bu bağlamda belirtildiği üzere Klasik Realizm, eleştirel teorilerle benzer biçimde pozitivism karşıtı bir epistemolojik zemini paylaşmakta; tarihe ilişkin teleolojik ilerleme anlayışını reddetmekte ve modernitenin büyük anlatılarına karşı derin bir şüphecilik sergilemektedir.

Oysa Ken Booth ve Mark Neufeld'in savunduğu üzere, tüm teoriler normatif olduğundan, Eleştirel Teoriyi özgün kılan unsur normatif oluşu değil, kendi bağılılıkları üzerine özdüşünümsel olmasıdır. Bu tür bir öz-düşünümsellik onun kurucu bileşenidir.¹⁸³ Bu anlamda ikinci olarak teori toplumsal ve tarihsel değişimi tespit edecek ve mümkün kılacak bir kavramsallaştırma ortaya koyması gerekmektedir. Bu sadece özgürleşme için normatif bir gereklilik değil, aynı zamanda gerek pozitivist gerekse de diğer muhafazakâr ontolojiye sahip yaklaşımların sınırlılıklarının gösterilmesi anlamında önemlidir.

Öte yandan, entelektüel tarihçilerin yorumları dikkate alındığında, Aydınlanma, ilerleme ve özgürleşmeye dair Morgenthau'nun Klasik Realizminin geç dönem Frankfurt

---

¹⁸² William E Scheuerman, “A Theoretical Missed Opportunity? Hans J. Morgenthau as Critical Realist”, der. Duncan Bell, *Political Thought and International Relations*, Oxford University Press, 2009, s.41-63.

¹⁸³ Shannon Brincat, “Traditional, Problem-Solving and Critical Theory: An Analysis of Horkheimer and Cox's Setting of the ‘Critical’ Divide”, *Globalizations*, Cilt 13, Sayı 5, s. 567.

Okulu ile belirli benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Frankfurt Okulu'nun ilk yıllarında insanlığın özgürleşmesine dair beslenen güçlü umutlar; Avrupa'da işçi sınıfının yenilgisi, Sovyetler Birliği'nin yozlaşması, faşizmin yükselişi ve Batı kültür endüstrisinin büyümesi gibi ağır tarihsel tecrübelerle sarsılmıştır.¹⁸⁴ Bu durum, geç dönem çalışmalarında ileri tekelci kapitalizm koşullarına karşı derin bir şüphecilğe ve karamsarlığa yol açmıştır. T. Adorno ve Mark Horkheimer *Aydınlanmanın Diyalektiği* eserinde, insanlığı doğanın kölesi olmaktan kurtarmayı vaat eden aklın (*Aydınlanmanın*), zamanla nasıl kendi karşıtına dönüşerek insanı köleleştiren bir araçsal akla dönüştüğünü ilan etmişlerdir. Doğa bilimleri ve teknik akıl, artık geri döndürülemez bir biçimde bu tahakküm ilişkisiyle lekelenmiştir.¹⁸⁵ Brincat'ın ifade ettiği üzere, geç modernitede araçsal rasyonellik öylesine baskın bir konum kazanmıştır ki, toplumsal özgürleşmeyi hedefleyen en ilerici sosyal bilim yaklaşımlarını dahi etkisi altına almıştır.¹⁸⁶ Bu bağlamda kuramlar, toplumsal özgürleşmeye katkı sunmaktan ziyade, mevcut toplumsal ilişkilerin daha etkin biçimde yönetilmesi ve yeniden üretilmesine hizmet eder hâle gelmiştir. Bu süreçte, Eleştirel Teori'nin temel müdahale biçimlerinden biri olan “içsel eleştiri”nin zemini de önemli ölçüde aşınmıştır; zira kuramın kendisi, eleştiriye konu ettiği modernitenin araçsal akıl biçimleriyle belirli ölçülerde iç içe geçmiştir. Bu yüzden, özgürleşme yönündeki toplumsal değişimin imkânsız görülmesi nedeniyle, Adorno kurtuluşu sanat ve estetikte aramış; Horkheimer ise geç döneminde teolojiye sığınmıştır.¹⁸⁷

Bununla birlikte, tarihsel ve toplumsal değişim süreçleri içerisinde özgürleşme

---

¹⁸⁴ Shannon Brincat, “On the Methods of Critical Theory: Advancing the Project of Emancipation beyond the Early Frankfurt School”, *International Relations*, Cilt 26, Sayı 2, 2011, s. 219.

¹⁸⁵ Aydınlanmanın Diyalektiği'nin bir eleştirisi için bkz. Sharpe ve King, “Reclaiming the Differences: Three Neglected Marxian Theories of Fascism in Lukács, Marcuse, and Bloch”, s. 36-62.

¹⁸⁶ Brincat, “On the Methods of Critical Theory”, 219.

¹⁸⁷ Ibid., s.232.

perspektifi dikkate alınmadığında, hiyerarşik ve güç temelli toplumsal ilişkiler yeniden üretilmekte; Aydınlanma'nın en büyük vaadi olan, aklın rehberliğinde tahakküm ilişkilerinden kurtulma imkânı ortadan kalkmakta ve böylece anti-demokratik (bu durumda, aristokratik, elitist veya sezgiye dayalı yönetim şekli) toplumsal yaşam biçimleri meşrulaştırılmaktadır. Frankfurt Okulu'nun erken dönem yaklaşımı dikkate alındığında, "eleştirel" olabilmenin nihai ve vazgeçilmez amacı, insanlığı statükonun getirdiği acılardan, adaletsizliklerden ve tahakküm ilişkilerinden kurtarmaktır; yani özgürleştirmedir. Bu anlamda Eleştirel Teori, felsefi normlar (insani değerler) ile ampirik bilimi (olguları) birbiriyle sentezleyerek bu amaca yönelir.¹⁸⁸

Benzer şekilde, Uİ disiplindeki bu tartışmalara önemli katkılar Robert Cox tarafından yapılmıştır. Özdeşünümsellik, tarihsellik, değişim ve özgürleşme konusunda Cox'un katkıları değerlendirildiğinde, Morgenthau'yu eleştirel bir düşünür olarak konumlandırmak güç görünmektedir. Cox "özgürleşme kavramını açıkça kullanmasa" da¹⁸⁹, onun 1981 tarihli makalesi, demokratik kapsayıcılık, toplumsal eşitlik ve alternatif bir dünyanın mümkünlüğü, diğer bir ifadeyle, özgürleşme ile eleştirel düşünce arasındaki temel ilişkiyi güçlü bir biçimde içermektedir.¹⁹⁰ Öte yandan, Cox'un yaklaşımındaki bazı sınırlılıklar, Klasik Realizmin "tarihsel" ve "yorumsamacı" karakteri bakımından Eleştirel Teoriyle ilişkili biçimde yorumlanmasına zemin hazırlamıştır. Bu çalışma, bir yandan Cox'un teorik çerçevesi üzerinden Morgenthau'ya yönelik eleştirel bir değerlendirme sunarken, diğer yandan literatürde Cox'un yaklaşımının sınırlılıklarının yol açtığı yanlış anlamaları gidermeyi amaçlamaktadır. Ayrıca çalışma, ilk kez Eleştirel Teori bağlamında, Daniel Levine'in entelektüel tarihçilere yönelttiği eleştirileri merkeze

---

¹⁸⁸ Brincat, "Traditional, Problem-Solving and Critical Theory", s.567

¹⁸⁹ Anthony Leysens, *The Critical Theory of Robert W. Cox: Fugitive or Guru?*, Palgrave MacMillan, 2008, s.121.

¹⁹⁰ Ibid.; Hoffman, "Critical Theory and the Inter-Paradigm Debate", s. 237-8.

arak, Morgenthau'nun neden eleştirel bir düşünür olarak konumlandırılmasının sorunu olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁹¹

1. Levine ve Morgenthau'nun Muhafazakâr Epistemolojisi

Daniel Levine, Morgenthau'nun düşüncesinin çağdaş eleştirel ve özdüşünsel (refleksif) realizmle ilişkisini sistematik biçimde sorgulamakta ve Morgenthau'nun sıklıkla ileri sürüldüğü gibi bir “eleştirel teorisyen” olarak okunamayacağını ileri sürmektedir.¹⁹² Levine'nin temel iddiası, Morgenthau'nun modern siyasal yaşamın ve uluslararası ilişkiler teorisinin içine sürüklendiği krizi derinlikli biçimde teşhis etmiş olmasına rağmen (ki aslında benzer yorumlar basit bir okuma ile karşı-devrimci gelenekte bulunabilir) bu krizi kuramsal düzeyde aşabilecek ya da özdüşünsel biçimde işleyebilecek bir eleştirel çerçeve geliştirememiş olduğudur. Bu nedenle “toplumsal değişime karşı tutucu” yaklaşımı nedeniyle Morgenthau, eleştirel bir realizm için olumlu bir modelden ziyade, teorisinin sınırlarını açığa çıkaran bir “negatif ideal tip” işlevi görmektedir.¹⁹³

Levine göre, Morgenthau'nun uluslararası ilişkiler kuramı, her şeyden önce, tarihsel süreçleri ve toplumsal yapıları değişmez, evrensel ve “doğal” yasalar olarak sunması nedeniyle “epistemolojik muhafazakârlık” eleştirisinden kaçamaz. Morgenthau, siyasetin özünü Thukydides'ten nükleer çağa kadar sabit kabul ederek, toplumsal gerçekliği tarih-aşan bir çerçeve içine hapseder. Bu durum, Frankfurt Okulu'nun söyleşme olarak tanımladığı bir süreci doğurur; kuramcı, “güç dengesi” ya da “ulusal çıkar” gibi kendi inşa ettiği kavramları, gerçekliğin nihai hakikatiyle karıştırmaya başlar. Sonuç olarak kuram, dünyayı anlamaya yönelik bir araç olmaktan çıkarak, onu mevcut

---

¹⁹¹ Daniel Levine, *Recovering International Relations: The Promise of Sustainable Critique*, Oxford, Oxford University Press, 2012.

¹⁹² Ibid., s.115-131; Daniel J. Levine, “Why Hans Morgenthau Was Not a Critical Theorist”, s. 95– 118.

¹⁹³ Levine, “Why Hans Morgenthau Was Not a Critical Theorist”, s.108.

iktidar ilişkileri içinde donduran bir işlev görür.

Bu kuramsal yapı içinde kuramcı, bir tür “kahraman *demiurgos*” konumuna yerleştirilir.¹⁹⁴ Morgenthau’ya göre akademisyen, kaostan değişmez formları çekip çıkaran ve toplumu akıldışılığın karanlığından kurtaran mesihanik bir figürdür. Ne var ki *demiurgosun* bu rolü, kuramcıyı kendi kavramsal şablonlarının bir kölesi hâline getirir. Kuramcı, zihinsel “ideal tipleri” ile dış dünya arasında kurulan yapay sentez sayesinde, Levine’in “yaratımın dinlenişi” (*rest of creation*) olarak adlandırdığı türden bir sahte sükûnete ulaşır.¹⁹⁵ Bu durağanlık anı, kuramın dış dünyadaki radikal dönüşümleri algılamasını engelleyen bir entelektüel hapisane işlevi görür.

Kısaca Levine, Morgenthau’nun neden eleştirel bir teorisyen olarak değerlendirilemeyeceğini şu şekilde açıklamaktadır. İlk olarak, Morgenthau’nun ontolojisi temelde muhafazakârdır. İnsan doğası, güç ilişkileri ve siyasal çatışma, onun teorisinde büyük ölçüde tarih-ötesi ve değişmez kategoriler olarak ele alınır. Eleştirel teori ise bu tür özcü varsayımları sorgular ve siyasal gerçekliğin tarihsel, toplumsal ve ideolojik olarak kurulduğunu varsayar. Morgenthau bu düzeyde bir ontolojik sorgulamaya yönelmez. İkinci olarak, Morgenthau “şeyleşme” sorununu sezgisel olarak fark etmiş olmasına rağmen onu kuramsal olarak çözümler hâle getiremez. Kavramların dünyayı yalnızca betimlemediği, aynı zamanda onu inşa ettiği fikri, Morgenthau’da sistematik bir eleştiriye dönüşmez. Bu nedenle teorisi, kendi kavramsal araçlarının ideolojik etkilerini sürekli yeniden üretme riski taşır. Üçüncü olarak, Morgenthau’nun düşüncesinde Eleştirel Teorinin merkezinde yer alan “negatif diyalektik” bulunmaz. Teori, siyasal pratiği eleştirir; ancak kendi varsayımlarını radikal biçimde sorgulayan bir özdüşünümsellik geliştirmez. Bu durum, krizin teorisinin içinde donmasına yol açar. Son

---

¹⁹⁴ Ibid., s.98.

¹⁹⁵ Ibid., s.99.

olarak, Morgenthau'nun teorisyeni, Eleştirel Teorinin reddettiği türden yarı-mesihçi bir figür olarak kurgulanır: bilgeliğiyle siyaseti yönlendirmesi beklenen, fakat kolektif ve tarihsel öğrenme süreçlerine yeterince açık olmayan bir entelektüel özne konumundadır.

Levine'e göre, Morgenthau, kuramın gerçekliği hiçbir zaman bütünüyle temsil edemeyeceği gerçeğiyle (özdeşsizlik/*non-identity*) yüzleşmek yerine, kendi "ideal tipleri"ne geri çekilmeyi tercih etmiştir. Bu tercih, kuramı modernitenin krizlerini aşabilecek bir "doğuşsalılık" (Arendt'in kavramsallaştırdığı anlamda *natality*) kaynağı olmaktan çıkararak, geçmişin yankılarını bugüne dayatan bir yankı odasına dönüştürür.¹⁹⁶ Kuramcı ise dünyayı kurtarma yükünü omuzlarında taşıyan trajik bir figür olarak kalır; çözümün ancak bu "kahramanlık" iddiasından vazgeçilmesiyle mümkün olabileceğini göremez.

Son olarak, Morgenthau'nun kamusal entelektüel figür olarak inşasına ilişkin tartışmalarda önemli bir gerilim ve çelişki göze çarpmaktadır. Bruce Kuklick'in vurguladığı gibi Morgenthau'ya göre siyasal kavrayış, soyut bilgi üretimiyle değil; tarihsel deneyim, kişisel tecrübe ve ulusal-siyasal gelenek bilinciyle iç içe geçmiş bir bilgi-eylem birlikteliği üzerine kuruludur.¹⁹⁷ Buna göre diplomasi, teknik olarak öğretilebilir bir bilim değil, tarihsel olarak öğrenilen bir zanaattır. Bu nedenle akademisyen, siyasal sürecin dışında duran bir yorumcu ve eleştirmendir; devlet adamına yol göstermek ya da ona "doğruyu söylemek" gibi bir konuma sahip değildir. Bu model, siyaset bilimi öğrencilerinin devlet adamlarına, davranışa ilişkin varsayımsal yasalar niteliğindeki orta düzey genellemeleri nasıl uygulayacaklarını göstermeleri gerektiğini varsayan Amerikan siyaset bilimi anlayışıyla keskin bir karşıtlık içindeydi. Ancak Morgenthau, 1960'larda Vietnam Savaşı'na karşı çıkan harekete katıldığında, politikayı

---

¹⁹⁶ Ibid., s.103 ve 115-6.

¹⁹⁷ Bruce Kuklick, *Blind Oracles Intellectuals and War from Kennan to Kissinger*, Princeton University Press, 2006, s.77.

yalnızca yorumlamakla yetinmeyip doğrudan politika değişikliği sağlamayı ve resmî çevreleri etkilemeyi amaçladı; böylece farklı bir tutum benimsedi. Kuklick'in gösterdiği üzere, daha sonra bu dönemde iktidara “hakikati söylerken”, daha önce liberalizmin bir biçimi olarak eleştirdiği, bilim insanının karar alıcıya sunduğu bilgi aracılığıyla siyasal karar alma süreçleri üzerinde etkide bulunabileceği yönündeki bilgi-siyaset ilişkisine dair bir “yanılsamaya” kapıldığını ifade etmiştir.¹⁹⁸

2. Cox'un Eleştirel Teori Ölçütleri ve Morgenthau'nun Sınırları

1981 tarihli çalışmasında sorun çözücü (pozitivist) teoriler ile eleştirel (tarihsel) teoriler arasında bir ayrım yapan Robert Cox'a göre, sorun çözücü teori dünyayı olduğu hâliyle ve belirli bir eylem bağlamı içerisinde ele almakta; sorunların yapısal kaynaklarını sorgulamaktan ziyade mevcut ilişkilerin işlerliğini sürdürmeye yönelmektedir.¹⁹⁹ Buna karşılık Eleştirel Teori, kuramsallaştırmayı mümkün kılan perspektifin kendisini sorunsallaştırarak, “perspektiflere dair perspektif” kazanmayı amaçlamaktadır. Sorun çözücü kuram, mevcut bütünün işleyişini daha etkin ve istikrarlı hâle getirmeyi hedeflerken; eleştirel kuram, hâkim toplumsal ve siyasal düzenden farklı bir düzen lehine normatif tercihlerin geliştirilmesine olanak sağlamaya çalışmaktadır. Bu nedenle Eleştirel Teori açısından önemli olan, tarihin belirli bir anında ortaya çıkan sorunları statik biçimde çözmekten ziyade, bu sorunları sistemin genel işleyiş mantığı çerçevesinde incelemek, belirli tarihsel koşullar altında ortaya çıkan çatışmaların toplumsal değişimi nasıl mümkün kıldığını “yapısal” düzeyde analiz etmek, kısaca “alternatif bir dünya yaratan farklı bir perspektif seçme olanağı” tanımaktır.²⁰⁰

---

¹⁹⁸ İlginç biçimde, Morgenthau'nun Vietnam Savaşı'na yönelik muhalefetini sonradan bir hata olarak değerlendirdiğine ilişkin ifadelerinin, entelektüel tarihçiler tarafından yeterince dikkate alınmadığı görülmektedir. Ibid., s.77, 16. dipnot; bkz. Morgenthau, *Truth and Power: Essays of a Decade, 1960-70*, s.5.

¹⁹⁹ Robert W. Cox, “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory,” *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 10, Sayı 2, 1981, s.126-155.

²⁰⁰ Ibid., s.130.

Cox'a göre tüm teoriler belirli bir perspektifi yansıtmaktadır. Ancak teori daha sofistike bir hâl aldıkça kendi perspektifini sorgulama ve onun ötesine geçme imkânı kazanır. Bu nedenle, gerçeklik değiştikçe eski kavramların ya yeniden uyarlanması ya da terk edilmesi; teorisyenin anlamaya çalıştığı somut dünya ile kurduğu başlangıç diyalogu içerisinde yeni kavramların geliştirilmesi gerekir. Cox'a göre eleştirel teori, olgulardaki çelişki ve çatışma kaynaklarını analiz ederek bunların farklı örüntülere dönüşme potansiyellerini ortaya koyar. Dolayısıyla burada temel mesele, teorinin özdeşleşimsel bir nitelik kazanması ve belirli tarihsel çatışma dönemlerinde yapısal dönüşüm imkânlarını görünür kılacak bir analizin geliştirilmesidir.

Cox'a göre tarihsel değişim, mevcut yapıların içerisindeki "karşıtlıklar" ve "çatışmalar" aracılığıyla mümkün hâle gelir.²⁰¹ Bu nedenle tarihsel süreç modeli özünde bir çatışma modelidir. Bu bağlamda hem realizm hem de tarihsel materyalizm çatışmayı merkeze alan perspektiflerdir; ancak çatışmaya yükledikleri anlam bakımından birbirlerinden köklü biçimde ayrılırlar.²⁰² Realizm çatışmayı insan doğasının veya uluslararası sistemin değişmez bir özelliği olarak ele alır. Bu nedenle çatışma, mevcut yapının yeniden üretimini sağlayan statik bir unsur niteliği taşır. Buna karşılık tarihsel materyalizm, çatışmayı toplumsal ilişkilerin dönüşümünü mümkün kılan diyalektik bir süreç olarak kavrar. Toplumsal ilişkiler tarihsel olarak yeniden şekillendiğinden, çatışma yalnızca düzenin devamını değil, yeni toplumsal örüntülerin ve bilinç biçimlerinin ortaya çıkmasını da mümkün kılar. Dolayısıyla realizm çatışmayı süreklilik üreten bir mekanizma olarak görürken, tarihsel materyalizm çatışmayı yapısal değişimin olası nedeni olarak değerlendirir. Cox'un tarihselci yaklaşımının özgünlüğü, toplumsal ve siyasal düzeni durağan bir yapı olarak değil, içsel çelişkiler aracılığıyla dönüşüme açık

---

²⁰¹ Robert Cox, "Geleceğin Dünya Düzenini Düşünmeye Dair", Robert Cox ve Timothy J. Sinclair der., *Dünya Düzenine Yaklaşımlar*, İstanbul, Uluslararası İlişkiler, 2016, s.77.

²⁰² Cox, "Social Forces, States and World Orders", s.134.

tarihsel bir süreç olarak kavramasında yatmaktadır.²⁰³

Morgenthau'nun yaklaşımı bir taraftan insan doğasına dayanan tarihsel olmayan veya tarihdışı bir yön içerirken diğer taraftan onun tarih felsefesi “tikelcilik”e dayandığı için olayları biricik ve olumsal olarak ele aldığından, “tarihsel süreci” dışlayan bir yönü vardır. Örneğin Behr ve Rösch’e göre, PAN, bir teoriden ziyade faşizm tehlikesine karşı kaleme alınmış bir karşı-ideolojik metin olduğundan, bu tehdidin aşılmasıyla birlikte uluslararası siyasete ilişkin yeni bir yorumun ortaya konmasını gerekli kılmaktadır.²⁰⁴ Tarihsel olaylar biricik ve olumsal olduğundan orada belirli bir dönem içinde bile olsa, benzerliklerden bahsedilemez. Bu nedenle orta düzey bir teori ortaya koyamayacak olan akademisyen, olumsal olaylarla uğraşan karar alıcıya tavsiye verebilecek konumda değildir. Karar alıcı, üstün yetenekleri ve sezgileri aracılığıyla bu olaylar karşısında yalnızca tepkisel bir konum alabilmektedir. Bu nedenle gerek insan doğasında yer alan nesnel yasaları ortaya koymaya çalışan Morgenthau açısından gerekse de yorumsamacı ve tarihsellik yönü ile eleştirel olduğu iddia edilen Morgenthau açısından toplumsal değişim mümkün değildir.

Bununla birlikte, bu tez bağlamında değerlendirildiğinde, Cox’un eleştirel teoriye ilişkin kavramsallaştırması, temel bir sonuç doğurmaktadır. Onun pozitivist (tarih-dışı) teoriler ile eleştirel (tarihsel) teoriler arasında kurduğu ayrım, pozitivist olmayan tarihsel teorilerin eleştirel olduğu yönünde bir varsayıma zemin hazırlamıştır. Nitekim bu varsayım, Cox’un kendi analizlerinde de açık bir biçimde görülmektedir. Ona göre;

Klasik Realizmin epistemolojik temelleri tarihselci ve yorumsamacıdır. Klasik realizm, görünümleri olduğu gibi kabul etmeyen, aksine onların ardındaki anlamı

---

²⁰³ Cox’ta tarihsel yapı anlayışı ve değişim için bkz. Klevis Kolasi, *Uluslararası Politikanın Yapısal Teorisi*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2016, s.185-195.

²⁰⁴ Rösch, *Power, Knowledge, and Dissent in Morgenthau's Worldview*, s.56.

açığa çıkarmaya çalışan bir eleştirel teori olarak değerlendirilebilir...Olayların yanı sıra tarihsel yapıları da dikkate alır. “Tarihsel yapılar” kavramı, insanların ve devletlerin eylemde bulunduğu çerçeveleri tanımlayan kalıcı düşünce ve eylem örüntülerini ifade eder...Bu anlamda Klasik Realizm, daha az güçlü olanların güçlenmesini sağlayan ve iktidarın manipülatif araçlarının gizemini çözen bir araç olarak görülmelidir.²⁰⁵

Cox, Klasik Realizmi Carr ile ilişkilendirmesi ve Soğuk Savaş dönemi içerisinde Morgenthau’yu pozitivist veya sorun çözücü bir düşünür olarak konumlandırması nedeniyle, sonraki literatürde Morgenthau’nun tarihselci ve yorumsamacı temelleri öne çıkarıldıkça doğrudan eleştirel bir düşünür olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Ancak Hoffman’ın Ashley’e yönelttiği eleştiriye hatırlayacak olursak, bu yoruma göre Klasik Realizm “ancak eleştirel teori ölçütleri yalnızca diyalektik bir ilişkiye —başka bir ifadeyle, mevcut düzenin kendi içsel çelişkileri aracılığıyla dönüşüm potansiyeli taşıdığı varsayımına—indirgenirse eleştirel olarak değerlendirilebilir.”²⁰⁶ Görüldüğü üzere, alıntıda yer alan ifadeler, Cox’un kendi tanımında öngördüğü özgürleşmeyi hedefleyen ilerici bir alternatif dünya potansiyeliyle örtüşmemektedir.

Bu durumun, kısmen Cox’un özgürleşme kavramına ve kendisini bir eleştirel teorisyen olarak konumlandırmaya yönelik mesafeli tutumundan kaynaklandığı ileri sürülebilir. Cox Marksist olmadığını açıkça ifade etmekte; Frankfurt Okulu ile doğrudan bir düşünsel bağının bulunmadığını belirtmekte ve özgürleşme fikrine temkinli yaklaşmaktadır.²⁰⁷ Bu nedenle, Shannon Brincat’a göre, “özgürleşme” sorununu ele alma konusundaki mesafeli tutumu, “düşünümsellik” vurgusuyla belirli bir gerilim içinde

---

²⁰⁵ Robert W. Cox, “Multilateralism and World Order”, *Review of International Studies*, 1992, Cilt. 18, Sayı 2, 1992, s. 169.

²⁰⁶ Hoffman, “Critical Theory and the Inter-Paradigm Debate”, s.240.

²⁰⁷ Shannon, “Traditional, Problem-Solving and Critical Theory”, s.564.

görülmektedir.²⁰⁸ Tarih eğitimi almış olan Cox'un entelektüel kökenlerine bakıldığında, bu kökenlerin ağırlıklı olarak tarihselci gelenekle (örneğin Vico, Sorel, Collingwood, Braudel, Thompson ve Carr) sınırlı olduğu²⁰⁹; buna karşılık "bilim ve felsefe" arasında bir ilişki kuran, bu anlamda özgürleşmenin önemini ele alan Hegelci-Marxist düşünce hattı ile Frankfurt Okulu'nun belirleyici bir referans çerçevesi oluşturmadığı görülmektedir.²¹⁰ Buna karşın Cox'un kuramsal çerçevesi, sadece tarihsel yapıları ve değişim süreçlerini analiz eden "eleştirel tarihselcilik" yaklaşımını ön plana çıkarmaktadır. Ancak dönüşümün niteliksel boyutu—yani özgürleştirici içeriği—yeterince ele alınmadığında, Cox'un yaklaşımı, örneğin "neoliberalizm altında yaşanan köklü dönüşümlerin liberalizm tarafından dahi eleştirel olarak nitelendirilmesine yol açabilecek" bir kavramsal genişlemeye açık hâle gelmektedir.²¹¹ Bu durum, Morgenthau ve Klasik Realizmin de benzer biçimde "eleştirel" olarak yorumlanmasına zemin hazırlamıştır. Bununla birlikte Cox'taki temel sorun, özgürleşmeye dair normatif bir yönün bulunmaması değil, bunun açık biçimde yalnızca geç dönemde kavramsallaştırılmış olmasıdır. Bu nedenle, her iki açıdan da değerlendirildiğinde, entelektüel tarihçiler tarafından Siyasal Realizmin eleştirel bir teori olarak konumlandırılması sorunludur.

---

²⁰⁸ Ibid., s.567.

²⁰⁹ Cox'un tarihselciliğinin bu düşünörlere dayanan temelleri için bkz. Randall Germain, "Robert W. Cox and the Idea of History: Political Economy as Philosophy", *Globalizations*, Cilt 13, Sayı 5, 2016, 532-546.

²¹⁰ Shannon, "Traditional, Problem-Solving and Critical Theory", s.564.

²¹¹ Ibid., s.567.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MORGENTHAU'DA DÜZEN, DEĞİŞİM VE TARİHSELÇİLİK ANLAYIŞI:

SİYASAL REALİZM'İN FELSEFİ İDEALİST KÖKENLERİ

I. FELSEFİ İDEALİZMDEN KARŞI-DEVİRİMCİ SİYASAL TEOLOJİYE

SİYASAL REALİZM

Steven Forde'ye göre modern realistler, Realizmin entelektüel mirasıyla gurur duyarlar; ancak bu mirasın tarihsel kökenlerini nadiren araştırırlar.²¹² Ancak Forde'nin “entelektüel miras” derken kastettiği, yine analitik gelenek içinde konumlandırılan Thucydides ve Machiavelli'dir. Buna karşılık, entelektüel tarihçiler açısından temel sorunsal, Realist paradigmanın (analitik değil) tarihsel kökenlerini ve bu kökenlerin günümüz realistlerinin düşünce dünyasını, tarih anlayışını ve varsayımlarını nasıl şekillendirdiğini incelemektir. Weaver'in eleştirisini tekrar hatırlayacak olursak, aslında en tutarlı düşünsel bağlantılar, süreklilik arz eden fikirler ve gerçek ilham kaynakları, 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl eserlerinde bulunabilir; 19. Yüzyıl düşünürleri çalışan birisi için “20. yüzyıl UI düşüncesinde şaşırtıcı pek bir şey yoktur”.²¹³ Örneğin Siyasal Realizm kavramı, muhafazakâr bir Alman milliyetçisi olan ve Alman emperyalizminin öne çıkan savunucularından olan Heinrich von Treitschke tarafından ortaya atılmıştır. Zbigniew Pelczynski ise tüm realist anlayışın Hegel'in yazılarında zaten yer aldığını göstermiştir.²¹⁴ Kısaca Guilhot'un vurguladığı gibi Siyasal Realizm, 19. yüzyıl tarihselcilik anlayışından ayrı düşünülemez.²¹⁵

---

²¹² Steven Forde, “Varieties of Realism: Thucydides and Machiavelli”, *The Journal of Politics*, Cilt 54, Sayı 2, 1992, s.372; Weaver'e göre, “Michael J. Smith ve Jonathan Haslam gibi realizmin entelektüel tarihini yazmaya çalışanlar bile (ki Haslam Skinner'e doğrudan atıfta bulunmaktadır) metodolojik iddialar ortaya koymalarına rağmen, bu ilkelere ‘ihanet ederler’”. Weaver, “The Speech Act of Realism”, s.109.

²¹³ Ole Weaver, “Figures of international thought: introducing persons instead of paradigms”, s.1-2.

²¹⁴ Zbigniew Pelczynski, “Hegel and International History”, Philip Windsor der., *Reason and History: or only a History of Reason*, Leicester and London, 1990, s.35-43; alıntılaman Palan ve Blair, “On the idealist origins of the realist theory of international relations”, s. 386.

²¹⁵ Guilhot, “Portrait of the realist as a historian”, s.5.

Bu bağlamda Ronen Palan ve Brook Blair'ın belirttiği gibi, Siyasal Realizmin 19. yüzyılın başlarında idealist ve muhafazakâr düşünceden büyük ölçüde etkilendiğini gösteren yeterli kanıt bulunmaktadır.²¹⁶ Kısaca uluslararası sistem ve devlet gibi realizmin birçok temel kavramı 19. yüzyıl “organizmacı toplum”²¹⁷ anlayışına dayanan idealist felsefeden sirayet etmiştir. Entelektüel çalışmalar ikinci dünya savaşının dehşeti ve Nazizm ile ilişkisi nedeniyle bu kavramlardan bazılarının terk edildiğini (örn. jeopolitik), bazılarının yeniden formüle edildiğini göstermektedir.

Bu nedenle Siyasal Realizm, Neorealizm gibi pozitivist ve “tarih dışı” bir teori değil; aksine, kökleri 19. yüzyıl Alman idealizmine ve tarihselciliğine, kötümser bir antropolojiye, Hristiyan teolojisine ve anti-Whig tarih felsefesine dayanan bir yaklaşımdır. Dolayısıyla, Realizm ve tarihselcilik arasındaki ilişki, yalnızca yüzeysel bir metodolojik benzerlik değil, aynı zamanda ontolojik bir yakınlığa da işaret etmektedir. Bu yüzden Realizm, Aydınlanma karşıtı ve karşı-devrimci tepki olarak 19. yüzyılda ortaya çıkan tarihselci anlayışının bir devamı olarak anlaşılabilir. Leopold von Ranke ve Meinecke gibi tarihçiler, Aydınlanma'nın rasyonalist doğal hukuk geleneğini reddederek, bunun yerine, devletlerin ve ulusların benzersiz tarihsel bireyselliğini, siyasal yaşamda ise gelenek ve gücün sürekliliğini vurgulamışlardır. Benzer biçimde, bu tarihselci zeminden beslenen Siyasal Realizm de tarihin rasyonel bir ilerleme doğrultusunda aktığı ya da evrensel ahlaki ilkelerin uluslararası siyasete rehberlik edebileceği yönündeki varsayımları reddetmektedir.

Son olarak, tartışmaya geçmeden önce burada metodolojik bir ayrımın yapılması gerekmektedir. Siyasal Realizmin Hegel'in yazılarında bulunduğu iddiası, realizmin

---

²¹⁶ Palan ve Blair, “On the idealist origins of the realist theory of international relations”, s.386.

²¹⁷ Toplumu canlı bir organizmaya, bireyleri ise bu organizmanın organlarına benzeten organizmacı toplum anlayışı, muhafazakâr ideolojinin toplumsal düzen, değişim ve birey algısını doğrudan meşrulaştıran ve yansıtan temel bir düşünce zemini.

zamansız tarih anlayışının Hegel'in tarih felsefesinde de yer aldığı anlamına gelmemektedir. Onun devlet anlayışı tarihseldir ve uluslararası çatışmayı ilerlemenin bir aracı olarak ele almaktadır. Bu nedenle, Palan ve Blair'in devlet üzerine yaptıkları çalışmalarda, “devleti onun somut tezahürlerinden ayırdıkları”²¹⁸ gerekçesiyle örnek gösterdikleri isimler arasında Hegel'e yer vermeleri sorunludur. Bu yaklaşım, Hegel'in tarih anlayışının Kantçı epistemolojiye indirgenmesi sonucunu doğurmaktadır. Söz konusu indirgemecilik yalnızca basit bir hatadan ibaret değildir; aksine, Kees van der Pijl'in de gösterdiği üzere, Uİ disiplininin (hatta daha geniş anlamda sosyal bilimlerin) materyalist temellere dayanan Hegel–Marx'ın katkıları yerine, Kantçı epistemolojiye, başka bir deyişle felsefi idealizmin çelişkilerine içkin kalmasının yapısal bir sonucudur.²¹⁹

Oysa Ateş Uslu'nun gösterdiği üzere, Hegel insanı anlatırken her seferinde onu “toplumsal, siyasal ve tarihsel anlamda oluşmuş aklıyla, doğa ile ilişkileri ve emek faaliyeti içinde ele alır”. Hegel'in *Fenemoloji*'de empirik, verili gerçeklikten ilişkiselliğe, oradan da öze (bütünlüğün içsel ilişkilerine) doğru giden bir yöntemi vardır. Bu da bir taraftan materyalist bir yöntem kapı aralarken diğer taraftan tüm felsefesini idealist bir ontoloji üzerine inşa ettiği anlamına gelir.²²⁰ İnsanın bütünsellik içindeki aklına ve birleşmiş bireylerin rasyonel bilgi ve iradelerine ise Hegel Tin adı verir. İşte Tin denilen nesnel idea “metafizik saf akıl anlayışlarından ve Kant'ın “havada süzülerek uçan” aklından farklı olarak katışık, ‘toplumsal, politik ve tarihsel bağlamıyla sınırlandırılmış’ olan akıldır”.²²¹

Kant'ın öznel akıl felsefesi, olgular ile değerler arasında kesin bir ayırım

---

²¹⁸ Ibid., s.388.

²¹⁹ Kees Van der Pijl, “The Wages of Discipline: Rethinking International Relations as a Vehicle of Western Hegemony”, *Spectrum: Journal of Global Studies*, Cilt 4, Sayı 1, 2012, s. 5-26.

²²⁰ Ateş Uslu, *Siyasi Düşüncelerin Toplumsal Tarihi: Soyut Evrenseliğe Karşı Eşitlik Talepleri (1789- 1917)*, 3. Cilt, Yordam, 2021, s.111.

²²¹ Ibid., s.111.

getirerek insan aklının varoluşun nihai sorularını çözemeyeceğini öne sürerken, Hegel, çelişkiyi tüm hareket ve ilerlemenin temel kaynağı olarak tanımlayarak bu düalizmi aşmıştır. Kant, “kendinde şey”i (*thing-in-itself*), aklı ahlak ve pragmatizme çekilmeye zorlayan, bilinemez bir sınır olarak görmüştür; ancak Hegel, duyuların ötesinde yatanın kendisinin de düşüncenin bir ürünü olduğunu ve rasyonalitenin sadece insan öznesine değil, nesnel dünyaya da içkin olduğunu savunarak bu sınırlamayı reddetmiştir. Pijl’in söylediği üzere, Hegel’in belirleyici tarihsel katkısı, aklın tarihselleştirilmesinde yatmaktadır; bu, insan bilincini ardışık medeniyetler boyunca gelişen zorlu bir süreç olarak çerçeveleyerek Kantçı öznelciliğin kısıtlamalarını çözmüştür.²²²

A. Siyasal Realizmin Felsefi İdealist Kökenleri

Palan ve Blair, modern realizmin 19. yüzyılda devletin organik teorisinin ortaya çıkışıyla birlikte mümkün hale geldiğini savunmaktadır. Hem klasik hem de yapısal realistlerde görülen, devletlerin egoist çıkarlar peşinde koştuğunu varsayan ve otonom bir iradeye sahip (bu nedenle devletin çıkarlarını oluşturan karmaşık süreçleri göz ardı eden) *antropomorfik* (insan özelliklerine sahip organizmacı) devlet anlayışı, aslında Alman idealistlerinin geliştirdiği bir kavramsallaştırmadır.

Önceki dönemde toplumsal sözleşme teorileri, devleti, egemen bir hükümdara yetki devreden bireyler tarafından yaratılmış yapay veya “mekanik” bir yapı olarak tasavvur ediyordu. Bu çerçevede, uluslararası politika, soyut devlet yapıları yerine kralların kişilikleri ve hırsları etrafında dönmekteydi. Egemenlik kralın gövdesinde tecelli ettiği için, uluslararası ilişkiler henüz etkileşim halindeki, tekil varlıkların yapısal bir formu olarak anlaşılmıyordu.²²³ 19. Yüzyılda ise Alman idealistleri egemenliğin artık

---

²²² Pijl, “The Wages of Discipline”, s.20-21.

²²³ Ernst H. Kantorowicz, *Kralın İki Bedeni: Ortaçağ Siyaset Teolojisi Çalışması*, Bilgesu Yayıncılık, 2018.

hükümdarda değil, organik bir ulusal bütün içinde yer aldığı bir devlet tasavvuru ortaya koydu. Örneğin Fredric Schlegel, 1804-1805'te yazdığı yazılarında toplumsal sözleşme teorilerini eleştirmiş, insanın bedensel ve akli çıkarlarının birleştiği noktada devletin ortaya çıktığını öne sürmüştü.²²⁴ Fred Halliday'a göre, modern realizm “idealizm eksi tarih, teleoloji ve değişim” formülüne indirgendiği bir yaklaşımdır.²²⁵ Bu nedenle Realizmin ihmal ettiği toplumsal süreçler bir tesadüf değil Alman tarih anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Fransız Devrimi ve Napolyon savaşları sonrasında Herder, Fichte, Hegel ve Ranke gibi düşünürler ulusu, bireylerin gönüllü birliği değil, yaşayan bir etik topluluk olarak kavramsallaştırmış ve (Hegel hariç) “devleti ampirik görünümünden koparıp bir idea olarak ele almışlardır”.²²⁶ Alman romantikleri, Aydınlanma'nın evrenselciliğine ve liberal bireyciliğe karşı çıkarak insanın tarihsel ve kültürel olarak belirli topluluklara gömülü olduğunu savunmuş; böylece ulusu birey ile dünya tarihi arasında arabulucu bir yapı ve kendine özgü bir ruhu (*Volkgeist*) taşıyan organik bir bütün olarak kabul etmiştir.²²⁷ Bu yaklaşım, bireyselliğin kişilerden topluluklara aktarılmasının entelektüel temelini oluşturmuştur. Diğer bir deyişle insan olarak devlet fikrinden günümüzdeki devletin ontolojik güvenliğine ilişkin kavramsallaştırmanın kökenleri bu entelektüel gelenekte yatmaktadır.

Bu çerçevede devlet, ulusun politik biçimde örgütlenmiş ve somutlaşmış hali olarak, tarafsız bir idari yapı olmaktan çıkıp ulusal ruhun tezahürü ve irade sahibi bir özne olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönüşüm, uluslararası düşüncede belirleyici olmuş;

---

²²⁴ Uslu, *Siyasal Düşüncenin Toplumsal Tarihi*, s.108

²²⁵ Palan ve Blair, “On the idealist origins of the realist theory of international relations”, s.393.

²²⁶ Ibid., s.391.

²²⁷ Ibid., s.389; Örneğin Hegel *Volkgeist* (halkın ruhu) kavramını neredeyse devlet kavramı ile özdeş olarak kullanır.

güç, genişleme ve rekabet hükümdarların tercihleri değil, “devlet-kişilerin” (*state person*) doğal ifadeleri olarak yorumlanmıştır. Nitekim Hegel’e göre etik yaşam ancak devlet içinde mümkündür²²⁸; ulusal çıkar etik bir zorunluluk taşıırken, uluslararası hukuk devlet iradesine bağlı kaldığı için bir “temenni” (*ought*) düzeyinde kalır²²⁹ ve uluslararası siyaset kaçınılmaz biçimde güç ve tinsel çatışma alanı olarak ortaya çıkar.

Tüm bu tartışmalarda Georg Iggers’in gösterdiği üzere, Alman tarih yazımında “devlet, değerler ve bilgi teorisi”ne ilişkin üç temel anlayış öne çıkmaktadır.²³⁰ İlk olarak devlet, faydacı bir araç değil, tinsel bir “birey” ve kendi başına bir amaç olarak idealist biçimde kavranır ve *Machtstaat* (güç devleti) anlayışıyla yönetici elit ile kitleler arasında ayırım yaparak devleti daha yüksek bir manevi ilke, hatta “Tanrı fikri” olarak yüceltir. İkinci olarak bu yaklaşım, evrensel ahlaki reddeden ve tarihsel bağlama dayalı değerleri savunan *Antinormativist* bir perspektifle birleşir; bu çerçevede ulusal güç ve çıkar, ahlaki bir zorunluluk ve kültürel-siyasal varlığın temeli olarak görülür. Metodolojik düzeyde ise bu gelenek, soyut kavramsallaştırma ve genellemeleri reddeden *Anti-Begrifflichkeit* (kavramsal düşünmenin reddi) anlayışını benimseyerek tarihi genel yasalara indirgenemez, özgül ve niyete dayalı insan eylemleri alanı olarak görür. Bu nedenle bilgi üretimi, Verstehen ve sezgisel bir anlama aracılığıyla tarihsel deneyimin kavramsal olmayan içimde kavranmasına dayanır.²³¹ Doğal hukuktan bu epistemolojik kopuş, insan doğasının sabit değil, ancak tarihsel çeşitlilik içinde anlaşılabilirliğini savunur.

Bununla birlikte Palan ve Blair’e söylediği üzere, idealistler, özellikle Hegel, uluslararası siyaseti salt bir güç mücadelesine indirgememiş; aksine savaş ve rekabeti

---

²²⁸ Pelczynski, “Hegel and International History”, s.37.

²²⁹ Ibid., s.39.

²³⁰ Georg G. Iggers, *The German Conception of History: The National Tradition of Historical Thought from Herder to the Present*, Wesleyan University Press, 1984, s.7-11.

²³¹ Ibid., s.10.

aklın ilerleyişine hizmet eden teleolojik süreçler olarak görerek, uluslararası alanı (tarihsel bir organizma, etik bir birlik, kolektif kişilik, dünya tarihinin taşıyıcısı olan) devletlerin rasyonel örgütlenme kapasitelerine göre konumlandığı tarihsel ve bütünsel bir yapı şeklinde kavramsallaştırmışlardır. Bu çerçevede Siyasal Realizm açısından temel gerilim, idealistlerden miras alınan etik ve tarihsel bir özne olarak devlet anlayışı ile güç maksimizasyonuna yönelen realist devlet tasavvurunun birleşmesinde ortaya çıkmıştır. Böylece modern ulus-devlet fikri idealist köklerden türeyerek kendi kendine yeten bir aktör hâline gelmiş ve dış politikanın iç siyaseti belirlediği bir anlayışa geçilmiştir.²³²

Yazarların belirttiği üzere, sonraki düşünürler idealizmin tarihsel ve teleolojik boyutunu terk ederken devletin organik kavrayışını korumuş; Treitschke ve Meinecke gibi isimlerle birlikte devlet, gerçek bir iradeye sahip tüzel bir kişilik olarak tanımlanmış ve bu çerçevede güç ve prestij arayışı devletin doğal ve kurucu özelliği olarak meşrulaştırılmıştır.²³³ Dolayısıyla savaş, devletin doğal bir işlevi olarak görülmüştür. Bu nedenle organizmacı devlet anlayışına göre, devletin bir üst iradesi vardır. İç çatışmalar bir iradeye tabi olmalıdır. Dış politika önceliklidir ve uluslararası sistem iç siyaseti sınırlamaktadır. Örneğin Morgenthau'ya göre;

Ulusun dışarıdan yok edilmesine ve içeriden parçalanmasına karşı korunması, tüm yurttaşların en üstün kaygısıdır. Aynı şekilde, ulusa bağlılık tüm yurttaşlar için temel bir yükümlülüktür. Ulusun bütünlüğünü tehdit edebilecek hiçbir şeye müsamaha gösterilemez. Ulusun birliğiyle bağdaşmayacak çıkarlar, fikirler ve sadakatler bu kaygıya tabi olmak zorundadır. Bu kaygı, A ile B'yi birbirinden ayırmasına izin verilecek meseleler üzerinde sürekli bir sınırlama getirir.²³⁴

Morgenthau ve Hedley Bull'un temsil ettiği savaş sonrası realizm döneminde, devletin

---

²³² Palan ve Blair, "On the idealist origins of the realist theory of international relations", s.394-5.

²³³ Ibid., s.396 ve 395.

²³⁴ Ibid., s.398.

birliği ve özerkliği teorik olarak temellendirilmekten ziyade basitçe varsayılmışdı.²² Uluslararası politika, güç dengesi dinamiklerinin yönettiği anarşik bir güç rekabeti arenası olarak tasvir edilmiştir. Sonuçta geriye kalan, aslında ulus devletin, yapısal olarak kısıtlı bir uluslararası sistem içinde faaliyet gösteren, kendi kendine yeten, güç peşinde koşan bir kişilik olarak kavranması olarak “tarihsiz bir idealizmdi”:

Sistemde ne evrimsel bir gelişim ne de tarih vardır; yalnızca şu kaderci ikili seçenек kalır: ya sistem kontrollü şiddet yoluyla varlığını sürdürür ya da tamamen ortadan kalkar. Dolayısıyla savaş sonrası realistler, zorunluluk olarak sundukları şeyi bir erdeme dönüştürmekte; yani statükoya dayalı güç dengesini savunmaktadırlar.²³⁵

Pijl’in eleştirilerine geri dönecek olursak, Uİ disiplinde lisans eğitiminin ilk yılından itibaren öğrenciler, bu felsefi çıkmazın en somut tezahürü olarak “inşacılık” (yani idealizm) ve “realizm” arasındaki çözölmemiş ikilemin sınırları içinde koşullanırlar.²³⁶ Bu ikilem, özünde Kantçı öznel akıl ile ampirik gözlem arasındaki ayrımı yansıtmakta, böylece Uİ’yi tarihsel diyalektikten kopararak statik hale getirmektedir. Hegelci-Marksist diyalektiğin akademik söylemden dışlanması, statik *antinomiler*den tarihsel süreçlere geçişi sağlayacak felsefi köprüyü yıkmıştır. Sonuç olarak, Uİ devlet merkezli ve Batı hegemonyasının meşrulaştırılmasıyla uyumlu bir ideolojik oluşum olarak kalmıştır. Pijl’e göre, bu felsefi çıkmaz, disiplinde “dış ilişkileri” doğallaştırarak tarihsel olmayan gerçeklikler olarak sunmasına yol açmakta ve böylece toplumsal süreçlerin bütöncöl ve tarihsel-materyalist bir anlayışını engellemektedir.²³⁷ Kısaca Alman tarih yazımındaki bu gelenek, Uİ disiplinine damgasını vuracak olan iç ve dış politika ayrımını doğurmanın yanı sıra; siyasi olayların açıklanmasında “jeopolitik” ve “sosyolojik” açıklama biçimleri

---

²³⁵ Ibid.

²³⁶ Pijl, “The Wages of Discipline”, s.19 ve s.23.

²³⁷ Ibid., s.24-6.

arasında kalıcı ayrımın kökenlerini de oluşturacaktır.²³⁸

B. Tarihsellikten Tarih-Dışılığa: Morgenthau’nun Felsefi İdealist Tarih Anlayışı

Siyasal Realizmin entelektüel kökenlerini Aydınlanma karşıtı Alman romantizminde ve muhafazakâr düşüncesinde ve tarihselcilik anlayışında bulmak mümkündür. Rasyonel aklın ve pozitivizmin ilk eleştirilerini aslında Morgenthau değil, Fransız devrimi sonrası Alman idealistleri, tarihselci geleneği, karşı-devrimci ve muhafazakâr düşünürleri yapmıştır. Guilhot’un söylediği gibi Siyasal Realizm, moderniteye eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşan tarihçilerin çalışmalarıyla yakından ilişkiliydi. ABD’ye göç eden realistler bir entelektüel gelenek inşa etmeden önce, en iyi ihtimalle, en derin köklerini 19. yüzyılın sonlarındaki Alman tarihselciliğinde bulmaktaydı.²³⁹ Tekrar edecek olursak, Realizm, 19. yüzyıldan miras kalan tarihselci bir bakış açısından ayrıştırılamaz, hatta büyük ölçüde bu bakış açısının ürünü olarak ortaya çıktığı söylenebilir.²⁴⁰

1790’larda Almanya tek bir dramatik olayın etkisi altındaydı. Fransız Devrimi’ne karşı tepki, Almanya’da liberalizm, muhafazakârlık ve romantizm gibi üç karşıt geleneğin doğmasına ve kurumsallaşmasına neden olmuştu.²⁴¹ Devrim Alman düşüncesini kendisinden önce hiçbir olayın yapamadığı ölçüde politikleştirmişti. Bu nedenle 1790’lar, Alman düşünürleri için “masumiyet çağının” sona erişine işaret etmekteydi. Aydınlanma rasyonalizmine yönelik şüphecilik yeni değildi; ancak Frederick Beiser’in söylediği gibi, Fransız Devrimi bu soruna yeni bir aciliyet kazandırmıştı.

---

²³⁸ Kolasi, “Alman Tarih Yazımında Sonderweg Tezinin Katkıları ve Sınırlılıkları”, s.178.

²³⁹ Guilhot, “The Making of the Realist Tradition”, s.115.

²⁴⁰ Guilhot, “Portrait of the realist as a historian”, s.5.

²⁴¹ Frederick C. Beiser, *Aydınlanma Devrim ve Romantizm*, Ayrıntı Yayınları, 2021.

Devrimci radikallerinin rasyonalizmine göre akıl, temel ahlaki ilkelerimizin ve özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkelerinin kaynağıydı. *Ancien Régime* bu ilkeleri gerçekleştirmeyi imkânsız kıldığı düşünülüyordu, akılcılık yalnızca eski kurumların kaldırılmasını değil, aynı zamanda bunun bir yükümlülük haline getirilmesini de gerektiriyordu. Ancak bu durum, saf aklın pratik olup olmadığı tartışmasını da gündeme getiriyordu. Temel soru, ahlaki ve politik ilkelerimizin kaynağının “akıl” mı yoksa “deneyim” mi olduğu meselesiydi.²⁴² Aydınlanmanın temel ilkelerinden biri, insanların kendi adlarına düşünebilmesiydi. Ancak muhafazakârlar, devlet yönetimi ve mesleki bilgi söz konusu olduğunda sıradan halkın görüşlerine başvurulamayacağını, bunun tecrübe ve bilgeliğe gerektirdiğini düşünüyordu. Rasyonalistlere göre, bir ilkenin veya politikanın doğru olduğunu göstermek, onun rasyonel olduğunu ortaya koymaktan geçiyordu. Muhafazakârlara göre ise, bir ilke rasyonel olsa bile insanlar ona uygun biçimde hareket etmeye muktedir olmayabilirdi.

Öte yandan rasyonalizme yönelik en büyük tehdit, aklın pratik yetileri üzerine yürütülen tartışma değil, tarihselciliğin yükselişiydi.²⁴³ Bu anlamda Alman tarihçiliğini ayırt eden şey, tarihin doğası ve siyasi gücün karakteri konusunda Alman tarihçilerce paylaşılan temel teorik kanıydı.²⁴⁴ Tarihselciliğin temel varsayımı, doğa olguları ile tarih olguları arasında temel bir fark olduğudur. Bu nedenle üç temel tezden oluşuyordu. Birincisi, bütün toplumsal, politik ve kurumsal faaliyetlerin içinde bulundukları tarihsel ve toplumsal şartlara uyum sağladığını; dolayısıyla tek bir ideal anayasa, dil, din ya da kültürden söz edilemeyeceğini ileri sürmekteydi. İkincisi, değerlerin, inanışların, geleneklerin ve kurumların birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu savunuyordu.

---

²⁴² Ibid, s.19.

²⁴³ Ibid, s.21.

²⁴⁴ Kolasi, “Alman Tarih Yazımında Sonderweg Tezinin Katkıları ve Sınırlılıkları”, s.176.

Buna göre kültür, organik bir bütün ya da tekil bir birim olarak kavranmalıydı. Üçüncüsü ise kültürel gelişimin organik olduğu, yani bir organizmanın gelişimine benzer biçimde ilerlediği düşüncesi idi.²⁴⁵ Bu fikirler, aklın evrensel olmadığını, aksine kültürün bir ürünü olduğunu ima etmekteydi. Ayrıca bu görüşler bir bütün olarak, aklın belirli idealler doğrultusunda toplumları yeniden düzenleme girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanacağını da öne sürmekteydi.

Alman muhafazakârları, Aydınlanma düşüncesinin doğa yasası, bireycilik ve evrensel hakikat gibi ilkelerinden koparak hiyerarşik düzeni ve paternalist devlet anlayışını savunmuş; devleti yalnızca hakları koruyan değil, aynı zamanda toplumun refahını, dinini ve ahlakını şekillendiren bir otorite olarak görmüşlerdir.²⁴⁶ Bu çerçevede politik rasyonalizme karşı çıkarak, soyut ilkelerle toplumu yeniden kurma girişimlerinin başarısızlığa mahkûm olduğunu ileri sürmüşlerdir.²⁴⁷ Çünkü Alman kültürü (*Kultur*) Batı medeniyetinden (*Zivilisation*) hem farklı hem de üstün olarak kabul edilmekteydi. Bireyin gruptan önceliğini vurgulayan ve iradi sözleşmelere dayalı *Gesellschaft* (toplum veya cemiyet), Batı burjuva medeniyetinin özelliği olarak görülürken organik ve ahenkli ilişkilere işaret eden *Gemeinschaft* (topluluk veya cemaat) Almanlara özgü olduğu kabul edilirdi.²⁴⁸

Bununla birlikte muhafazakârlar, akla tümüyle karşı olmamakla birlikte, insan davranışını belirleyen temel unsur olarak akıldan bağımsız bir “irade” anlayışını öne çıkarmış²⁴⁹; insanın çoğu zaman arzular ve tutkular doğrultusunda hareket ettiğini savunarak halk egemenliği fikrine karşı çıkmışlardır.²⁵⁰ Bu nedenle yasalar, halkın

---

²⁴⁵ Beiser, *Aydınlanma, Devrim ve Romantizm*, s.22.

²⁴⁶ Ibid., s.442.

²⁴⁷ Ibid., s.444.

²⁴⁸ Kolasi, “Alman Tarih Yazımında Sonderweg Tezinin Katkıları ve Sınırlılıkları”, s.176.

²⁴⁹ Beiser, *Aydınlanma Devrim ve Romantizm*, s.446.

²⁵⁰ Ibid., s.447.

iradesini yansıtmak yerine onu sınırlamalıdır; aksi takdirde “halkın tiranlığı” ortaya çıkacaktır.²⁵¹ Son olarak onlara göre, iyi ve kötünün standartları kültür tarafından belirlenir; kültürün dışında ise herhangi bir eleştiri noktası bulunmaz. Bu görecelilik, muhafazakârlığın güçlü bir müttefikine dönüşmüş ve tarih dışı bir eleştirelilik iddiasını çürütmek için kullanılan bir araç haline gelmiştir.²⁵²

Şekil 2. “Akıl Uykusu Canavarlar Doğurur” (Francisco Goya), 1797.²⁵³

²⁵¹ Ibid., s.447. Daha sonra ise işçi hareketlerine yönelik korku ve özellikle Nazizm ile birlikte kitlelerin irrasyonel olduğuna dair inanç entelektüeller arasında yerleşmeye başlayacaktır.

²⁵² Ibid., s.449.

²⁵³ Arno J. Mayer, *The Furies: Violence and Terror in the French and Russian Revolutions*, Princeton University Press, 2000, s.22.

Kısaca Aydınlanmacı bakış açısından tarihselci bakış açısına geçişteki en önemli unsur, 1792 ile 1815 yılları arasında Alman entelektüel düşüncesi üzerinde etkili olan siyasal felaketler ve toparlanmalar zinciriydi.²⁵⁴ Terör Dönemi ve Napolyon işgali, Alman düşüncesinde Fransız rasyonalizmini ve Aydınlanmayı özdeşleştirmiş; buna karşılık milliyetçi düşünceleri de körükleyerek düşünsel yönelimi üç şekilde değiştirmiştir.²⁵⁵ Birincisi, evrenselci değerler reddedilmiş ve tüm değerlerin tarihsel ve ulusal kökenlere sahip olduğu fikri benimsenmiştir. İkincisi, başlangıçta kozmopolit bir anlam taşıyan ulus kavramı, Johann G. Fichte birlikte organik bir nitelik kazanmıştır. Üçüncüsü ise devlet, mutluluğun bir aracı olarak görülmekten çıkarak güç-politik terimler çerçevesinde anlaşılmaya başlanmıştır.

Morgenthau'nun rasyonel bireye yönelik eleştirisi ve liberal-faydacı etiği reddetmesi Alman tarihselcilik geleneğinde yer aldığı görülebilir. Tarihselcilik, doğal dünya ile tarihsel olan arasında temel bir ontolojik ayrım bulunduğunu ileri sürer ve insan ilişkilerinin sonsuza dek tekrarlanan fenomenlerden ziyade benzersiz, amaçlı eylemler ve sürekli dönüşümlerle karakterize olduğunu savunur.²⁵⁶ Doğa bilimlerinin yöntemlerini ve doğa yasalarının evrenselci iddialarını reddeden bu yaklaşım, belirli zamansal bağlamlar içinde bireylerin ve kurumların sezgisel olarak anlaşılmasını önceliklendirir. Her iki bakış açısı da doğanın düzenlilikleri ile tarihin benzersiz eylemleri arasındaki ayrıma ilişkin temel bir ontolojik bağlılığı paylaşmaktadır. Örneğin tarihselciliğin kökenlerini, Herder gibi romantik yazarlara dayandıran Meinecke, somut, eşsiz, otantik ve tikel olan ve bireyler (özellikle de “büyük adamlar”) üzerindeki vurguyu tarihselciliğin özü olarak

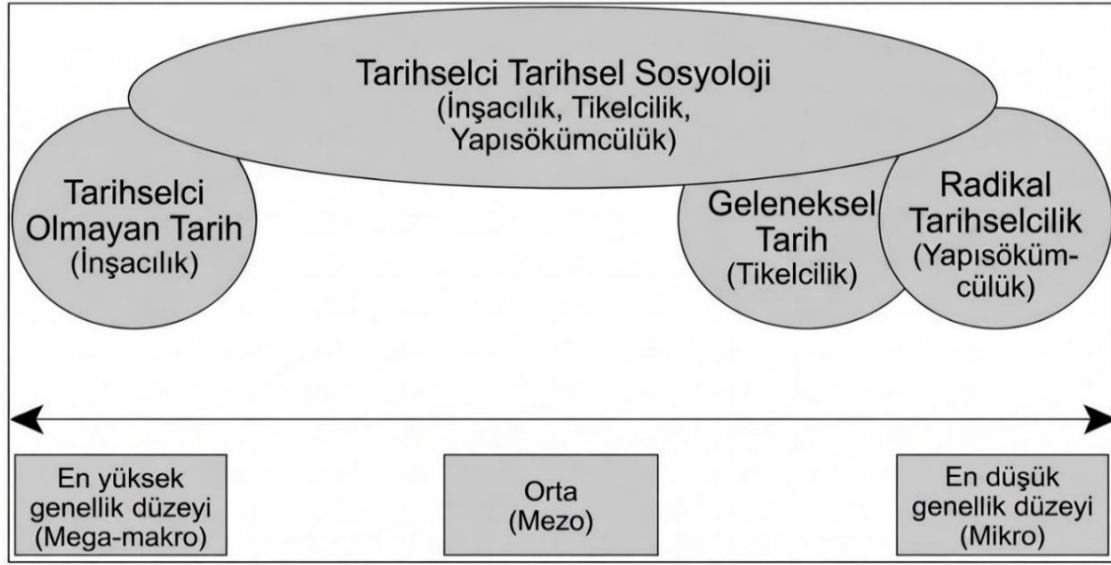
---

²⁵⁴ Peter Watson, *Alman Dehası: Avrupanın Üçüncü Rönesansı, İkinci Bilim Devrimi ve Yirminci Yüzyıl*, Kronik, 2024, s. 224-5.

²⁵⁵ Ibid.

²⁵⁶ Iggers, *The German Conception of History*, s.4.

kavramaktaydı.²⁵⁷

Şekil 3. Alman Tarihselciliği, Siyasal Realizm ve Postyapısalcılık.²⁵⁸

Tarihselci bakış açısı, insan ilişkilerinin incelenmesinde soyut, matematiksel yöntemlerin uygulanabilirliğini reddettiği gibi, Morgenthau da rasyonelcilerin evrensel formüllerle siyasi sorunları çözme girişiminin “metafizik delilik” olduğunu savunur.²⁵⁹ Bu bağlamda, Morgenthau'nun devlet adamı, tarihselci yöntemin uygulayıcısı olarak işlev görür; “zamansız gerçekleri” aramaz, ancak belirli bir ulusal-siyasi durumu kavramak için gerekli “sezgisel anlayışı”na sahiptir.²⁶⁰

Giggers’in gösterdiği üzere Alman tarihselci geleneği, devletin davranışlarının güç-siyasi çıkarlar tarafından yönlendirilmesi gerektiğini ve dış politikanın toplumsal refahın üzerinde öncelikli olması gerektiğini savunarak doğal hukuk doktrinini temelden

²⁵⁷ Kolasi, “Alman Tarih Yazımında Sonderweg Tezinin Katkıları ve Sınırlılıkları”, s.176.

²⁵⁸ Bu resim her iki geleneğin literatürde farklı uçlarda konumlandırılmasına rağmen tikelcilik temelinde aynı tarihsel gelenekten beslendiğini gösterir. Bu nedenle resimde görüldüğü üzere yan-yana yer almaktadırlar. Hobson ve Lawson, “What is History in International Relations?” s.420.

²⁵⁹ Morgenthau, *Scientific Man Vs. Power Politics*, s.187.

²⁶⁰ Ibid., 174-91.

reddetmiştir.²⁶¹ Onlara göre devlet, dışsal etik ölçütler ya da yurttaşların refahına ilişkin faydacı normlar temelinde değil, güç siyaseti çıkarları doğrultusunda değerlendirilmeliydi; bu nedenle dış politikanın gerekleri iç politika kaygılarına üstün gelmeliydi.

Weber ve Meinecke gibi etkili isimlerin de aralarında bulunduğu bu düşünürler, bireysel özgürlüğün ancak devlet aracılığıyla gerçekleştirilebileceğini savunarak demokrasi yerine anayasal monarşi çerçevesinde örgütlenmiş bir hukuk devleti (*Rechtsstaat*) arayışındaydılar. Onlara göre böyle bir hukuk devleti, halk temsil organları barındırmakla birlikte özellikle dış politika ve parlamenter denetimden bağımsız bir ordu gibi alanlarda yürütmenin önemli ayrıcalıklarını koruyan bir anayasal monarşi içinde en iyi şekilde gerçekleştirilebilirdi. Bu çerçevede, Hohenzollern monarşisinin bürokratik istikrarı ve aristokratik yapısının, kamuoyunun değişken kaprislerine aşırı duyarlı olduğunu düşündükleri demokratik sistemlere kıyasla sivil özgürlükler için daha güvenilir bir koruma sağladığına inanıyorlardı.²⁶² Bu siyasal anlayış, özgürlüğü bir ulusun kendine özgü manevi ve tarihsel yaşamının organik gelişimi olarak gören “Alman özgürlük fikri”ne dayanıyordu ve özgürlüğü bireyin evrensel rasyonalitesine dayandıran Fransız devrimcilerin fikirlerinden köklü biçimde ayrılıyordu.

C. Siyasal Teoloji olarak Siyasal Realizm

Siyasal Realizm (ve Uİ teorisi) 1954 yılında Rockefeller Vakfı tarafından düzenlenen toplantıya katılan Morgenthau, Reinhold Niebuhr, Herbert Butterfield, George Kennan, Kenneth Thompson gibi doğrudan siyasal teolojiden etkilenmiş düşünürlerce Siyaset Bilim’inin liberal ve pozitivist hakim anlayışına yönelik ayrılıkçı

---

²⁶¹ Bu paragrafta yer alan tartışma için bkz. Iggers, *The German Conception of History*, s.15.

²⁶² Ibid., s.8.

hareket olarak doğmuştur.²⁶³ Bu dönemde henüz tam olarak kurumsallaşamayan disiplinde teologlar, tarihçiler, diplomatlar ve kamu entelektüellerinin de dahil olduğu bir tartışma alanı, Guilhot’a göre, dönemin (rasyonalist ve ilerlemeci) liberal Protestantlığı’na karşı gelişen neo-ortodoks (“Hristiyan realist”) tepkiyle özdeşleşmekteydi.²⁶⁴ Bu doğrultuda, 1950’lerin sonuna kadar Uİ teorisi; “egemenlik”, “güç dengesi” ve “insan doğası” gibi kavramları doğrudan teolojik bir çerçevede ele almıştır. Bu evrede Hristiyan felsefesi bir gelenek olarak inşa edilmeye çalışılmış olsa da, realizmin kurucu isimleri büyük ölçüde felsefeci ya da teologlardan değil, hukuk geleneğinden gelen düşünürlerden oluştuğundan, söz konusu düşünce hattı, Carl Schmitt’in teorik çerçevesiyle önemli ölçüde kesişen bir entelektüel zeminde şekillenmiştir. Guilhot’un gösterdiği üzere mevcut literatür Schmitt ve Morgenthau arasındaki ilişkiyi ve teknokratik-rasyonalist çözümlere olan şüpheciliklerini incelemiş olmasına rağmen, Schmitt’in siyasal teolojisini nasıl miras aldığı dikkate alınmamıştır.

Bu doğrultuda, Schmitt’in 1922 tarihli Siyasal İlahiyat eseri, modern devlet teorisinin tüm önemli kavramlarının “dünyevileşmiş teolojik kavramlar” olduğunu savunarak, siyaseti dinden özgürleştirdiğini iddia eden Aydınlanma rasyonalizmine ve liberal moderniteye meydan okumaktadır. Bu bağlamda onun için sekülerleşme, meşruiyetin vahiyden (karardan) rasyonaliteye (norma) kaymasıdır; bu da devletin etkisizleşmesine ve siyasal düzenin çözülmesine yol açan “gayrimeşru” bir süreçtir.²⁶⁵ Çünkü son tahlilde meşruiyetin kaynağı akıl değil, vahiydir; siyaset alanında bunun karşılığı ise “egemen karar”dır.²⁶⁶

---

²⁶³ Nicolas Guilhot, “The Realist Gambit: Postwar American Political Science and the Birth of IR Theory”, *International Political Sociology*, Cilt 2, Sayı 4, 2008, s. 281–304.

²⁶⁴ Nicolas Guilhot, “American Katechon: When Political Theology Became International Relations”, *Constellations*, Cilt 17, Sayı 2, 2010, s.224-253.

²⁶⁵ Ibid., s.235.

²⁶⁶ Ibid.

Buna göre, Schmitt'in siyasi düşüncesinin merkezinde, siyasetin özünün “dost-düşman” ayrımında yattığı iddiası yer alır. Ona göre siyasi kavramlar tarafsız veya betimleyici değil, karşıtlık ve çatışmayı önceden varsayan, doğası gereği polemik araçlardır. Gerçek siyasi kesinlik ancak somut, varoluşsal durumlarda, özellikle de şiddetli çatışma olasılığı durumunda ortaya çıktığı için, siyasi yargı soyut rasyonel ilkelerden veya evrensel normlardan türetilemezdi. Bu, Schmitt'i “kararacı” (*decisionist*) bir egemenlik anlayışına götürmekteydi. Buna göre egemenlik, istisna hâli üzerinde karar verme yetkisini ifade ederken, hukuk düzeni nihai olarak normlardan değil, bu normların uygulanma koşullarını belirleyen kurucu bir karardan türemektedir.²⁶⁷

Schmitt'e göre liberal anayasalcılık, meşruiyeti yalnızca rasyonel hukuk ve normlara dayandırarak egemen karar alma yetisini zayıflatır ve devletin otoritesini temelsiz bırakır²⁶⁸; çünkü hukuki düzen ancak onu askıya alabilecek aşkın bir karar gücünü varsaydığında var olabilir ve bu anlamda egemenlik, ilahi otoriteye benzer biçimde hukukun üstünde yer alır. Tıpkı Tanrı'nın yarattığı evrenin yasalarının üzerinde durması ve gerektiğinde “mucize” ile müdahale etmesi gibi, siyasi egemen de hukukun üstünde durmalı ve “istisna” durumlarında karar verebilmelidir. Bu çerçevede Hans Kelsen'in temsil ettiği hukuk pozitivizmi, hukuku kendi içinde kapalı bir sistem olarak kavrayarak bu kurucu unsuru göz ardı eder. Schmitt'e göre bu sorun sekülerleşmenin kökenindedir çünkü modern siyasi kavramlar, aslında belirtildiği gibi, sekülerleşmiş teolojik kavramlardır ve liberal devletin bu teolojik temelleri inkâr etme girişi, depolitize olmuş ve zayıflamış bir sonuç doğurmaktadır.

Schmitt, modern siyaseti sekülerleşmiş bir dünyada düzenini koruma mücadelesi

---

²⁶⁷ Ibid., s.232.

²⁶⁸ Ibid., s.231-5.

olarak görür ve “*katechon*”²⁶⁹teolojik figürünü, kaosu dizginleyen ve kurtuluş vaat etmeksizin “düzeni sürdüren bir güç” olarak yorumlar²⁷⁰; bu yaklaşım Yeryüzü’nün Nomosu’nda (*The Nomos of the Earth*) Avrupa kamu düzenini (*Jus Publicum Europaeum*) meşru düşmanların tanındığı ve savaşı sınırlayan tarihsel bir sistem olarak analiz etmesiyle bağlantılıdır.²⁷¹ Bu bağlamda, Schmitt, siyasetin özerk bir alan olmasını savunur; ancak devletin özerkliğinin ancak JPE düzeninde olduğu gibi Hristiyanlığın ahlaki düzeniyle yan yana var olduğunda korunabileceğini belirtir.²⁷² Eğer devlet bu aşkın bağı koparır ve kendini evrensel ahlakın tek kaynağı sanırsa, bizzat kendisi dini özellikler kazanır ve tehlikeli “siyasi dinler” yaratır. Bu nedenle ona göre, bu düzenin çöküşüyle birlikte seküler evrenselcilik (liberalizm veya modern milliyetçilik), çatışmayı sınırlayan dengeyi, diğer bir ifadeyle, düzenleyici işlevi (*katechon*) ortadan kaldırmış ve onun yerine ideolojik nitelik taşıyan sınırsız savaş biçimlerini ortaya çıkarmıştır.²⁷³

Bu bağlamda, Schmitt’in siyasal teolojisinde bu düzenleyici işlev, *katechon* figürüyle ifade edilir. *Katechon* kaosu dizginleyen ve tarihin çözülmesini geciktiren, fakat nihai bir kurtuluş vaat etmeyen sınırlayıcı güçtür. Benzer şekilde Morgenthau’nun güç dengesinin bir “taşıyıcısı” (*holder*) ya da “dengeleyicisi” (*balancer*) olması gerektiği yönündeki ısrarı, uluslararası politikada düzenin sistemin kendi kendini düzenlemesinden ziyade etkin bir sınırlayıcı fail gerektirdiği yönündeki örtük varsayımı açığa çıkarır.²⁷⁴ 1945 sonrası ise yeni *katechonun* kim olacağı belirsiz kalmış; bu kaygı Morgenthau ve

---

²⁶⁹ Katechon, Hristiyan teolojisinde Deccal’in (kötülüğün ve kanunsuzluğun) yeryüzüne gelmesini ve kıyametin kopmasını geciktiren ya da engelleyen ilahi veya dünyevi güce verilen isimdir.

²⁷⁰ Ibid., s.233-5.

²⁷¹ Bir okuma için bkz. Klevis Kolasi, “Küresel Organik Kriz, Neoliberalizm, Emperyalizm ve Liberal Evrenselciliğin Çöküşü”, Şaban Ali Düzgün vd. der., *Çağla Yüzleşmek: Din, Kimlik ve Düşünce*, Mana Yayınları, 2025, s.31-65.

²⁷² Örneğin Morgenthau Avrupada uluslar hala Hristiyan ahlak evrenine bağlı olduğu için 19. yüzyılın “liberal ve özgürleştirici” milliyetçiliğini destekler. Ancak yirminci yüzyılın “evrenselci milliyetçiliği” Tanrı’yı yerinden etmiş, sahte ve yayılmacı bir siyasi dine dönüşmüştür.

²⁷³ Guilhot, “American Katechon”, s.235-9.

²⁷⁴ Ibid., s.235, 236 ve 239.

Arnold J. Toynbee tarafından da paylaşılmıştır.²⁷⁵

Bu nedenle 1945 sonrasında güç dengesinin krize girmesi—iki kutupluluk, sömürgeciliğin çözülmesi ve Avrupa *nomosunun* aşınmasıyla birlikte—yalnızca stratejik bir dönüşümü değil, aynı zamanda siyasal düzeni bir zamanlar anlaşılır kılan teolojik temellerin daha derin bir çözülüşünü de ortaya koymuştur. Bu anlamda Guilhot’a göre, realistlerin güç dengesinin ortadan kaybolmasına dair duydukları kaygı, yalnızca sistemik istikrarsızlık sorununu değil, giderek sekülerleşen uluslararası düzende daha geniş bir siyasal teoloji krizini de yansıtmaktadır. Görüldüğü gibi Schmitt ve Morgenthau güç dengesini, devletlerin etkileşiminden otomatik olarak doğan bir denge olarak değil, Avrupa uygarlığının belirli bir mekânsal ve ahlaki düzenine bağlı somut bir düzenleyici ilke olarak kavramsallaştırmışlardır.

Görüldüğü üzere, Guilhot, Realizmin “Amerikanlaşması”nın aynı zamanda Schmittçi siyasal teolojinin dolaylı bir şekilde içselleştirilmesi olduğunu gösterir. Onun belirttiği üzere, Morgenthau’nun çağdaşları arasında bu durumu fark edenler olmuştur. Örneğin Kenneth Thompson açıkça, Morgenthau’nun Avrupa fikirlerini Amerikan demokrasisinin koşullarına “tercüme ettiğini” kabul etmiştir. Arnold Wolfers gibi bazı realistler ise, Morgenthau’yu Schmitt’ten ayırmaya çalışarak, “güç politikası” ile Alman *Staatsräson* (Hikmet-i Hükümet) geleneği arasında ahlaki bir farklılık olduğunu söylemiştir. Ancak Guilhot’a göre, bu ayrım büyük ölçüde retoriktir; Wolfers’ın “ahlaki seçim” dediği şey, Schmittçi kararcılıktan başka bir şey değildir.²⁷⁶ Böylece Schmitt reddedilirken, onun siyaset anlayışı farklı bir ad altında yeniden üretilmiştir.

Sonuç olarak Guilhot, uluslararası ilişkilerin temel sorusunun—merkezi bir otoritenin yokluğunda düzenin nasıl mümkün olduğu—sekülerleşmiş bir teolojik

---

²⁷⁵ Ibid., s.236.

²⁷⁶ Guilhot, “American Katechon”, s. 244.

problemden türediğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda realizm, sekülerliğin eleştirisi üzerine kurulu bir düşünsel çerçeve sunmaktadır. Buna göre realistler, uluslararası siyaseti 20. yüzyılın felaketlerine sürükleyen ahlaki soyutlamaların temel kaynağını sekülerleşme sürecinde bulmuşlardır. Onlara göre siyaset, hiçbir zaman evrensel ahlaki ideallerin somutlaşması olarak kavranamazdı; çünkü “insanlık”, “medeniyet” ya da “evrensel adalet” adına yürütülen siyaset, sınırlı çıkar çatışmalarını total savaşlara dönüştürme eğilimi taşımaktadır.

II. MORGENTHAU’NUN DÜNYA GÖRÜŞÜ: MUHAFAZAKÂRLIKTAN GERİCİ MODERNİZME

A. Morgenthau’nun Düşüncesinde Gerici Modernizm

Bu kavramı ilk defa literatüre kazandıran Jeffrey Herf’e göre “gerici modernizm”, Alman muhafazakârları ve politik romantiklerden farklı olarak Nazizm’in bir yandan modernizmi ve teknolojik ilerlemeyi benimserken, diğer yandan muhafazakâr düşüncede olduğu gibi idealize edilmiş bir geçmişe yönelik özlemi bu modern unsurlarla eklemlemesinden doğan ideolojik bir paradoksu ifade etmektedir.²⁷⁷ Buna göre gerici modernizm modernizmin araç-amaç rasyonelitesini (teknoloji, rasyonelite ve araçsalçı aklı) benimserken, Aydınlanmacı liberalizmin, bireysellik ve akılcılığın reddedilmesi anlamına gelmektedir. 20. yüzyılın erken döneminde ortaya çıkan bu düşünce biçimi Oswald Spengler, Ernst Junger ve Schmitt gibi düşünürlerde somutlaşan biçimiyle siyaseti uzlaşma ve rasyonel müzakere alanı olarak değil, iradecilik, kararcılık ve varoluşsal çatışma alanı olarak tanımlar. Bu düşünürler moderniteye özgü teknolojiyi ve örgütlenme kapasitesini reddetmez, aksine onları ulusal güç, toplumsal mobilizasyon ve

---

²⁷⁷ Jeffrey Herf, “Reactionary Modernism: Some Ideological Origins of the Primacy of Politics in the Third Reich”, *Theory and Society*, Cilt 10, Sayı 6, 1981, s. 805–832; Jeffrey Herf, *Reactionary Modernism: Technology, Culture, and Politics in Weimar and the Third Reich*, Cambridge, Cambridge University Press, 1984.

siyasi bütünlük adına seferber eder. Herf'e vurguladığı üzere, Alman muhafazakârlar “teknoloji ya da kültürden” söz ederken, gerici modernistler Alman sağına “teknoloji ve kültürden” söz etmeyi öğretmişlerdir.²⁷⁸ Bu nedenle ortaya çıkan şey liberal moderniteden farklı bir alternatif modernitedir; antipozitivist, anti-liberal ve anti-faydacı bir siyaset anlayışıyla birleşmiş bir teknik-rasyonel bir dünya görüşüdür. Gericici modernizm Almanya’da 20. yüzyılın ilk yarısında hâkim olmuş düşünce biçimidir. Bu düşünceler savaş sonrası itibarını yitirmiş olsa da Amerikan muhafazakâr düşüncesine nüfuz etmiştir.²⁷⁹

Philip Mirowski’nin işaret ettiği üzere gerici modernizm, Weber’in “araç-amaç rasyonalitesi” odağını reddederek; “ulus, ırk, irade ve mit” gibi unsurları eylemin nihai amaçları olarak konumlandırır.²⁸⁰ Araçların hesaplanabilirlik ve verimlilik temelinde özerkleşmesine karşı çıkan bu anlayış; Weber’in uzmanlaşmaya dayalı “ideal-tip” bürokrasi modelini ruhsuz ve burjuva bularak dışlar; bunun yerine “liderlik” ve “iradeci siyaseti” yüceltir. Bu bağlamda Schmitt’in “istisna hâli” ve “dost-düşman ayrımı” kavramları, Weberci rasyonel düzenin karşıtı olarak merkezi bir önem kazanır. Weber moderniteyi “dünyanın büyüünün bozulması” (*Entzauberung*) ile özdeşleştirip bunu kaçınılmaz görürken; gerici modernistler teknolojik araçları korporatist ve otoriter bir çerçevede mitik amaçlara tabi kılarak bu süreci tersine çevirmeyi hedefler.

Herf’e göre “gerici modernizmin” temel başarısı, teknolojiyi burjuva kültürü, bilim, kapitalizm ve Anglo-Fransız modernliğiyle ilişkilendirilen *Zivilisation* alanından ayırıştırarak, onu Almanya merkezli ruh, sanat, cemaat ve organik toplumsallık anlayışıyla özdeşleştirilen *Kultur* alanı içerisinde yeniden konumlandırabilmiş olmasıdır. Bu

---

²⁷⁸ Herf, *Reactionary Modernism*, s.2.

²⁷⁹ Philip Mirowski, “Realism and Neoliberalism: From Reactionary Modernism to Postwar Conservatism”, Nicolas Guilhot, der., *The Invention of International Relations Theory: Realism, the Rockefeller Foundation, and the 1954 Conference on Theory*, Columbia University Press, 2011, s. 214.

²⁸⁰ Ibid., s.215.

bağlamda Lukács'ın “romantik anti-kapitalizm” (kapitalizme modernite öncesi değerler adına karşı çıkmak)²⁸¹ olarak tanımladığı düşünsel yönelim, kapitalist modernliğin bireycilik, toplumsal çözülme ve liberal burjuva düzenine yönelik eleştirisini ifade etmekte; buna karşılık toplumu ortak tarih, kültür ve aidiyet temelinde bütünleşmiş bir cemaat olarak kavrayan “organik toplum” idealini savunmaktadır. Organik toplum anlayışı, bireylerin rekabet hâlindeki özerk aktörler olarak değil, tarihsel ve kültürel bir bütünün parçaları olarak konumlandığı; ulusal birlik, toplumsal uyum ve hiyerarşik düzen fikrine dayanan bir toplumsal tahayyülü ifade etmektedir. Bu çerçevede teknoloji ve sanayi, kapitalist modernliğin taşıyıcı unsurları olarak değil; cemaatçi ve ulusal bir siyasal düzenin inşasına hizmet edebilecek araçlar biçiminde yeniden yorumlanmış, böylece Herf'in ifadesiyle “Hitler rejimi boyunca varlığını sürdüren siyasal irrasyonalizmin sürekliliğine katkıda bulunulmuştur.”²⁸² Bu doğrultuda gerici modernistlerin amacı, ekonomi ve piyasanın biçimsiz bir formu üzerine siyaset ve devletin üstünlüğünü tesis etmektir.

Herf'e göre gerici modernizmin paradoksal doğası, Weimar dönemi muhafazakâr devrimcilerinin rasyonalizme karşı sergiledikleri ortak karşıtlık üzerinden kavranmalıdır. İrrasyonalizm, muhafazakâr devrimin temel temasını oluşturmaktaydı.⁶ Muhafazakâr devrim içinde bu irrasyonalizm, *Lebensphilosophie* (yaşam felsefesi) kavramı etrafında ifade edilmiştir. Bu çerçevede akıl, çoğu zaman “cansız” ya da “ruhsuz” gibi sıfatlarla birlikte anılırken; “yaşam”, “irade” ya da “ruh” gibi daha belirsiz fakat yüksek değer atfedilen özlerle karşı karşıya konumlandırılmıştır.²⁸³

---

²⁸¹ Klevis Kolasi, “Romantik Anti-Kapitalizmden Romantik Anti-Neoliberalizme: Covid-19 ile ilgili Komplo Teorileri, Bilim Karşıtlığı ve Aşırı-Sağ”, Uluslararası Sistemin Yeni Krizi COVID-19 Pandemisi, *Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi V*, Ankara, Türkiye, 14-16 Ekim 2021, s.1-4.

²⁸² Herf, “Reactionary Modernism”, s.812.

²⁸³ Ibid., s.814.

Bu bağlamda Philip Mirowski Morgenthau'nun düşüncesini gerici modernizm bağlamına yerleştirerek, Siyasal Realizmin yalnızca güç siyasetinin ampirik bir tasviri olarak değil, aynı zamanda Schmitt'in 20. yüzyılın başlarında geliştirdiği ve Amerikan akademik bağlamına uyarlanmış bir siyasi anlayış biçimi olarak da okunması gerektiğini göstermektedir.²⁸⁴ Ona göre Morgenthau, Schmittçi düşüncenin temel unsurlarını – siyasetin özerkliği, çatışmanın kaçınılmazlığı ve kararcılığın merkezi konumu – korurken, bunları liberal-demokratik bir ortamda kabul edilebilir olacak şekilde yeniden formüle etmiştir. Bu süreçte Schmitt'in adı ve açık referansları büyük ölçüde silinmiştir; ancak onun kararcı ve anti-liberal ontolojisi, realizmin teorik çekirdeğinde varlığını sürdürmüştür. Örneğin Morgenthau'ya göre, rasyonalizmin en önemli sorunu, siyasi meseleleri birer teknik mesele gibi görerek devlet adamlarını siyasi kararlar verme yeteneğinden yoksun bırakmasıdır. Bu yüzden Bessner ve Guilhot'un belirttiği gibi Klasik Realizm, başlangıcından itibaren karar alıcıyı merkeze alan bir yaklaşım olmuştur.²⁸⁵ Bu anlamda, Morgenthau, rasyonel liberal felsefenin argümanlarına karşı ise insan doğasında yatan siyasal antropolojiye dayanan güç siyasetini önermektedir;

Siyaset akıl yoluyla anlaşılmalıdır; ancak modelini akılda bulmaz. Bilimsel aklın ilkeleri her zaman basit, tutarlı ve soyuttur; oysa toplumsal dünya her zaman karmaşık, uyumsuz ve somuttur. İlkinin ikincisine uygulanması ya sonuçsuz kalır— çünkü toplumsal gerçeklik, “derinlikten yoksun, tek gözlü bir aklın” müdahalesine dirençlidir—ya da yıkıcı sonuçlar doğurur; zira bu uygulama, amaçlanan hedeflerin tersine sonuçlar üretir.²⁸⁶

Morgenthau'ya göre, bilim insanı insan doğasını ve siyasetin olumsuzluğunu anlamadığı için sosyal sorunları çözemeyeceğini göremez; “Siyasal alan ancak karar alıcının

---

²⁸⁴ Mirowski, “Realism and Neoliberalism”, s. 210-39.

²⁸⁵ Bessner ve Guilhot, “How Realism Waltzed Off”, s.90.

²⁸⁶ Morgenthau, *Scientific Man versus Power Politics*, s.16.

bilgeliyi ile yönetilebilir”. Bununla birlikte ilk bakışta 19. yüzyıl rasyonalizmine ve toplum mühendisliğe karşı olduğu görülen Morgenthau ABD’de yükselen kitle siyaseti karşıtlığı ile yeterli koşulların olduğu ortamda Almanya’da sosyalleştiği “gerici modernist” mirası siyaset bilimine taşımıştır.

Bu bağlamda, Morgenthau’nun “bilimcilik” eleştirisi, yalnızca metodolojik bir itiraz olarak değil, gerici modernist düşüncenin epistemolojik bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir. Morgenthau, doğa bilimlerinin yöntemlerinin siyaset alanına uygulanamayacağını savunarak, siyaseti rasyonalist ve hukukçu indirgemecilikten kurtarmayı amaçlamaktadır; ancak bu hamle, aynı zamanda siyaseti uzman bir elitin tekeline bırakma eğilimini de beraberinde getirmektedir. Nitekim, kamuoyuna duyulan güvensizlik ve dış politika kararlarının deneyimli devlet adamlarına bırakılması gerektiğine yapılan vurgu, Schmittçi kararcılıkla doğrudan bir süreklilik göstermektedir. Bu anlamda realizm, liberalizmin evrenselci ve rasyonalist iddialarına karşı geliştirilen elitist ve çatışma merkezli bir siyaset anlayışını kurumsallaştırır. Morgenthau uluslararası ilişkiler teorisinin doktora düzeyinde sistematik biçimde öğretilebileceği konusunda dahi şüphesini dile getirmiştir.²⁸⁷ Bununla birlikte, Morgenthau’nun önerdiği rasyonalite biçimi, “neredeyse usta-çırak ilişkisi içerisinde edinilen ve yalnızca sınırlı sayıdaki seçkin aktör arasında aktarılabilen bir bilgi anlayışına dayanmaktadır.”²⁸⁸

Liberalizm siyasal olanı dışlamış ve bunun yerine siyasal etik alana bağlamaya ve ekonomiye tabi kılmaya çalışmıştır. Bu da sonunda bir “trajediye” neden olmuştur. Bu sorunun çözümü “gerici modernizm ve Hayek’te olduğu gibi, veto yetkisinin devlete verilmesidir; zira trajedinin gerçekliğiyle yüzleşebilecek ve yıkıcı dinamikleri aşabilecek

---

²⁸⁷ Ibid., s.231.

²⁸⁸ Ibid., s.233.

tek aktör devlettir”.²⁸⁹ Morgenthau’ya göre, “Çoğunluğa güvenilebilseydi, liberal güvencelere gerek kalmazdı. Güvenilemediği için, özgürlüğün korunması adına özgürlüğü sınırlandırmak gerekir”.²⁹⁰ Bu bağlamda “entelektüellerin anti-entelektüalizmi” olarak tanımlanan bu düşünce, akli bütünüyle reddetmekten ziyade onu sınırlandırmakta²⁹¹ ve dış politika bilgisini demokratik denetimden görece özerk bir elitin uzmanlık alanı olarak konumlandırmaktadır. Bu çerçevede Carl Schmitt’in “istisna” doktrini, Soğuk Savaş realizmi içerisinde bir tür “çifte hakikat” anlayışına dönüştürülerek yeniden yorumlanmıştır. Buna göre, demokratik siyasette geçerli evrensel normlar ile devletin güvenlik ve ulusal çıkar temelinde hareket eden dış politika alanı arasında bir ayrım tesis edilmekte; böylece sıradan yurttaşlar için geçerli siyasal ölçütler ile devlet elitlerinin stratejik kararlarına rehberlik eden farklı bir rasyonalite meşrulaştırılmaktadır. Bu yaklaşım, Mirowski’ye göre, Uİ disiplininin doğuş koşullarıyla da yakından ilişkilidir.²⁹²

B. Schmitt, Kararcılık ve Siyasal Realizm

Guilhot’un belirttiği gibi ABD’de Uİ disiplininin ilk kuramcıları arasında yer alan Alman hukukçuların güçlü varlığı, Schmitt’in savaş sonrası tartışmalarda bir muhatap olarak kalmasını sağladı; ancak 1945 sonrasında itibarının ciddi biçimde zedelenmesi, onu entelektüel sahnenin arka planına itmiş ve bu tartışmalarda sessiz bir

---

²⁸⁹ Ibid., s.229.

²⁹⁰ Ibid., s.229.

²⁹¹ Tanım Mirowski’ye ait. “Neoliberalerler insan doğasındaki irrasyonelliği vurgulayarak kendi iktidar projelerini gerekçelendirirken, Morgenthau daha farklı bir yol izleyerek, demokrasiyi sınırlayan seçkin bir düzeni bilim eleştirisi üzerinden temellendirmeye çalışır.” Ibid., s.212 ve 233.

²⁹² Ibid., s. 231.

aktör konumuna hapsetmiştir.²⁹³ Yine de bu düşünceler Uİ teorisinde Morgenthau ile Schmitt arasında “gizli diyalog” şeklinde ortaya çıkmıştır.²⁹⁴

Siyasal Realizm için siyaset “temelde otoriter bir karar alma biçimidir.”²⁹⁵ Buna göre karar ihtiyacı, rasyonel çerçevelerin artık yol gösterici olamadığı kriz anlarında ortaya çıkmaktadır. “Kriz” kavramı ise etimolojik olarak “karar vermek” anlamına gelen *krinein* kökünden türemektedir. Bu yaklaşımın arka planında ise Schmitt’in “kararcılık” (*decisionism*) doktrini yer almaktadır. Bu anlamda kararcılık temelde, Mannheim’in yaptığı idare (*administion*) ve politika (*politics*) ayırımından doğmaktadır. Bu ayrıma göre, ilki, rutin işler ve rasyonelleştirilmiş prosedürlerken, ikincisi rutinin bittiği yerde başlayan güc mücadelesi olarak tanımlanan gerçek siyasettir (*politics proper*).²⁹⁶ Siyaset, sosyal hayatın henüz rasyonelleştirilmemiş, kurallara bağlanmamış ve organize edilmemiş alanıdır. Çünkü yerleşik kuralların ve rasyonel çerçevelerin artık eylem için bir kılavuz işlevi görmediği kritik dönemlerde, siyasi bir karar alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise siyaset ile rasyonellik arasında bir kopuşu temsil etmektedir. Martti Koskenniemi’nin de vurguladığı üzere, Morgenthau’nun ABD’ye göç ettikten sonra bilge devlet adamının ihtiyatlılığının (*prudence*) kurallarla tam anlamıyla sınırlandırılmayacağına yaptığı ısrarlı vurgu, esasen Schmitt’in kararcılık anlayışının Amerikan siyasal bağlamında daha kabul edilebilir bir retorik biçimine dönüştürülmüş hâli olarak değerlendirilebilir.²⁹⁷

---

²⁹³ Gulhot, *After Enlightenment*, s.84.

²⁹⁴ Scheuerman, *Carl Schmitt: End of the Law*, Rowman & Littlefield, 1999, s.225-253; Örneğin John Herz, kendi “realist liberalizm” anlayışının esasen Schmitt’in temel siyasal kavrayışlarını liberal bir çerçeve içerisinde muhafaza etme çabasına dayandığını açık biçimde teslim etmiştir. Gulhot, *After Enlightenment*, s.3.

²⁹⁵ Gulhot, *After Enlightenment*, s.20.

²⁹⁶ Ibid., s.20.

²⁹⁷ Martti Koskenniemi, “Carl Schmitt, Hans Morgenthau, and the Image of Law in International Relations”, der. Michael Byers, *The Role of Law in International Politics: Essays in International Relations and International Law*, Oxford University Press, 2001, s.21, Dipnot 28.

Bu bağlamda Morgenthau, uluslararası hukukun temel açmazlarını açıklarken hukuki yollarla çözülebilen ihtilaflar (*disputes*) ile hukuki yollarla çözülemeyen gerilimler (*tensions*) arasında bir ayrım yapmaktadır.²⁹⁸ Gerilimler siyasi niteliktedir. Siyasi olduğu için bu tür uyuşmazlıklar ancak istisna hali üzerine karar verme yetisini elinde bulunduran egemenin yetkisine bağlıdır. Morgenthau'ya göre, normlar hiyerarşisine dayanan positivist hukukun gücü bir kişinin iradesini fiilen belirleyebilme kapasitesinden gelir. Yani norm, muhatabının “ne yapması gerektiğini” belirleyebiliyorsa geçerlidir.²⁹⁹ Bu yüzden Morgenthau, normatif ilişkileri siyasi iradeler arası ilişkiler olarak görür; yani normu koyan aktör, kendi iradesini muhatabın iradesine dayatmaya çalışır. Bu dayatmanın başarılı olmasının tek koşulu ise yaptırımın (*sanction*) varlığıdır.³⁰⁰ Eğer kurala uymamanın gerçek bir bedeli yoksa, norm iradeyi belirleyemez ve dolayısıyla hukuken de gerçek değildir. Bu nedenle Morgenthau, pozitivizmin iki temel hatasını vurgular: (1) hukukun etik ve ahlaki ilkelere fiilen dayandığını görmezden gelmesi ve (2) hukuku şekillendiren iktisadi çıkarlar, toplumsal gerilimler ve güç arzusu gibi sosyolojik bağlamı ihmal etmesi.³⁰¹

Koskenniemi'ye göre, Morgenthau'nun “etik” veya “sosyolojiyi” hukukun sınırlarını göstermek nedeniyle analize dahil etmesi hukukun önemi ve siyasetin anlamı üzerindeki etkileri son derece derindir. 1941'de Morgenthau devlet yönetiminin etiği konusunda belirsiz kalırken, 1946'ya gelindiğinde, bilge bir karar alıcının sağduyusuna odaklanan, açıkça “Prometheusçu” bir devlet adamlığı anlayışı geliştirmiş³⁰² ve

---

²⁹⁸ Rösch, “Morgenthau in Europe: Searching for the Political”, 1-25.

²⁹⁹ Koskenniemi, “Carl Schmitt, Hans Morgenthau, and the Image of Law in International Relations”, s.22-3.

³⁰⁰ Ibid., s.23.

³⁰¹ Ibid., s.24.

³⁰² Kavram, Yunan mitolojisindeki Prometheus figürüne atıfla, bilgiye, öngörüye ve yaratıcı insan iradesine dayanan, düzeni aşma ve kaderi şekillendirme cesaretini vurgulayan bir siyasal düşünme tarzını ifade eder.

siyasetteki temel seçimin “yasallık ile yasadışılık arasında değil, siyasi bilgelik ile siyasi aptallık arasında” olduğunu ileri sürmüştür.³⁰³ Bu değişim, uluslararası alana ilişkin sosyolojik (yani realist) anlayışıyla örtüşmekteydi. Zira iç toplumsal düzen, genel hukuk kurallarına elverişli tipik ve tekrarlanabilir durumlarla karakterize edilirken, uluslararası siyaset benzersiz ve tekrarı olmayan koşullardan oluşmakta; bu nedenle ancak “katı biçimde bireyselleştirilmiş bir hukuk kuralı”nın yeterli olabileceği savunulmaktadır.

Morgenthau’nun etik ve sosyolojik yaklaşımı, hukuki analizi tamamlamak yerine onu ikame eden ve hatta ona karşıt bir işleve bürünen, Schmitt’in “istisna” kavramıyla ifade ettiği biçimde hukukun ötesine geçen bir yönelim sergiler.³⁰⁴ Bu nedenle, Kosekennemi’ye göre, Morgenthau’nun hukuk teorisiyle olan sürekli ilgisini kademeli olarak terk etmesi ve hukuku diplomatik statünün sıradan bir düzenlemesi olarak asgari, neredeyse törensel bir role indirgemesi şaşırtıcı değildir. Çünkü uluslararası alanda hukuki değişim, “güç için rekabetçi bir arayış”tan doğuyordu; bu arayışta, galip gelen güçler, hukuki düzeni usulî araçlarla değil, sistemi bir bütün olarak sorgulayan rakip güçlerin şiddetli çatışması yoluyla yeniden şekillendiriyordu. Morgenthau’nun hukuka somut bağlamı yeniden dahil etme çağrısı ve ihtiyata dayalı etik vurgusu, Schmitt’in *konkrete Ordnung* (somut düzen) ve etkin kararın önceliği düşüncesini yansıtır.³⁰⁵ Böylece; mantıksal olarak her ikisi de bir kararcılık anlayışına yönelmiştir; “burada ya Führer ya da ihtiyatlı devlet adamı, biçimsel yasallığa özünü (meşruiyetini) vermektedir, böylece farklı siyasal aktörleri bir araya getirmekte ve sağlam bir siyasi düzen oluşturmaktadır.”³⁰⁶

---

³⁰³ Ibid., s.25.

³⁰⁴ Ibid., s.25

³⁰⁵ Ibid., s.26.

³⁰⁶ Ibid., s.27.

Bu çerçevede uluslararası hukuk, biçimsel bir yasamadan değil, devletler arasında eşitsiz biçimde dağılan toplumsal güçlerin mücadelesinden doğmaktadır. Bu nedenle Schmitt egemen eşitlik fikrini reddederek sınırları aşan hiyerarşik etki alanlarının (*Reiche*) tanınmasını savunur ve bu yaklaşımı *Großraum* (Büyük Alan Teorisi) kavramıyla temellendirir.³⁰⁷ Post-savaş döneminde nükleer savaş gibi özgül koşullarında Morgenthau dünya devleti fikrine yönelse de, bu “entelektüel paradoksu çözmeyi başaramaz”.³⁰⁸ Dahası bu durum onu “küresel yönetişime yönelik görece mütevazı girişimleri bile eleştirmeye zorlamıştır”.³⁰⁹ Bu nedenle onun analizi yeniden Schmittçi Büyük Alan Teorisi ve Monroe Doktrini gibi, büyük güçler arasında paylaşılan bir *büyük alan* kavramına yönelmesine neden olmuştur.

---

³⁰⁷ Ibid., s.26.

³⁰⁸ Scheuerman, “Was Morgenthau a Realist? Revisiting Scientific Man Vs. Power Politics”, s.524.

³⁰⁹ Scheuerman, “Carl Schmitt and Hans Morgenthau: Realism and beyond”, s. 39.

C. Jus Publicum Europaeum, Großraum/Büyük Alan Teorisi ve Morgenthau

Nicolas Guilhot, William Scheuerman ve Chris Brown'un gösterdiği üzere Morgenthau, Schmitt'in hem uluslararası politika hem de ABD'nin küresel rolü konusundaki temel argümanlarına oldukça hâkimdi.³¹⁰ Bu nedenle her iki düşünürün uluslararası ilişkiler yaklaşımı aynı gerekçelendirmeye, dolayısıyla Schmitt'in geliştirdiği Avrupa Kamu Hukuku (*Jus Publicum Europaeum*) ve *Großraum* (büyük alan) yaklaşımına dayanmaktadır.³¹¹

Buna göre hem Schmitt hem de Morgenthau, 19. yüzyılın sonuna kadar işleyen JPE düzenine yönelik derin bir nostalji taşımakta ve ABD'nin “evrensel hukuk” anlayışını bu sisteme yönelik bir tehdit olarak değerlendirmektedir. Schmitt'e göre 18. yüzyıldan itibaren JPE, eski din savaşlarının aksine savaşı sınırlayarak ahlaki ve teolojik bir mutlak yıkım aracı olmaktan çıkarmış; çatışmayı egemen devletler arasında rasyonelleştirilmiş bir hukuki sürece dönüştürmüştür. Bu “altın çağda”, taraflar birbirini yok edilmesi gereken varoluşsal “hasımlar” yerine, eşit haklara sahip “meşru düşmanlar” (*justi hostes*) olarak tanımış; böylece şiddet sınırlandırılmış ve tarafsızlık statüsü mümkün hale gelmiştir.³¹² Sistemin temellerini egemen eşitlik, devletin şiddet tekeli ve seküler hukuk düzeni oluştururken; çatışmalar profesyonel ordularla sınırlandırılarak toplumsal yıkım hafifletilmiştir. Ancak Schmitt'e göre, kıta hukukuna bağlılığı zayıf olan İngiltere ve özellikle ABD gibi deniz güçlerinin müdahaleleriyle birlikte, istikrar sağlayan bu ölçülü

---

³¹⁰ Guilhot, “Imperial Realism: Post-War IR Theory and Decolonisation”, s. 698-720; Chris Brown, “The Twilight of International Morality? Hans J. Morgenthau and Carl Schmitt on the end of the Jus Publicum Europaeum”, Michael C. Williams der. *Realism Reconsidered: The Legacy of Hans Morgenthau in International Relations*, Oxford University Press, 2007, 42-62; Scheuerman, “Carl Schmitt and Hans Morgenthau: Realism and beyond”, s.88, Dipnot 11.

³¹¹ Schmitt'in bu indirgemeci tarih anlayışının tarihsel-sosyolojik bir eleştirisi için bkz. Benno Teschke, “Fatal attraction: a critique of Carl Schmitt's international political and legal theory”, *International Theory*, Cilt 3, Sayı 2, 2011, s. 179-227.

³¹² Brown, “The Twilight of International Morality?”, s.48

Avrupa düzeni 20. yüzyılda çökmeye başlamıştır.³¹³

Schmitt, JPE'nin çöküşünü sadece bir hukuka ilişkin bir değişim olarak değil; siyasetin ve savaşın doğasında yer alan köklü bir ontolojik dönüşüm olarak nitelendirmiştir. JPE'nin coğrafi sınırlara dayalı yapısının yerini alan Amerika öncülüğündeki “uluslararası hukuk” modeli, toprak ayrımlarını ortadan kaldırarak liberal ve ahlaki bir evrenselciliği hâkim kılmıştır.³¹⁴ Ona göre liberalizm; siyasi çıkarları ahlaki zorunluluklar gibi sunarak “dost-düşman ayrımı” ve “istisna durumu” üzerindeki egemen kararları bastırmaya çalışmıştır. Bu dönüşümün kökenini Monroe Doktrini'ne dayandıran Schmitt; ABD'yi Avrupa düzenini içeriden zayıflatan istisnai bir güç ve gayri resmi bir hegemon olarak konumlandırmıştır.³¹⁵ Böylece yeni düzende savaş, “meşru düşmanlar” (*justi hostes*) arasındaki sınırlı bir çatışma olmaktan çıkıp, suçlu ilan edilen düşmana karşı yürütülen “ahlaki bir mücadeleye” evrilmiştir. Bu nedenle hem Schmitt hem Morgenthau, çözülmekte olan ulus-devlet sistemi ile liberal evrenselciliğe alternatif olarak ve Monroe doktrininden açıkça yararlanarak bölgesel hegemonya (*Großraum*) kavramını geliştirmiş ve modern siyasal düzenin egemen eşitlik ilkesinden ziyade, hegemonik güçlerin liderliğinde örgütlenen büyük bloklar etrafında şekilleneceğini ileri sürmüştür.³¹⁶

Bununla birlikte Guilhot'un söylediği üzere, eski Avrupa düzenine özgü göreceli denge, sınırlayıcı kapasitesini içkin ahlaki temellerden değil, güç genişlemesinin yerleşik sınırları ve hayati çıkarları tehdit etmeksizin gerçekleşebilmesinden almaktaydı. Avrupa'daki hukuki düzen, Avrupa dışını hukukun askıya alındığı bir “boş alan” (*rechtsfreier Raum*) olarak tanımlamasına ve bu nedenle hukuken tanınmayan bu

---

³¹³ Ibid., s.47.

³¹⁴ Ibid., s.47-50.

³¹⁵ Ibid., s.48.

³¹⁶ Kavramın entelektüel kökenleri üzerine bir tartışma için bkz. Specter, *Atlantic Realists*, s.68-91.

bölgelerde yürüttüğü sömürgeci şiddeti meşrulaştırabilmesine dayanmaktaydı.³¹⁷ Kısaca Eric Hobsbawm'ın “imparatorluk çağı” diye adlandırdığı dönem, Morgenthau tarafından adeta Avrupa'nın altın çağı olarak idealleştirilmiştir.³¹⁸

Aslında imparatorluk çağı ya da *fin de siècle* (ilerici değişim ile ilgili karamsarlık dönemi) olarak tanımlanan 1880–1914 (veya daha geniş anlamda 1848–1945) arası dönem, Siyasal Realizm'in “ulusal çıkar”, “etki alanı” ve güç dengesi gibi kurucu kavramlarının, yükselen emperyalizm bağlamında oraya çıktığını ve şekillendiğini göstermektedir. Bu anlamda Realpolitik, *Machtpolitik* (güç politikası), *Weltpolitik* (dünya politikası), *Großraum* (büyük alan) ve *Lebensraum* (yaşam alanı) gibi kavramlar, büyük ölçüde emperyal güçlerin tarihsel deneyimlerinden türemiş kavramsal kategorileri ifade etmektedir.³¹⁹ Başka bir ifadeyle, realizmin kavramsal çerçevesi, nötr ve evrensel bir siyaset bilgisinden değil; 19. yüzyıl sonunun emperyal jeopolitiği, Sosyal Darwinist rekabet anlayışı ve büyük güç tahayyülleri tarafından şekillenmiş tarihsel bir düşünsel mirastan beslenmektedir. Örneğin, Matthew Specter, “Atlantik Realistleri” olarak tanımladığı ve yükselen emperyalizm döneminin düşünürleri arasında konumlandığı —Weltpolitik, Jeopolitik ve Siyasal Realizm gelenekleriyle ilişkilendirilen— isimlerin düşüncelerinin, ırksal hiyerarşilere, emperyal projelere ve *animus dominandi*'ye (hükmetme arzusuna) dayanan varsayımlar tarafından şekillendiğini göstermektedir.³²⁰

Dolayısıyla Realizm, uluslararası siyasetin zamandan ve mekândan bağımsız nesnel gerçekliklerini açıklayan tarafsız bir kuramsal çerçeve olarak değil; büyük güçlerin emperyal genişleme, nüfuz alanı tesis etme ve rekabet eden jeopolitik bloklar temelinde

---

³¹⁷ Kolasi, “Küresel Organik Kriz, Neoliberalizm, Emperyalizm ve Liberal Evrenselciliğin Çöküşü”, s.41.

³¹⁸ Guilhot, “Imperial Realism: Post-War IR Theory and Decolonisation”, s.709.

³¹⁹ Matthew Specter, *Atlantic Realists: Empire and International Political Thought Between Germany and the United States*, Stanford, Stanford University Press, 2022, s.13.

³²⁰ Ibid.

ortaya çıkan pratiklerinin düşünsel bir ifadesi olarak değerlendirilmelidir. Specter'in vurguladığı üzere, Friedrich Ratzel'den Schmitt ve Morgenthau'ya uzanan düşünsel süreklilik içerisinde dünya siyaseti, büyük güçlerin hâkimiyet “alanlarına” bölünmüş çoğul bir düzen olarak tahayyül edilmekteydi. Bu tahayyülün epistemolojik ve normatif sonucu ise “ahlaki görelilik”ti; başka bir ifadeyle, evrensel ve aşkın bir siyasal ahlak anlayışı yerine, her büyük gücün kendi tarihsel konumu, jeopolitik zorunlulukları ve nüfuz alanı çerçevesinde tanımlanan farklı siyasal normların meşruiyet kazandığı çoğulcu bir uluslararası düzen anlayışı ön plana çıkmaktaydı.

Bu nedenle Morgenthau Monroe Doktrini'ni, öngörülü bir dış politika örneği olarak övmüş, ancak ABD'nin Latin Amerika'daki hegemonik konumunun yol açtığı siyasal ve toplumsal sonuçları göz ardı ederek ve bu yayılmayı Theodore Roosevelt gibi figürlerin ortaya koyduğu emperyal, ırksal ve misyonerci güdüler yerine liberal ahlakçılığa atfederek Schmitt'te yer alan önemli kör noktaları yeniden üretmiştir.³²¹ Dahası Specter'in vurguladığı üzere savaşın ulusal çıkarlar için uygun olmadığını ve amacın araçları haklı çıkaramayacağını savunurken, “hiçbir zaman” ABD'nin kendi çıkarları doğrultusunda tüm dünyadaki işleri düzenleme hakkını, kısacası imparatorluk hakkını sorgulamamıştır.³²²

Benzer şekilde, savaş sonrası dönem Siyasal Realistlerinin sömürsüzleşme sürecine yönelik tutumlarını inceleyen Guilhot, Morgenthau, George Kennan, Philip Bell, Kenneth Thompson, Stefan Possony ve Robert Strausz-Hupé gibi düşünürlerin çalışmalarında, uluslararası hiyerarşik ilişkilerin hangi düşünsel temeller üzerinden meşrulaştırıldığını göstermektedir. Örneğin Bell'e göre, ABD'nin sömürgeciliğe ilkesel düzeyde karşı görünen geleneksel tutumu, yalnızca ülkenin çıkarlarının sınırlı olduğu

---

³²¹ Ibid., s.75-6.

³²² Specter, *Atlantic Realists*, s. 166.

veya bu tutumun Monroe Doktrini çerçevesiyle uyumlu kaldığı koşullarda sürdürülebilirdi. Possony ise sömürgecilik karşıtlığının nihayetinde Sovyet çıkarlarına hizmet edeceğini ileri sürmüştür.³²³

Bu anlamda bugün disiplin tarihinde sömürgecilik, ve üçüncü dünyaya ilişkin gözle görülür ilgisizlik disiplinin büyük güç ilişkileri ile ilgili olmasından ziyade, bir yandan savaş sonrası sömürge tartışmalarının yapısıyla, diğer yandan ise sömürgecilik karşıtlığına yönelik eleştirinin tüm unsurlarının zaten realist UI'in temel çerçevesine içkin olmasıyla ilgilidir.³²⁴ Buna göre realizmin uluslararası hukuka ve tarihsel “ilerleme” iddialarına yönelttiği eleştiri, 1950’lerde imparatorluklar dönemi zaten kapanmakta olduğu için, emperyal iddialardan ziyade, aslında yeni ulusların hem uluslararası hukukun öznesi hem de tarihin aktörü olma iddialarını zayıflatıyordu.³²⁵ Yeni devletlerin uluslararası hukuk alanında eşitlik ve ırksal adalet talep ettiği bir dönemde, hukuku “güç siyasetinin bir maskesi” olarak tanımlamak, sömürgecilikten kurtulan devletlerin ahlaki hak iddialarını değersizleştirmiş ve sistemin kökenindeki ırksal eşitsizliği görünmez kılmıştır.

Bu bağlamda Siyasal Realizmin kurucu düşünürleri, uluslararası hukuku güç ilişkilerinin bir ürünü olarak değerlendirmiş ve dekolonizasyonu çoğu zaman sömürgecilik karşıtı bir özgürleşme süreci olarak değil, milliyetçiliğin yeni bir biçimi olarak yorumlamıştır. Realist teoride milliyetçilik eleştirisinin yerleşik olması nedeniyle, anti-sömürgeci hareketler “ulusal kendi kaderini tayin hakkı” gibi normatif ilkeler temelinde değil, siyasal düzeni istikrarsızlaştıran yıkıcı ideolojik hareketler olarak ele alınmıştır. ³²⁶ Bu dönemde ayrıca disiplinin temel tartışma eksenini oluşturan

---

³²³ Guilhot, “Imperial Realism”, s.710-714.

³²⁴ Ibid., s. 698-720.

³²⁵ Ibid., s.700.

³²⁶ Ibid., s.700-701.

“emperyalizm” ve “uluslararasılık” gibi kavramlar, savaş sonrası ideolojik iklimde meşruiyetlerini büyük ölçüde yitirerek disiplinin kurucu tartışmalarının dışına itilmiştir. Bu durum hem ABD’nin emperyal ilişkilerini meşrulaştırmış hem de disiplinin emperyal ve ırksal kökenlerini gizlemiştir.³²⁷ Bu nedenle savaş sonrası dönemde tartışmalar ırksal ve kültürel eşitlik meselesine yönelik meydan okuduğunda, yani uluslararası hukukun artık hiyerarşik ırksal ilişkilere izin vermediği bir anda, Siyasal Realizmin başarısı dünyayı somut farklılıklar üzerinden anlamamanın ve siyasal ayrımlar yapmanın bir yolunu sunmasıydı.³²⁸

Bu bağlamda, örneğin PAN’da Morgenthau emperyalizme yaklaşımını “nesnel bir analiz” olarak sunmasına rağmen, emperyalizmi temelde büyük güçlerin çıkarları ve güç ilişkileri çerçevesinde tanımlamıştır. Buna göre güç mücadelesinin “statüko” ve “prestij” politikalarıyla birlikte üç ifadesinden biri olarak “emperyalizm”, her şeyden önce statükoyu yıkmayı, yani “iki ya da daha fazla ulus arasındaki güç ilişkilerinin tersine çevrilmesini” amaçlayan bir politikayı ifade etmektedir.³²⁹

Böylece emperyalizm, ancak genel bir güç dengesi çerçevesinde anlam kazanan görelî bir kavrama dönüşmüştür. Bu perspektiften bakıldığında, “halihazırda var olan bir imparatorluğun korunmasını amaçlayan her dış politika emperyalizm değildir.”³³⁰ Bu yaklaşım ABD’nin kendi etki alanında izlediği tüm politikaları statükocu olarak ele almakta ve üçüncü dünyaya ilişkin müdaheleri ise realist çerçevede meşrulaştırmaktaydı. Guilhot’un vurguladığı üzere bu sözde “nesnel analiz” hakkında söylenmesi gereken ilk şey, emperyalizmi yalnızca Avrupa güçlerinin bakış açısından tanımlamasıdır.³³¹ Bunu

---

³²⁷ David Long ve Brian C. Schmidt der., *Imperialism and Internationalism in the Discipline of International Relations*, Suny Press, 2005.

³²⁸ Guilhot, “Imperial Realism”, s.699.

³²⁹ Ibid., s.707-11.

³³⁰ Ibid., s.708.

³³¹ Ibid., s.708.

yaparken hem sömürge halklarının yaşadıkları deneyimleri hem de emperyal genişlemeye yönelik normatif eleştirileri göz ardı ederek, emperyalizmi ise tarihsel olarak koşullu ve eleştirel perspektiften ele almayarak ABD dış politikasını meşrulaştırmıştır.

Scheuerman'a göre, Morgenthau'nun nükleer yok oluş karşısında dünya devletini "zorunlu" görmesine rağmen, buna giden yolu bulamaması ise yine Schmitt'ten taşıdığı entelektüel bagajla ilgilidir. Morgenthau her türlü federasyon ve konfederasyon gibi alternatif örgütlenme biçimlerini reddediyordu.³³² Çünkü uluslararası hukuk, heterojen siyasi ve kültürel yapılar üzerine kurulduğunda etkisiz kalır, hatta ters teperdi. Diğer yandan Morgenthau, savaş ve kriz anlarında "bir adam veya bir grup adamın" (Lincoln veya Roosevelt gibi) mutlak gücü eline aldığını savunuyordu. Ona göre egemenlik halka devredilemezdi; çünkü halk bir bütün olarak eylemde bulunamazdı. Egemenliğin "paylaşılması" veya "bir kısmından feragat edilmesi" fikrini mantık dışı ve siyasi olarak imkansız buluyordu.³³³ Scheuerman'a göre, Morgenthau'nun egemenlik anlayışı mutlakiyetçi döneme dair fikirler üzerine inşa edildiği için halk egemenliği ve ABD federalizmi kavramlarını anlayamamıştır.³³⁴

Kısaca, Morgenthau'nun düşünsel çerçevesi Alman romantizmi, felsefi idealizm, tarihselcilik, muhafazakâr düşünce ve siyasi teolojiyle kurduğu ilişki temelinde şekillenmiştir. Bu bağlamda, toplumsal gerçekliği değişim ve özgürleşme perspektifinden değil; düzen, otorite, hiyerarşi ve siyasi karar kapasitesi gibi unsurlar çerçevesinde ele alması nedeniyle, onun Siyasi Realizmi gerici modernizmin temel özelliklerinden bütünüyle ayrışamamıştır.

---

³³² Scheuerman, "Carl Schmitt and Hans Morgenthau: Realism and Beyond", s. 83; Dünya devleti ve Morgenthau'da realizmin sınırları için bkz. Bkz. Guilhot, "Politics between and beyond nations", s. 74-6.

³³³ Ibid., s.83-4.

³³⁴ Ibid., s.84.

SONUÇ

Bu tez, Hans Morgenthau'nun siyasal realizminin Uİ literatüründe neden birbirinden oldukça farklı ve kimi zaman çelişkili biçimlerde yorumlandığı sorusundan hareket etmiştir. Morgenthau, bir yandan disiplinin ana akım anlatısında güç politikalarını meşrulaştıran, uluslararası siyaseti değişmez insan doğası ve güç mücadelesi etrafında açıklayan, pozitivist ve statükocu bir realist olarak değerlendirilmiştir. Diğer yandan ise özellikle 1980'lerden itibaren gelişen post-pozitivist tartışmalar bağlamında, tarihsel bağlama, olumsuzluğa, ahlaki muhakemeye, siyasal yargıya ve yorumsamacı bilgi anlayışına önem veren eleştirel bir düşünür olarak yeniden yorumlanmıştır. Bu çalışma, söz konusu iki yorum arasındaki gerilimin yalnızca Morgenthau'nun metinlerindeki kavramsal belirsizliklerden kaynaklanmadığını; daha derinde, Uİ disiplininin tarih yazımı, entelektüel tarih anlayışı ve “tarihsellik” ile “eleştirelilik” arasında kurduğu sorunlu ilişkiyle bağlantılı olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Tezin temel araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmiştir: Morgenthau'nun Siyasal Realizmi, pozitivism karşıtı, tarihselci ve normatif özelliklerine rağmen Coxçu anlamda Eleştirel bir Teori olarak değerlendirilebilir mi; yoksa Alman romantizmi, felsefi idealizm, tarihselcilik, kararcılık ve gerici modernizmle ilişkisi dikkate alındığında, Aydınlanma karşıtı ve muhafazakâr bir siyasal ontolojiye dayanan bir düşünce geleneği olarak mı anlaşılmalıdır? Bu soruya verilen yanıt, Morgenthau'nun düşüncesinin pozitivist bir teoriye indirgenemeyeceği; ancak bu durumun onu Eleştirel Teori geleneği içinde konumlandırmak için de yeterli olmadığı yönündedir. Başka bir ifadeyle, Morgenthau'nun pozitivism karşıtlığı, normatif duyarlılığı ve tarihsel bağlama verdiği önem, onun siyasal düşüncesindeki muhafazakâr, seçkinci, kararcı ve Aydınlanma karşıtı unsurları ortadan kaldırmamaktadır.

Bu tezin ilk bulgusu, Morgenthau'ya ilişkin literatürdeki “pozitivist realist” ve

“eleştirel realist” yorumların her ikisinin de belirli yönlerden açıklayıcı olmakla birlikte, Morgenthau’nun siyasal düşüncesini tek başına kavramakta yetersiz kaldığıdır. Morgenthau’nun SMPP ve PAN gibi temel metinleri, bir yandan davranışsalcılığa, teknik akılcılığa, liberal ilerleme inancına ve soyut bilimcilik iddialarına yöneltmiş güçlü bir eleştiri içerir. Bu nedenle onu basitçe pozitivist bir sosyal bilimci olarak tanımlamak indirgemeci olur. Ancak diğer yandan Morgenthau’nun eleştirisi, toplumsal ve siyasal düzenin özgürleştirici biçimde dönüştürülmesi yönünde bir imkân açmaz. Aksine, onun düşüncesinde insan doğası, güç arzusu, siyasal çatışma, trajedi ve düzen ihtiyacı büyük ölçüde tarih-ötesi ve değişmez kategoriler olarak kavranır. Bu nedenle Morgenthau’nun pozitivism karşıtlığı, zorunlu olarak Eleştirel Teori anlamında özgürleşmeci veya dönüştürücü bir kuramsal konuma işaret etmez.

Bu noktada tezin ikinci temel bulgusu, post-pozitivist literatürde Morgenthau’nun eleştirel bir düşünür olarak yeniden konumlandırılmasının, büyük ölçüde Robert Cox’un “sorun çözücü teori” ile “eleştirel teori” arasında yaptığı ayrım ve Richard Ashley’in “teknik realizm” ile “pratik realizm” arasında kurduğu karşıtlık üzerinden mümkün hâle geldiğidir. Cox’un ayrımı, tarih-dışı ve statükocu teoriler ile tarihsel ve eleştirel teoriler arasında güçlü bir karşıtlık kurmuştur. Ashley ise bu ayrımı Neorealizm ile Klasik Realizm arasındaki farkı açıklamak için kullanmış; Waltz’un Neorealizmini teknik, yapısalcı, pozitivist ve tarih-dışı bir model olarak eleştirirken, Morgenthau’nun Siyasal Realizmini tarihsel, yorumsamacı, pratik ve normatif bir düşünce biçimi olarak öne çıkarmıştır. Bu yorum, Morgenthau’nun Neorealizmden farklılığını göstermesi bakımından önemli olmakla birlikte, tarihselcilik ile eleştirelilik arasında fazla doğrudan bir ilişki kurmaktadır.

Bu tez, söz konusu ilişkinin problemlili olduğunu ileri sürmüştür. Bir teorinin

tarihsel bağlama duyarlı olması, olumsuzluğu kabul etmesi veya pozitivist bilgi anlayışına mesafeli durması, onu otomatik olarak eleştirel teori haline getirmez. Eleştirel Teori, yalnızca tarihselliği tanımakla değil, aynı zamanda mevcut toplumsal ve siyasal düzenin nasıl kurulduğunu, hangi güç ilişkileri tarafından yeniden üretildiğini ve hangi koşullar altında dönüştürülebileceğini açıklamakla ilgilidir. Bu nedenle Coxçu anlamda eleştirelilik, yalnızca tarihsel bağlamsalcılık değil, aynı zamanda özdeşünümSELLİK, toplumsal dönüşüm imkânı ve özgürleşme perspektifi gerektirir. Morgenthau'nun Siyasal Realizmi ise siyasal düzeni, güç mücadelesini ve çatışmayı sorgulamak yerine, çoğu zaman bunları insan varoluşunun ve siyasal hayatın değişmez sınırları olarak kabul eder. Bu nedenle Morgenthau'da tarihsel duyarlılık bulunmakla birlikte, bu duyarlılık Eleştirel Teori anlamında dönüştürücü bir tarihselcilik niteliği taşımaz.

Tezin üçüncü bulgusu, Morgenthau'yu eleştirel bir düşünür olarak yorumlayan entelektüel tarih çalışmalarının önemli katkılarına rağmen, belirli metodolojik sınırlılıklar taşıdığıdır. Son otuz yılda gelişen entelektüel tarih yazımı, Uİ disiplininin kanonik ve çizgisel tarih anlatılarını önemli ölçüde sorgulamış; “büyük tartışmalar”, 1648 ve 1919 gibi kurucu mitler ve realizmin ders kitaplarındaki karikatürleştirilmiş sunumları ciddi biçimde eleştirilmiştir. Bu çalışmalar, Morgenthau'nun düşüncesini davranışsal ve Neorealist yorumların ötesine taşıyarak onun Avrupa entelektüel bağlamını, normatif kaygılarını ve yorumsamacı bilgi anlayışını görünür kılmıştır. Bununla birlikte, bu yaklaşım çoğu zaman metinsel ve söylemsel bağlamsalcılıkla sınırlı kalmış; Morgenthau'nun düşüncesini şekillendiren daha geniş toplumsal, siyasal, sınıfsal ve ideolojik bağlamları yeterince açıklayamamıştır.

Bu nedenle tez, Morgenthau'nun düşüncesinin yalnızca entelektüel tarih veya metin içi yorum yoluyla değil, tarihsel-sosyolojik ve toplumsal tarih yaklaşımıyla ele alınması gerektiğini savunmuştur. Böyle bir yaklaşım, düşünürleri yalnızca kullandıkları

kavramlar, dahil oldukları söylem oyunları veya müdahil oldukları akademik tartışmalar içinde değil, aynı zamanda içinde şekillendikleri toplumsal krizler, siyasal mücadeleler, ideolojik gelenekler ve tarihsel güç ilişkileri içinde konumlandırır. Morgenthau'nun siyasal realizmi de bu bakımdan yalnızca soyut bir teori değil, belirli bir tarihsel dönemin krizlerine verilen ideolojik ve siyasal bir yanıttır. Bu yanıt, liberal rasyonalizme, Aydınlanma'nın ilerleme inancına, Fransız Devrimi'nin eşitlikçi ve özgürlükçü mirasına ve toplumsal düzenin akılcı biçimde yeniden kurulabileceği düşüncesine karşı derin bir şüphe barındırmaktadır.

Bu çerçevede tezin dördüncü bulgusu, Morgenthau'nun Siyasal Realizminin Alman romantizmi, felsefi idealizm, tarihselcilik, muhafazakâr düşünce ve siyasal teolojiyle ilişkisi dikkate alınmadan yeterince anlaşılamayacağıdır. Morgenthau'nun düşüncesinde aklın sınırlarına yapılan vurgu, siyasal olanın çatışmacı niteliği, kararcılığın ve devlet adamlığının yüceltilmesi, liberal hukukçuluğa duyulan güvensizlik, seçkin siyasi yargı anlayışı ve düzen fikrine verilen merkezi önem, onun düşüncesini Aydınlanma karşıtı entelektüel gelenekle ilişkilendirmektedir. Bu gelenek, modernliğin teknik, bürokratik ve rasyonelleştirici yönlerini reddetmez; fakat bunları demokratikleşme, eşitlik, toplumsal özgürleşme veya ilerleme perspektifiyle değil, düzen, otorite, hiyerarşi ve siyasal karar kapasitesiyle ilişkilendirir. Bu nedenle Morgenthau'nun Siyasal Realizmi, modern dünyanın krizlerine modern araçlarla yanıt veren, fakat bu yanıtı ilerlemeci ve özgürlükçü değil, muhafazakâr ve seçkin bir siyasal tahayyül içinde kuran gerici modernist bir düşünce biçimi olarak değerlendirilebilir.

Bu bağlamda Carl Schmitt'in düşüncesiyle kurulan ilişki özellikle önemlidir. Morgenthau'nun siyasal düşüncesi, Schmittçi anlamda siyaseti dost-düşman ayrımı, karar, egemenlik, istisna hali ve liberal normativizmin sınırları üzerinden kavrayan bir damarla kesişmektedir. Bu durum, Morgenthau'nun Schmitt'in görüşlerini bütünüyle

benimsediği anlamına gelmez; ancak siyasal gerçekliği rasyonel hukukçuluk, liberal normlar veya evrensel ahlak ilkeleri temelinde değil, çatışma, karar, güç ve düzen ihtiyacı temelinde kavraması bakımından aralarında önemli süreklilikler bulunmaktadır. Morgenthau'nun 18. ve 19. yüzyıl Avrupa diplomasisine yönelik ilgisi, devlet adamlığına yaptığı vurgu ve uluslararası düzeni hiyerarşik güç ilişkileri içinde düşünmesi de bu entelektüel hattın parçası olarak okunabilir.

Bu bulgular ışığında tezin temel sonucu şudur: Morgenthau'nun Siyasal Realizmi, ne ana akım literatürün uzun süre varsaydığı gibi basitçe pozitivist ve değerlerden arındırılmış bir teoriye indirgenebilir ne de post-pozitivist literatürün bir bölümünde ileri sürüldüğü gibi Coxçu anlamda Eleştirel bir Teori olarak kabul edilebilir. Morgenthau'nun düşüncesi normatif, tarihsel ve yorumsamacı unsurlar içermektedir; ancak bu unsurlar, onun siyasal ontolojisinin muhafazakâr karakterini dönüştürmemektedir. Morgenthau, modernliğin krizlerini teşhis ederken güçlü bir eleştirel sezgiye sahiptir; fakat bu teşhis, toplumsal ve siyasal özgürleşme yönünde bir dönüşüm fikrine değil, güç, çatışma, trajedi ve düzenin kalıcılığına dayanan bir Siyasal Realizm anlayışına yönelir. Bu nedenle Morgenthau'nun eleştirelliği, mevcut düzeni dönüştürmeye yönelik bir eleştirelilik değil; liberal rasyonalizmin, bilimciliğin ve ilerleme fikrinin sınırlarını gösteren muhafazakâr bir eleştirelliktir.

Bu sonuç, Uİ disiplininin teori tarihi açısından da daha geniş bir anlama sahiptir. Morgenthau'nun yeniden okunması yalnızca bir düşünürün doğru sınıflandırılması meselesi değildir. Asıl mesele, disiplinin kendi kurucu figürlerini, teorik geleneklerini ve tarih yazımı biçimlerini nasıl inşa ettiğidir. Eğer Klasik Realizm yalnızca Neorealizme karşı bir “eleştirel alternatif” olarak sunulursa, onun Aydınlanma karşıtı, seçkinci, muhafazakâr ve yer yer politik-teolojik unsurları görünmez hale gelir. Benzer şekilde, tarihselcilik ile eleştirelilik arasında doğrudan bir özdeşlik kurulursa, tarihsel bağlama

duyarlı fakat siyasal bakımdan muhafazakâr veya karşı-devrimci düşünce biçimleri de Eleştirel Teori kapsamında değerlendirilebilir. Bu tez, tam da bu noktada, Uİ disiplininde tarihsel bağlamı dikkate almanın gerekli fakat yeterli olmadığını; asıl sorunun hangi tarih anlayışının, hangi siyasal ontolojinin ve hangi toplumsal tahayyülün benimsendiği olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Bu nedenle çalışmanın literatüre katkısı üç düzeyde değerlendirilebilir. İlk olarak tez, Morgenthau literatüründe pozitivist ve eleştirel yorumlar arasında sıkışan tartışmaya üçüncü bir açıklama hattı önermektedir. Morgenthau'nun pozitivism karşıtı ve normatif yönlerini kabul etmekle birlikte, onun siyasal düşüncesinin muhafazakâr ve Aydınlanma karşıtı ontolojik temellerini görünür kılmaktadır. İkinci olarak tez, Uluslararası İlişkiler disiplininde entelektüel tarih yazımının sınırlarına dikkat çekmekte ve metinsel-dilsel bağlamsalcılığın toplumsal tarih yaklaşımıyla tamamlanması gerektiğini ileri sürmektedir. Üçüncü olarak ise tez, siyasal realizmin yalnızca bir dış politika teorisi veya uluslararası siyaset açıklaması değil, modernliğin krizlerine verilen belirli bir ideolojik yanıt olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadır.

Sonuç olarak, Morgenthau'nun siyasal realizmi, pozitivist sosyal bilimin ve liberal rasyonalizmin sınırlarını güçlü biçimde teşhis eden; ancak bu sınırları aşmak için özgürleşmeci veya dönüştürücü bir siyasal ufuk geliştirmeyen bir düşünce biçimidir. Onun düşüncesinde tarih, insan eylemliliği ve siyasal muhakeme önemli bir yer tutsa da bu unsurlar, toplumsal dönüşüm fikrinden çok düzenin kırılganlığı, güç mücadelesinin sürekliliği ve siyasal kararın kaçınılmazlığı etrafında örgütlenir. Bu nedenle Morgenthau'nun Siyasal Realizmi, Eleştirel Teoriyle bazı epistemolojik ortaklıklara sahip olsa da, ontolojik ve siyasal sonuçları bakımından Eleştirel Teoriden ziyade muhafazakâr, Aydınlanma karşıtı ve gerici modernist bir düşünce geleneği içinde konumlandırılmalıdır. Tezin ulaştığı temel sonuç budur: Morgenthau, pozitivist realizme indirgenemeyecek

kadar tarihsel ve normatif bir düşünürdür; fakat Coxçu anlamda eleştirel bir teorisyen olarak değerlendirilemeyecek kadar da düzen, güç, çatışma ve insan doğasının değişmezliği fikrine bağlıdır.

Bu nedenle bu tez, Morgenthau literatürüne yalnızca yeni bir yorum eklemeyi değil, aynı zamanda Uluslararası İlişkiler disiplininde tarihselcilik ile eleştirelilik arasında çoğu zaman varsayılan doğrudan ilişkiyi sorunsallaştırmayı amaçlamaktadır. Morgenthau örneği, pozitivism karşıtlığının tek başına eleştirel teori üretmediğini; tarihselci ve normatif bir siyasal düşüncenin de muhafazakâr, seçkinci ve düzen-merkezli bir ontolojiye dayanabileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Armitage, David, “The Fifty Years’ Rift: Intellectual History and International Relations”, *Modern Intellectual History*, Cilt 1, Sayı 1, 2004, s. 97–109.
- Armstrup, Neils, “The Early Morgenthau A Comment on the Intellectual Origins of Realism”, *Cooperation and Conflict*, Cilt 13, Sayı 3, 1978, s. 163-175.
- Ashley, Richard K., “The Poverty of Neorealism”, *International Organization*, Cilt 38, Sayı 2, 1984, s. 225–86.
- Ashley, Richard, “Political Realism and Human Interests”, *International Studies Quarterly*, Cilt 25, Sayı 2, 1981, s. 209–210.
- Ashworth, Lucian M., “A Historiographer’s View: Rewriting the History of International Thought”, Andreas Gofas vd. der., *The SAGE Handbook of the History, Philosophy and Sociology of International Relations*, London, Sage, 2018, s.529-42.
- Bain, William, “Deconfusing Morgenthau: Moral Inquiry and Classical Realism Reconsidered”, *Review of International Studies*, Cilt 26, Sayı 3, 2000, s. 445–464.
- Behr, Hartmut ve Amelia Heath, “Misreading in IR Theory and Ideology Critique: Morgenthau, Waltz and Neo-Realism”, *Review of International Studies*, Cilt 35, Sayı 2, s. 327–349.
- Behr, Hartmut ve Michael C. Williams, “Interlocuting Classical Realism and Critical Theory: Negotiating ‘Divides’ in International Relations Theory”, *Journal of International Political Theory*, Cilt 13, Sayı 1, 2017, s.3-17.
- Beiser, Frederick C., *Aydınlanma, Devrim ve Romantizm: Modern Alman Politik Düşüncesinin Doğuşu 1790–1800*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2021.
- Bell, Duncan der., *Political Thought and International Relations: Variations on a Realist Theme*, Oxford, Oxford University Press, 2009.
- Bell, Duncan, “International Relations and Intellectual History”, Mlada Bukovansky vd.

- der., *The Oxford Handbook of History and International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2023, s. 94-110.
- Bell, Duncan, "International Relations: The Dawn of a Historiographical Turn?", *British Journal of Politics and International Relations*, Cilt 3, Sayı 1, 2001, s. 115-126.
- Bell, Duncan, "Political Realism and International Relations", *Philosophy Compass*, Cilt 12, Sayı 2, 2017, s.1-12.
- Bell, Duncan, "Political Theory and the Functions of Intellectual History: A Response to Emmanuel Navon", *Review of International Studies*, Cilt 29, 2003, s. 151-60.
- Bell, Duncan, "Writing the World (Remix)", Brian C. Schmidt ve Nicolas Guilhot der., *Historiographical Investigations in International Relations*, London, Palgrave Macmillan, 2019, s. 15-50.
- Bessner, Daniel ve Nicholas Guilhot, "How Realism Waltzed Off: Liberalism and Decisionmaking in Kenneth Waltz's Neorealism", *International Security*, Cilt 40, Sayı 2, 2015, s. 87-118.
- Bevir, Mark, "The Contextual Approach", Georgio Klosko der., *The Oxford Handbook of the History of Political Philosophy*, Oxford, Oxford University Press, 2001, s.11-24.
- Brincat, Shannon, "On the Methods of Critical Theory: Advancing the Project of Emancipation beyond the Early Frankfurt School", *International Relations*, Cilt 26, Sayı 2, 2011, s. 218-45.
- Brincat, Shannon, "Traditional, Problem-Solving and Critical Theory: An Analysis of Horkheimer and Cox's Setting of the 'Critical' Divide", *Globalizations*, Cilt 13, Sayı 5, s.563-77.
- Brown, Chris, "The Twilight of International Morality? Hans J. Morgenthau and Carl Schmitt on the End of the Jus Publicum Europaeum", Michael C. Williams der.,

Realism Reconsidered: The Legacy of Hans Morgenthau in International Relations, Oxford, Oxford University Press, 2007, s. 42–62.

Carvalho, Benjamin de, Halvard Leira ve John M. Hobson, “The Big Bangs of IR: The Myths That Your Teachers Still Tell You about 1648 and 1919”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 3, 2011, s. 735-758.

Cox, Robert, “Geleceğin Dünya Düzenini Düşünmeye Dair”, Robert Cox ve Timothy J. Sinclair, *Dünya Düzenine Yaklaşımlar*, İstanbul, Uluslararası İlişkiler, 2016, s.60-85.

Cox, Robert, “Multilateralism and World Order”, *Review of International Studies*, 1992, Cilt. 18, Sayı 2, 1992, s.161-80.

Cox, Robert, “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 10, Sayı 2, 1981, s.126-155.

Cozette, Murielle, “Reclaiming the critical dimension of realism: Hans J. Morgenthau on the ethics of scholarship”, *Review of International Studies*, 2008, Cilt 34, Sayı 1, s. 5-27.

Drolet, Jean-François ve Michael C. Williams, “The Radical Right, Realism, and the Politics of Conservatism in Postwar International Thought”, *Review of International Studies*, Cilt 47, Sayı 3, 2021, s. 273–293.

Forde, Steven, “Varieties of Realism: Thucydides and Machiavelli”, *The Journal of Politics*, Cilt 54, Sayı 2, 1992, s. 372-393.

Foster, John Bellamy, “The New Irrationalism”, *TJSGA*, 2023.

Frei, Christoph, *Hans J. Morgenthau: An Intellectual Biography*, Baton Rouge, Louisiana State University Press, 2001.

George, Jim, *Discourses of Global Politics: A Critical (Re)Introduction to International*

Relations, Lynne Rienner Publishers, 1994.

George, Jim, “Realist ‘Ethics’, International Relations, and Post-modernism: Thinking Beyond the Egoism-Anarchy Thematic”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 24, Sayı 2, 1995, s.204.

Germain, Randall, “Robert W. Cox and the Idea of History: Political Economy as Philosophy”, *Globalizations*, Cilt 13, Sayı 5, 2016, 532-546.

Guilhot, Nicolas der., *The Invention of International Relations Theory*, New York, Columbia University Press, 2011.

Guilhot, Nicolas, “American Katechon: When Political Theology Became International Relations Theory”, *Constellations*, Cilt 17, Sayı 2, 2010, s. 224–253.

Guilhot, Nicolas, “Cyborg Pantocrator: At the Origins of Neorealism”, Nicolas Guilhot, *After the Enlightenment: Political Realism and International Relations in the Mid-Twentieth Century*, Cambridge, Cambridge University Press, 2017.

Guilhot, Nicolas, “Introduction: One Discipline, Many Histories”, Nicolas Guilhot der., *The Invention of International Relations Theory*, New York, Columbia University Press, 2011, s. 1-33.

Guilhot, Nicolas, “Politics between and beyond Nations: Hans J. Morgenthau’s *Politics Among Nations*”, Henrik Bliddal vd. der., *Classics of International Relations: Essays in Criticism and Appreciation*, London, Routledge, 2007, s.69-80.

Guilhot, Nicolas, “Portrait of the Realist as a Historian: On Anti-Whiggism in the History of International Relations”, *European Journal of International Relations*, Cilt 21, Sayı 1, 2015, s. 3–26.

Guilhot, Nicolas, “The Making of the Realist Tradition: Felix Gilbert and the Reclaiming of Machiavelli”, Nicolas Guilhot, *After the Enlightenment: Political Realism and*

International Relations in the Mid-Twentieth Century, Cambridge, Cambridge University Press, 2017, s. 115-152.

Guilhot, Nicolas, "The Realist Gambit: Postwar American Political Science and the Birth of IR Theory", *International Political Sociology*, Cilt 2, Sayı 4, 2008, s. 281–304.

Guilhot, Nicolas, *After the Enlightenment: Political Realism and International Relations in the Mid-Twentieth Century*, Cambridge, Cambridge University Press, 2017.

Guilhot, Nicolas, "Author's Response", H-Diplo Roundtable Review, Cilt XIX, Sayı 21, 2018, s.17-8.

Herf, Jeffrey, "Reactionary Modernism: Some Ideological Origins of the Primacy of Politics in the Third Reich", *Theory and Society*, Cilt 10, Sayı 6, 1981, s. 805–832.

Herf, Jeffrey, *Reactionary Modernism: Technology, Culture, and Politics in Weimar and the Third Reich*, Cambridge, Cambridge University Press, 1984.

Hobson, John M. ve George Lawson, "What is History in International Relations?", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 37, Sayı 2, 2008, s. 415–435.

Hoffmann, Stanley, "An American Social Science: International Relations", *Daedalus*, Cilt 106, Sayı 3, 1977, s. 41-60.

Hoffmann, Stanley, "Realism and Its Discontents", *The Atlantic*, 1985.

Hoffman, Mark, "Critical Theory and the Inter-Paradigm Debate", *Millennium: Journal of International Studies*, 1987, Cilt 16, Sayı 2, s.231-49.

Honig, Jan Willem, "Totalitarianism and Realism: Hans Morgenthau's German Years", Benjamin Frankel der., *Roots of Realism*, London, Routledge, 1997, s. 283–314.

Holden, Gerard, "Who Contextualizes the Contextualizers? Disciplinary History and the Discourse about IR Discourse", *Review of International Studies*, Cilt 28, 2002, s. 253–270.

- Iggers, Georg G., *The German Conception of History: The National Tradition of Historical Thought from Herder to the Present*, Middletown, Wesleyan University Press, 1984.
- Ish-Shalom, Piki, “The Triptych of Realism, Elitism, and Conservatism”, *International Studies Review*, Cilt 8, Sayı 3, 2006, s. 441–468.
- Jarvis, D. S. L., *International Relations and the Challenge of Postmodernism: Defending the Discipline*, Columbia, University of South Carolina Press, 2000.
- Kantorowicz, Ernst H., *Kralın İki Bedeni: Ortaçağ Siyaset Teolojisi Çalışması*, Ankara, Bilgesu Yayıncılık, 2018.
- Kolasi, Klevis, *Uluslararası Politikanın Yapısal Teorisi*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2016.
- Kolasi, Klevis, “Romantik Anti-Kapitalizmden Romantik Anti-Neoliberalizme: Covid-19 ile ilgili Komplo Teorileri, Bilim Karşıtlığı ve Aşırısı-Sağ”, *Uluslararası Sistemin Yeni Krizi COVID-19 Pandemisi, Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi V*, Ankara, Türkiye, 14-16 Ekim 2021, s.1-4.
- Kolasi, Klevis, “Alman Tarih Yazımında Sonderweg Tezinin Katkıları ve Sınırlılıkları: Özgün Yolun Ötesinde”, Murat Önsoy ve Mutlu Er der., *Türk-Alman Çalışmaları Serisi I*, Nobel Kitap, 2020, s.173-91.
- Kolasi, Klevis, “Küresel Organik Kriz, Neoliberalizm, Emperyalizm ve Liberal Evrenselciliğin Çöküşü”, Şaban Ali Düzgün vd. der., *Çağla Yüzleşmek: Din, Kimlik ve Düşünce*, Mana Yayınları, s.31-65.
- Kolasi, Klevis, “Reconciling Tensions in the Analysis of Bourgeois Revolutions: A Critical Realist Approach”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 21, Sayı 82, 2024, s. 79-96.
- Koskenniemi, Martti, “Carl Schmitt, Hans Morgenthau, and the Image of Law in International Relations”, Michael Byers der., *The Role of Law in International*

- Politics: Essays in International Relations and International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2001, s. 17-35.
- Kratochwil, Friedrich, “Errors Have Their Advantage”, *International Organization*, Cilt 38, Sayı 2, 1984, s. 305-20.
- Kuklick, Bruce, *Blind Oracles Intellectuals and War from Kennan to Kissinger*, Princeton University Press, 2006.
- Lawson, George, “International Relations as a Historical Social Science”, Andreas Gofas vd. der., *The SAGE Handbook of the History, Philosophy and Sociology of International Relations*, London, Sage, 2018, s.75-90.
- Lebow, Richard Ned, *The Tragic Vision of Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.
- Levine, Daniel J., “Why Hans Morgenthau Was Not a Critical Theorist (and Why Contemporary IR Realists Should Care)”, *International Relations*, Cilt 27, Sayı 1, s. 95–118.
- Long, David ve Brian C. Schmidt der., *Imperialism and Internationalism in the Discipline of International Relations*, Suny Press, 2005
- Lukács, Georg, *Aklın Yıkımı*, Cilt 1, İstanbul, Payel Yayınları, 2007.
- Mayer, Arno J., *The Furies: Violence and Terror in the French and Russian Revolutions*, Princeton University Press, 2000.
- Mirowski, Philip, “Realism and Neoliberalism: From Reactionary Modernism to Postwar Conservatism”, Nicolas Guilhot der., *The Invention of International Relations Theory*, New York, Columbia University Press, 2011, s. 210–239.
- Morgenthau, Hans, *Scientific Man Vs. Power Politics*, Chicago, University of Chicago Press, 1957.

- Morgenthau, Hans J., *Truth and Power: Essays of a Decade, 1960–1970*, New York, Praeger Publishers, 1970.
- Morgenthau, Hans J., *Uluslararası Politika*, Cilt 1, çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Ankara, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1970.
- Navari, Cornelia der., *Hans J. Morgenthau and the American Experience*, London, Palgrave Macmillan, 2018.
- Neufeld, Mark A., *The Restructuring of International Relations Theory*, Cambridge: Cambridge University Press. 1997.
- Neumann, Iver B. ve Ole J. Sending, “The International as Governmentality”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 35, Sayı 3, 2007, s.677-702.
- Neumann, Iver B. ve Ole Wæver, *The Future of International Relations: Masters in the Making?*, London, Routledge, 1997.
- Palan, Ronen P. ve Brook M. Blair, “On the Idealist Origins of the Realist Theory of International Relations”, *Review of International Studies*, Cilt 19, Sayı 4, 1993, s. 385-399.
- Pelczynski, Zbigniew, “Hegel and International History”, Philip Windsor der., *Reason and History: Or Only a History of Reason*, Leicester ve London, 1990, s.35-47.
- Pichler, Hans-Karl, “The Godfathers of ‘Truth’: Max Weber and Carl Schmitt in Morgenthau’s Theory of Power Politics”, *Review of International Studies*, Cilt 24, 1998, s. 185–200.
- Riley, Dylan, “The Paradox of Positivism”, *Social History*, Cilt 31, Sayı 1, s.115-26.
- Rösch, Felix, “Hans J. Morgenthau, the “Marginal Man” in International Relations: A Weltanschauungsanalyse”, Doktora Tezi, *Newcastle, Newcastle University*, 2011.

- Rösch, Felix, “Hans J. Morgenthau”, Robert Schuett ve Miles Hollingworth der., *The Edinburgh Companion to Political Realism*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2018, s.342-355.
- Rösch, Felix, *Power, Knowledge, and Dissent in Morgenthau's Worldview*, London, Palgrave Macmillan, 2015.
- Rösch, Felix, “The Positivist Challenge, the Rise of Realism, and the Demise of Nationalism”, der. Howard Williams vd., *The Palgrave Handbook of International Political Theory: Volume I*, London, Palgrave Macmillan, 2023, s.205-222.
- Scheuerman, William E., “A Theoretical Missed Opportunity? Hans J. Morgenthau as Critical Realist”, Duncan Bell der., *Political Thought and International Relations: Variations on a Realist Theme*, Oxford, Oxford University Press, 2008, s. 41-63.
- Scheuerman, William E., “Carl Schmitt and Hans Morgenthau: Realism and Beyond”, Michael C. Williams der., *Realism Reconsidered: The Legacy of Hans Morgenthau in International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2007, s.62-93.
- Scheuerman, William E., “Realism and the Left: The Case of Hans J. Morgenthau”, *Review of International Studies*, Cilt 34, Sayı 1, 2008, s. 29–51.
- Scheuerman, William E., “Was Morgenthau a Realist? Revisiting Scientific Man vs. Power Politics”, *Constellations*, Cilt 14, Sayı 4, 2007, s. 506–530.
- Scheuerman, William E., *Hans Morgenthau: Realism and Beyond*, Cambridge, Polity Press, 2009.
- Schmidt, Brian C., “On the History and Historiography of International Relations”, Walter Carlsnaes, Thomas Risse ve Beth A. Simmons der., *Handbook of International Relations*, London, Sage, 2013, s.3-29.
- Schmidt, Brian C., “The Historiography of Academic International Relations”, *Review of International Studies*, Cilt 20, Sayı 4, 1994, s. 349–367.

- Sharpe, Matthew ve Matthew King, “Reclaiming the Differences: Three Neglected Marxian Theories of Fascism in Lukács, Marcuse, and Bloch”, *Socialism and Democracy*, Cilt 36, Sayı 3, 2022, s. 36–62.
- Shilliam, Robbie, “Morgenthau in Context: German Backwardness, German Intellectuals and the Rise and Fall of a Liberal Project”, *European Journal of International Relations*, Cilt 13, Sayı 3, 2007, s. 299–327.
- Skinner, Quentin, “Meaning and Understanding in the History of Ideas”, *History and Theory*, Cilt 8, Sayı 1, 1969, s. 3-53.
- Söllner, Alfons, “German Conservatism in America: Morgenthau’s Political Realism”, *Telos*, Sayı 72, s. 161–172.
- Specter, Matthew, *Atlantic Realists: Empire and International Political Thought Between Germany and the United States*, Stanford, Stanford University Press, 2022.
- Turner, Stephen ve George Mazur, “Morgenthau as a Weberian Methodologist”, *European Journal of International Relations*, Cilt 15, Sayı 3, 2009, s. 477–504.
- Teschke, Benno, “Fatal attraction: a critique of Carl Schmitt’s international political and legal theory”, *International Theory*, Cilt 3, Sayı 2, 2011, s. 179–227.
- Tutt, Daniel, “The Question of Worldview and Class Struggle in Philosophy: On the Relevance of Lukács’s Worldview Marxism and *The Destruction of Reason*”, *Cosmonaut*, Şubat, 2022.
- Uslu, Ateş, *Siyasal Düşünceler Tarihine Giriş: Tarih Yazımı, Temel Yaklaşımlar ve Araştırma Yöntemleri*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2017.
- Uslu, Ateş, *Siyasal Düşüncelerin Toplumsal Tarihi: Soyut Evrenselliğe Karşı Eşitlik Talepleri (1789–1917)*, İstanbul, Yordam Kitap, Cilt 3, 2021.
- Van der Pijl, Kees, “The Wages of Discipline: Rethinking International Relations as a

Vehicle of Western Hegemony”, *Spectrum: Journal of Global Studies*, Cilt 4, Sayı 1, 2012, s. 5–26.

Wæver, Ole, “The Speech Act of Realism The Move That Made IR”, N. Guilhot der., *Invention of International Relations Theory*, Cambridge University Press, 2011, s.97-128.

Watson, Peter, *Alman Dehası: Avrupa’nın Üçüncü Rönesansı, İkinci Bilim Devrimi ve Yirminci Yüzyıl*, İstanbul, Kronik Kitap, 2024.

Wight, Colin, “Philosophy of Social Science and International Relations”, Walter Carlsnaes vd. der., *Handbook of International Relations*, London, Sage, 2013, s.29-57.

Williams, Michael C. der., *Realism Reconsidered: The Legacy of Hans Morgenthau in International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2007.

Wood, Ellen M., *Yurttaşlardan Lordlara: Eskiçağlardan Ortaçağlara Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi*, 4. baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2020.

Wood, Neal, “The Social History of Political Theory”, *Political Theory*, Cilt. 6, Sayı 3, 1978, s. 345-367.

ÖZET

Bu tez, Hans Morgenthau'nun Siyasal Realizmi'nin Uluslararası İlişkiler literatüründe neden farklı ve gerilimli biçimlerde yorumlandığını incelemektedir. Morgenthau, ana akım literatürde uzun süre güç politikalarını meşrulaştıran, insan doğası ve güç mücadelesini değişmez kategoriler olarak ele alan pozitivist ve statükocu bir realist olarak değerlendirilmiştir. Buna karşılık, Richard Ashley'in Neorealizm eleştirisi ve Robert Cox'un "sorun çözücü teori" ile "eleştirel teori" ayrımı sonrasında, Morgenthau tarihsel bağlama, olumsuzluğa, normatif muhakemeye ve yorumsamacı bilgi anlayışına önem veren eleştirel bir düşünür olarak yeniden yorumlanmıştır. Bu çalışmanın temel sorusu, Morgenthau'nun Siyasal Realizmi'nin pozitivism karşıtı, tarihselci ve normatif özelliklerine rağmen Coxçu anlamda eleştirel bir teori olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğidir. Tez, tarihsel sosyoloji, toplumsal tarih ve içkin eleştiri yaklaşımından hareketle Morgenthau'nun düşüncesini, onu mümkün kılan tarihsel, siyasal ve entelektüel bağlam içinde ele almaktadır. Bu bağlamda çalışma, entelektüel tarih yazımının Morgenthau'yu Neorealizme karşı eleştirel bir alternatif olarak konumlandırırken, onun muhafazakâr, seçkinci, kararcı ve Aydınlanma karşıtı yönlerini yeterince açıklayamadığını savunmaktadır. Çalışmanın temel bulgusu, Morgenthau'nun düşüncesinin pozitivism indirgenemeyeceği; ancak özdüşünümsellik, toplumsal dönüşüm ve özgürleşme perspektifi içermediği için Eleştirel Teori geleneği kapsamında değerlendirilemeyeceğidir. Bu nedenle Siyasal Realizm, Alman romantizmi, felsefi idealizm, siyasal teoloji ve gerici modernizmle ilişkili muhafazakâr bir düşünce geleneği içinde anlaşılmalıdır. Böylece tez, Morgenthau literatürüne tarihsel-sosyolojik bir yeniden okuma önermektedir.

Anahtar Kelimeler: entelektüel tarih, Siyasal Realizm, Eleştirel Teori, Morgenthau, Ashley, Cox, felsefi idealizm, gerici modernizm

ABSTRACT

This thesis examines why Hans Morgenthau's Political Realism has been interpreted in different and often conflicting ways within the International Relations literature. In mainstream accounts, Morgenthau has long been regarded as a positivist and status quo-oriented realist who legitimizes power politics and treats human nature and the struggle for power as immutable categories. By contrast, following Richard Ashley's critique of Neorealism and Robert Cox's distinction between "problem-solving theory" and "critical theory," Morgenthau has been reinterpreted as a critical thinker who attaches importance to historical context, contingency, normative judgment, and a hermeneutic conception of knowledge. The central question of this study is whether Morgenthau's Political Realism, despite its anti-positivist, historicist, and normative features, can be considered a critical theory in the Coxian sense. Drawing on historical sociology, social history, and immanent critique, the thesis examines Morgenthau's thought within the historical, political, and intellectual contexts that made it possible. In this regard, the study argues that while intellectual historiography has repositioned Morgenthau as a critical alternative to Neorealism, it has not sufficiently accounted for the conservative, elitist, decisionist, and anti-Enlightenment dimensions of his thought. The main finding of the thesis is that Morgenthau's thought cannot be reduced to positivism; however, since it lacks a perspective of reflexivity, social transformation, and emancipation, it cannot be situated within the tradition of Critical Theory. Therefore, Political Realism should be understood as a conservative tradition of thought associated with German Romanticism, philosophical idealism, political theology, and reactionary modernism. In this way, the thesis proposes a historical-sociological rereading of the Morgenthau literature.

Keywords: intellectual history, Political Realism, Critical Theory, Morgenthau, Ashley, Cox, philosophical idealism, reactionary modernism